

***SISTEM HONORIFIK* ING DESA CANAN KECAMATAN WEDI
KABUPATEN KLATEN**

SKRIPSI

Dipun-ajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

minangka Jejangkeping Pandadaran

Anggayuh Gelar

Sarjana Pendidikan

Dening

Ryan Ikhwan Khairi

NIM 09205241052

**PROGAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013**

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Sistem Honorifik Ing Desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten* menika saged dipunuji awit sampun pikantuk palilah dening *pembimbing*.

Yogyakarta, 2 Juli 2013
Dosen Pembimbing I,

Dra. Siti Mulyani, M.Hum
NIP. 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 2 Juli 2013
Dosen Pembimbing II,

Drs. Mulyana, M.Hum
NIP. 19661003 199203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Sistem Honorifik Ing Desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten* menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 9 Juli 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		15-07-2013
Drs. Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		11-07-2013
Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum.	Penguji I		11-07-2013
Dra. Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji II		11-07-2013

Yogyakarta, Juli 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan.

Prof. Dr. Zamzani

NIP.19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Ryan Ikhwan Khairi**

NIM : 09205241052

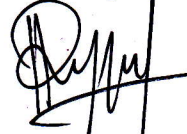
Prog. Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Fakultas Bahasa dan Seni

ngandharaken bilih skripsi menika damelan kula piyambak. Sapangertosan kula, wosing skripsi menika beda kaliyan skripsi ingkang sinerat dening tiyang sanesipun, kajawi bab tartamtu ingkang kula pendhet kangge pamanggih dhasar kanthi njumbuhaken tata cara saha etika panyeratan. Menawi wedharan menika kabukti boten leres, dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 2 Juli 2013

Panyerat

Ryan Ikhwan Khairi

SESANTI

Pakarti luhur kang tinandur bakal sempulur

Sapa temen tinemu

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhateng Allah SWT *karya ilmiah* menika kula pisungsungaken dhateng: Bapak Haryana, S.Pd kaliyan Ibu Sri Suharti, S.Pd.I ingkang sampun paring panyengkuyung saha dedonga.

PRAWACANA

Puji syukur konjuk wonten ing ngarsaning Allah SWT awit sampun paring kasarasan, kanikmatan, kabegjan, saha kabagyan satemah skripsi kanthi irah-irahan “*Sistem Honorifik Wonten Ing Desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten*”, sampun pungkasan anggenipun nyerat. Skripsi menika minangka salah satunggaling sarat pikantuk gelar Sarjana Pendidikan.

Skripsi menika saged dipunpungkasi anggenipun nyerat awit sampun dipunsengkuyung saking pinten-pinten pihak. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng :

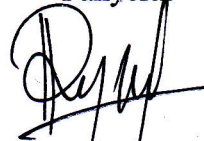
1. Bapak Prof. Dr. Rochmat Wahab, M. Pd. MA, minangka Rektor Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring ijin kangge nindakaken panaliten menika;
2. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M.Pd minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika;
3. Dr. Suwardi, M. Hum minangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring ijin kangge nglampahi panaliten menika;
4. Ibu Dra. Siti Mulyani, M.Hum minangka pembimbing I saha Bapak Mulyana, M. Hum minangka pembimbing II, ingkang sampun kersa paring bimbingan saha ngelmi ingkang migunani saengga skripsi menika saged dipunpungkasi kanthi sae;
5. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat;
6. Bapak Haryana, Ibu Sri Suharti, Bulek Tutik, Dik Lina saha Dik Arum ingkang sampun paring panjurung saengga tansah tatag teteg satemah tutug tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun;
7. Bapak Lurah Slamet Widodo, Bapak Carik Ismawanto saha sedaya pihak ing pamarintah desa Canan ingkang sampun paring ijin kangge kula nindakaken panaliten menika;
8. Kanca-kanca kelas B / 2009 saha kanca-kanca kontrakan CJ ‘09 ingkang sampun paring panjurung anggenipun nyerat skripsi menika;
9. Staf karyawan FBS UNY ingkang sampun mbiyantu tumrap panyerat;

10. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya pihak ingkang sampun mbiyantu boten saged kula sebutaken sadaya, ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Skripsi menika tasih dereng kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika, panyerat nyuwun pamrayogi saha panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning asiling panaliten menika. Wasana, mugi skripsi menika sageda murakabi.

Yogyakarta, 2 Juli 2013

Panyerat

Ryan Ikhwan Khairi

WOSING ISI

Kaca

IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
DHAFTAR TABEL	xii
DHAFTAR LAMPIRAN	xiii
SARINING PANALITEN	xiv
DHAFTAR SINGKATAN	xv
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Perkawis	4
D. Wosing Perkawis	4
E. Ancasing Panaliten	5
F. Paedahing Panaliten	5
G. Pangertosan	6
 BAB II GEGARAN TEORI	 7
A. Sosiolinguistik	7
B. Komponen Tutur	8
C. Masyarakat Tutur	10
D. Sapa Aruh	11
E. <i>Honorifik</i>	12
1) Pangertosan <i>Honorifik</i>	12

2) Wujud <i>Honorifik</i>	13
a. Tembung	14
b. Frase	16
3) Jinis <i>Honorifik</i>	17
a. <i>Honorifik</i> Nama Dhiri	17
b. <i>Honorifik</i> Tembung Pasedherekan	18
c. <i>Honorifik</i> Tembung Sesulih Purusa	18
d. <i>Honorifik</i> Pangkat, Jabatan, saha Profesi	19
e. <i>Honorifik</i> Gelar	21
4) Fungsi Panganggening <i>Honorifik</i>	23
5) Bab-bab ingkang Ndayani Jinis <i>Honorifik</i>	25
1. Status Sosial	25
2. Yuswa	25
3. Jenis Kelamin	26
4. Pasedherekan	26
5. Derajat Senioritas	26
6. Situasi saha Forum	27
7. Status Perkawinan	27
8. Papan Dunung	28
9. Gegayutan Antarinterlokutor	28
F. Panaliten Ingkang Jumbuh	28
G. Nalaring Pikir	29
 BAB III CARA PANALITEN	31
A. Jinising Panaliten	31
B. Data saha Sumbering Data	31
C. Panggenan saha Wekdal Panaliten	32
D. Caranipun Ngempalaken Data	33
E. Pirantining Panaliten	35
F. Caranipun Panaliten	36
G. Validitas saha Reliabilitas	37

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN	39
A. Asiling Panaliten	39
B. Pirembagan	48
 BAB V PANUTUP	 97
A. Dudutan	97
B. Pamrayogi	98
C. Implikasi	99
DAFTAR PUSTAKA	100
LAMPIRAN	102

DHAFTAR TABEL

	Kaca
Tabel 1 : Kartu Data	36
Tabel 2 : Analisis Data	37
Tabel 3 : Wujud, Jinis, Fungsi saha Indikator pananggening <i>Honorifik</i> ing desa Canan	40
Tabel 4 : Analisis Wujud, Jinis, Fungsi saha Faktor Panemtu Jinis <i>Honorifik</i> ing desa Canan	102

DAFTAR LAMPIRAN

Kaca

A. TABEL ANALISIS DATA

Analisis Wujud, Jinis, Fungsi dan Faktor Pemertu Jinis <i>Honorifik</i> ing desa Canan	102
---	-----

B. Transkripsi Wawancara

1. Transkripsi Wawancara I	145
2. Transkripsi Wawancara II	149
3. Transkripsi Wawancara III	152

C. SURAT IZIN PENELITIAN

1. *Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan Fakultas Bahasa dan Seni*
2. *Pemerintah Daerah Daerah Istimewa Yogyakarta Badan Kesbanglinmas*
3. *Pemerintah Provinsi Jawa Tengah Badan Kesatuan Bangsa, Politik dan Perlindungan Masyarakat*
4. *Pemerintah Kabupaten Klaten Badan Perencanaan Pembangunan Daerah (BAPPEDA)*

D. PETA DESA CANAN

SISTEM HONORIFIK ING DESA CANAN KECAMATAN WEDI KABUPATEN KLATEN

**Dening: Ryan Ikhwan Khairi
NIM 09205241052**

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika kangge ngandharaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ingkang dipunginakaken masarakat desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Panaliten menika ngandharaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ing pawicantenan ingkang dipuntuturaken masarakat desa Canan.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Data ing panaliten menika arupi tembung saha frase ingkang wonten gegayutanipun kaliyan *honorifik* ing desa Canan. Sumber datanipun inggih menika pawicantenan utawi pirembaran masarakat desa Canan ingkang ngemu *honorifik* ingkang dipunpendhet nalika wonten pasrawungan, pengaosan utawi acara manten. Panaliten menika dipuntliti kanthi *analisis deskriptif*. Data dipunkempalaken ngginakaken teknik rekam kangge manggihaken wujud *honorifik* ingkang dipunginakaken masarakat desa Canan. Data dipunanalisis ngginakaken *teknik deskriptif* inggih menika teknik nyathet saking mirengaken data ingkang sampun dipunrekam. Kangge manggihaken *validitas* data ngginakaken *validitas triangulasi teori*. Lajeng manggihaken *reliabilitas* ngginakaken *reliabilitas stabilitas* kangge ngambali asiling rekaman wicantenan ing desa Canan.

Asiling panaliten menika ngandharaken wujud *honorifik* ingkang dipunpanggihaken inggih menika wujud tembung saha *frase*. *Honorifik* awujud tembung menika wonten tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep, tembung camboran saha tembung wancah. *Honorifik* awujud tembung jinisipun wonten *honorifik* nama dhiri, pasedherekan, sesulih purusa, pangkat jabatan, profesi saha *honorifik* gelar. *Honorifik* awujud *frase* kadadosan saking (1)tembung wancah saha tembung lingga, (2) tembung andhahan saha tembung wancah, (3) tembung camboran saha tembung lingga, (4)kalih tembung lingga, (5)kalih tembung wancah, (6) Tembung lingga cacahipun tiga, (7) Tembung andhahan, tembung camboran saha tembung lingga, (8)kalih tembung wancah saha tembung lingga, (9)tembung wancah saha tembung lingga cacahipun tiga. *Honorifik* awujud *frase* jinisipun wonten (1) *honorifik* pasedherekan saha nama dhiri, (2)*honorifik* pasedherekan saha sesulih purusa, (3) *honorifik* gelar umum, nama dhiri saha gelar pendidikan, lajeng *honorifik* gelar umum ingkang jumbuh kaliyan *honorifik* sanesipun inggih menika (4) tembung sesulih, (5) pangkat jabatan, (6)gelar tokoh gaib,(7) gelar religius, (8)nama dhiri, utawi (9) *honorifik* profesi. Fungsipun *honorifik* dipunginakaken kangge panandha suka pakurmatan, panandha rapeting pasedherekan, saha panandha katresnan.

DAFTAR SINGKATAN

Gl	: Gelar
HA	: Hubungan Antarinterlokutor
JK	: Jenis Kelamin
KT	: Kelompok Tembung
Nd	: Nama Dhiri
PD	: Pasederekan, Drajat Senioritas
Pd	: Papan Dunung
Pf	: Profesi
PJ	: Pangkat lan Jabatan
Ps	: Pasedherekan
SF	: Situasi lan Forum
Sp	: Status Perkawinan
SS	: Status Sosial
Tb	: Tembung
TSP	: Tembung Sesulih Purusa
Ys	: Yuswa

BAB I PAMBUKA

A. Dhasaring Panaliten

Komunikasi mujudaken salah satunggaling sarana ingkang wigati antawisipun tiyang ing *kelompok sosial*. Menawi badhe *komunikasi*, anggota saking *kelompok sosial* mbetahaken sarana ingkang dipunwastani basa. Basa gadhah peran sanget ageng kangge pagesangan manungsa. Tiyang saged ngandharaken pangraos, penggalih saha pikajengan dhateng tiyang sanes kanthi ngginakaken basa. Salah satunggaling basa ingkang taksih dipunginakaken inggih menika Basa Jawi. Panganggening Basa Jawi mliginipun undhak-usuk dipunginakaken kangge nedahaken tata krama masarakat tutur. Bab menika jumbuh kaliyan masarakat tutur ing Jawi ingkang kawentar minangka tiyang ingkang taksih gadhah raos sopan saha ngajeni tiyang sanes.

Masarakat tutur inggih menika masarakat panutur ingkang sareng-sareng ngginakaken norma panganggening basa kanthi pangertosan bilih caranipun wicanten boten kedah sami (Romaine ing Supardo, 1999: 6). Wontenipun tingkatan sosial masarakat tutur Jawi njalari wontenipun *variasi* basa ingkang dipunginakaken. Tiyang ingkang tingkat sosialipun langkung andhap ngginakaken tingkat basa ingkang langkung inggil, inggih menika *krama*. Wondene tiyang ingkang tingkat sosialipun langkung inggil ngginakaken tingkat basa ingkang langkung andhap, umpamanipun *ngoko* (Poedjosoedarma, 1979: 8).

Masarakat tutur biasanipun ngginakaken sapa aruh kangge pawicantenan saben dinten. Sapa aruh dipunginakaken kangge miwiti pawicantenan tiyang satunggal kaliyan tiyang sanesipun. Sapa aruh sanget wigatos amargi paring

pangaribawa lancar botening pawicantenan kaliyan mitra wicanten. Sapa aruh menika dipunginakaken kangge panandha suka pakurmatan, rapeting pasedherekan saha kangge panandha katresnan. Tuladhanipun menawi tiyang satunggal pepanggihan kaliyan tiyang sanes, biasanipun ngendika '*pak, bu, utawi mas*' kangge ngormati tiyang ingkang dipunpangguhaken. Raos pangurmatan kangge mitra wicanten utawi tiyang ingkang dipunhurmati menika ingkang dipunsebat *honorifik*.

Honorifik inggih menika satuan basa ingkang dipunginakaken kangge nedahaken drajat pamicara dhateng mitra wicanten saha tiyang ingkang dipunrembag (Supardo, 1999: 3). Wujud ingkang dipunginakaken sageda gegayutan kaliyan *pronomina*, gelar, sapa aruh, asma (nama), ugi ngginakaken cara ingkang santun, takzim utawi raos hurmat. Tuladhanipun inggih menika *rama, bapak, utawi embah*.

Honorifik tumrap masarakat Jawi kedah wigatosaken norma-norma saha adat ingkang dipunginakaken. Wontenipun norma saha adat menika ingkang nyawijikaken penggalhipun masarakat Jawi supados ing saben pawicantenan ngginakaken basa ingkang santun. Langkung-langkung tiyang Jawi ingkang dereng tepang utawi pepanggihan kaliyan tiyang sanes, biasanipun ngginakaken basa Jawi krama kangge raos hurmat dhateng tiyang ingkang diajak wicantenan.

Masarakat Jawi gadhah *sistem penilaian* tartamtu ingkang mangaribawani dhateng jinising basa (*honorifik*) ingkang dipunginakaken. Jinis *honorifik* menika saged dipunperang adhedhasar saking cirinipun piyambak-piyambak.

Panganggening *honorifik* menika gadhah ancas ingkang sami, inggih menika kangge nedahaken raos sopan, takzim lan hurmat dhumateng tiyang sanes.

Wonten ing desa Canan kapanggihaken tiyang ingkang ngginakaken *honorifik* ingkang maneka warni. Keunikan *honorifik* ing desa Canan kapanggihaken ing gelar tokoh gaib. Ing gelar tokoh gaib wonten sebatan *Mbah Eyang*, *Mbah Cawet*, saha *Danyang*. Saben sarean ing desa Canan wonten tiyang ingkang sepisan dikubur, menika ingkang dipunsebat *Mbah Eyang*. *Mbah Eyang* menika wonten *Mbah Eyang Sorowignya*, *Mbah Eyang Wirogunan*, saha *Mbah Eyang Rediguna* lan sapiturutipun miturut namanipun sarean ingkang dipunpanggihaken.

Wonten ing dusun Gunungan kapanggihaken sebatan *Mbah Cawet* ingkang dipunginakaken ing wicantenan. Masarakat pitados *Mbah Cawet* minangka tiyang ingkang tunggu dusun Gunungan. *Mbah Cawet* dipuntingali masarakat Gunungan kanthi wujud sawer (ula). Ing Desa Canan ugi kapanggihaken sebatan *Danyang*. Masarakat pitados *Ki Danyang* utawi *Nyai Danyang* minangka penguasa Gaib.

Panaliten menika kedah dipunlampahi amargi panaliti ningali tasih sekedhik panaliten ingkang ngrembag babagan panganggening *honorifik*, mliginipun ing desa. Masarakat kathah ingkang dereng mangertos menapa ingkang dipunsebat *honorifik*. Panganggening *honorifik* ing desa Canan menika narik kawigatosan panaliti supados ngrembag saha neliti ingkang wonten gegayutanipun kaliyan wujud *honorifik*, jinis *honorifik*, saha fungsi *honorifik*.

Awit saking menika, panaliten kedah dipunlampahi supados saged mangertosi panganggening *honorifik* ing desa Canan.

B. Underaning Perkawis

Miturut dhasaring panaliten saged dipundudut kawontenan perkawis inggih menika:

1. wujud *honorifik* basa Jawi ingkang dipunginakaken ing desa Canan;
2. jinis *honorifik* basa Jawi ingkang dipunginakaken ing desa Canan;
3. fungsi *honorifik* basa Jawi ing desa Canan;
4. bab-bab ingkang saged paring pangaribawa gayut panganggening *honorifik* basa Jawi ing desa Canan;
5. pola panganggening *honorifik* basa Jawi ing desa Canan.

C. Watesaning Perkawis

Awit saking perkawis *honorifik* bahasa Jawi menika, panaliten ingkang badhe dipunrembag dipunwatesi kanthi perkawis ing ngandhap:

1. wujud *honorifik* basa Jawi ingkang dipunginakaken ing desa Canan;
2. jinis *honorifik* basa Jawi ingkang dipunginakaken ing desa Canan;
3. fungsi *honorifik* basa Jawi ingkang dipunginakaken ing desa Canan.

D. Wosing Perkawis

Miturut watesaning perkawis menika ingkang dados wosing perkawis saged kaandharaken ing ngandhap menika:

1. kadospundi wujud *honorifik* basa Jawi ing desa Canan?
2. kadospundi jinis *honorifik* basa Jawi ing desa Canan?

3. kadospundi fungsi *honorifik* basa Jawi ing desa Canan?

E. Ancasing Panaliten

Panaliten *honorifik* basa Jawi ancasipun makaten:

1. kangge ngandharaken wujud *honorifik* basa Jawi ing desa Canan;
2. kangge ngandharaken jinising *honorifik* basa Jawi ing desa Canan;
3. kangge ngandharaken fungsi *honorifik* basa Jawi ing desa Canan.

F. Paedahing Panaliten

Paedahing panaliten babagan *honorifik* basa Jawi menika dipunwelahaken dados kalih kados makaten.

1. Paedahing Teoretis

Paedah teoretis ing panaliten menika dipunginakaken kangge *kajian sociolinguistik*. Kasil panaliten menika saged nambah khasanah saha kawruh kangge ngrembakakaken ngelmu basa, ingkang dipunginakaken masarakat tutur ingkang tasih ngginakaken basa dhaerah mliginipun gayut kaliyan panganggening *honorifik*.

2. Paedahing Praktis

Asiling pirembagan panaliten menika saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun ingkang ngrembag babagan *honorifik*. Panaliten menika ugi gadhah paedah praktis kangge *dunia pendidikan*, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten.

G. Pangertosan

Irah-irahan panaliten menika inggih menika Sistem *Honorifik* ing Desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Kangge njumbuhaken panggalih kita dhateng irah-irahan menika badhe dipunandharaken babagan konsep ing ngandhap menika.

1. *Honorifik* inggih menika wujud basa kangge ngandharaken raos hurmat saha sopan santun antawisipun tiyang satunggal dhateng tiyang sanes saha tiyang ingkang dipunrembag.
2. Panaliten menika gayut kaliyan wujud, jinis saha fungsipun *honorifik* ing desa Canan. Kangge nemtokaken wujud, jinis saha fungsipun *honorifik* kedah ngawigatosaken faktor panemtu jinis *honorifik* kangge manggihaken jinis *honorifik*. Salajengipun jinis *honorifik* menika saged manggihaken fungsipun *honorifik*. Bab menika ingkang ndadosaken *sistem* panganggening *honorifik* mliginipun ing desa Canan.
3. *Senioritas* inggih menika kadudukan tiyang ingkang langkung sepuh adhedhasar saking silsilah pasedherekan.

BAB II GEGARAN TEORI

A. *Sosiolinguistik*

Sosiolinguistik inggih menika salah satunggaling ngelmu basa ingkang ngandharaken aspek-aspek masarakat basa, mliginipun *variasi basa* ingkang gegayutan kaliyan panganggening basa ing masarakat (Nababan, 1986: 2). Miturut Chaer (1994: 2) *Sosiolinguistik* inggih menika *subdisiplin linguistik* ingkang nedahaken ngelmu basa gayut kaliyan panganggening basa ing masarakat.

Miturut Nurhayati (2009: 3) *Sosiolinguistik* inggih menika ngelmu basa ingkang ancasipun ngawruh gegayutan basa kaliyan masarakat ingkang nedahaken *aspek-aspek sosial* ingkang gadhah ciri khusus, kadosta ciri sosial ingkang *spesifik*, lan *bunyi bahasa* ingkang gayut kaliyan *fonem*, *morfem*, tembung saha ukara. Pateda (1999: 6) ugi ngandharaken bilih *Sosiolinguistik* inggih menika ngelmu basa ingkang empiris amargi ngelmunipun adhedhasar saking kasunyatan-kasunyatan ingkang dipuntingali saben dinten.

Saking pamanggih ing nginggil, saged dipunmangertosi bilih *sosiolinguistik* inggih menika ngelmu basa ingkang nedahaken gegayutan antawising masarakat kaliyan basa (*linguistik*), kajianipun inggih menika masarakat tutur, *variasi basa* ingkang dipunginakaken, lawan wicanten utawi *topik* ingkang dipunrembag, ugi ancasing pawicantenan. *Sosiolinguistik* gadhah ancas ingkang sami kaliyan *honorifik*, ingkang sami nedahaken *variasi* basa ingkang dipunginakaken dening masarakat tutur.

B. Komponen Tutur

Tiyang ingkang badhe wicantenan ngandharaken *informasi* ingkang arupi penggalih, gagasan, maksud, pangraosan utawi *emosi*. Wonten ing proses pawicantenan dipuntingali *peristiwa tutur*. *Peristiwa tutur* inggih menika wontening wicantenan basa ing satunggal *ujaran* utawi langkung ingkang nggayutaken kalih tuturan, inggih menika tiyang ingkang micara saha tiyang ingkang dipunajak wawanrembag. *Peristiwa tutur* ngandharaken satunggal pokok tuturan ing saben wekdal, panggenan saha kahanan tartamtu (Chaer lan Agustina, 1995: 47-48). Dell Hymes saking Chaer (1995: 48-49) ngandharaken bilih *peristiwa tutur* gadhah wolung *komponen*, inggih menika SPEAKING. Wolung *komponen* menika kados makaten.

Setting and scene. *Setting* menika gegayutan kaliyan wekdal saha panggenan tutur, menawi *scene* menika nedahaken kahanan psikologis nalika pawicantenan. Wekdal, panggenan, saha situasi tuturan ingkang beda ndadosaken panganggening *variasi* basa ingkang beda (Chaer, 1998: 48). Tuladha saking *setting* saged kapanggihaken ing ngajeng griya kanthi tuturan makaten.

“*Bapak, badhe tindak pundi?*”

Menika salah satunggaling tuladha *setting* ing ngajeng griya saha *scene* nyuwun pirsu dhateng bapak.

Participant inggih menika sinten kemawon ingkang gegayutan ing pirembagan, saged pamicara saha pamireng utawi pengirim saha panampi pesan (Chaer, 1998: 48). Mulyana (2009: 21) ngandharaken bilih *participant* kasusun saking panutur, mitra tutur, sinten ingkang mirengaken saha tiyang-tiyang

ingkang nembe dipunwicantenaken. Tuladha saking *participant* saged kapanggihaken saking tuturan ing ngandhap menika.

Ibu : “Ndhuk, jupukno HP ne ibu”

Anak : “Nggih, Bu. Kula pendhetaken”

Kahanan nalika wicantenan ibu kaliyan anak. Ibu ngginakaken ngoko amargi dipunginakaken kangge anakipun, saha anakipun ngginakaken krama kangge ngurmati tiyang ingkang langkung sepuh.

Ends, ngandharaken maksud saha ancasing panuturan. Mulyana (2009: 21) ngandharaken *end* menika asil ingkang dipunkajengaken saha ancas ingkang dipunkajengaken. Tuladha *end* saged kapanggihaken ing ngandhap menika.

“Pak kula nyuwun arta kangge tumbas dolanan”

Ukara menika nedahaken bocah ingkang ngendika dhateng bapak kanthi cara alus saha kurmat supados dipunparingi arta kangge tumbas dolanan.

Act sequence, paugeranipun saking wujud saha wosing wicantenan. Wujud pawicantenan menika gegayutan kaliyan tetembungan ingkang dipunginakaken. Kados pundi panganggenipun saha gegayutanipun tetembungan ingkang dipunwicantenaken kangge *topik* pawicantenan. tuladhanipun ukara “*aku ngeleh*”. Wondene wujud pesan ingkang boten prelu walesan “*aku ngeleh, ayo madang nang burjonan*”.

Key, paugeranipun saking *nada*, *cara* lan *semangat* menawi pesan dipunandharaken, kaliyan raos sumringah, serius, singkat, sombong lan sapiturutipun. Bab menika saged dipuntingali saking *raut wajah*, polahing badan saha isarat.

Instrumentalities, paugeranipun jalur basa ingkang dipuntemtokaken saking jalur lesan, seratan, *telegraf* utawi telepon. *Instrumentalities* ugi mengacu

kaliyan kode ujaran ingkang dipunginakaken, kadosta basa, dialek, *fragam*, utawi *register*.

Norm of information and interpretasion, paugeranipun saking norma utawi pranata kangge pawicantenan. Tiyang kedah ngengeti punapa ingkang pikantuk dipunaturaken, punapa ingkang pantes dipunaturaken, lan punapa ingkang boten kenging dipunaturaken.

Genre, paugeranipun saking jinis saha wujud andharanipun, kadosta *narasi*, geguritan, *pepatah*, donga lan sapiturutipun. Wujud panganggening basa ngasilaken beda-bedanipun ing basa ingkang gadhah kekhasan piyambak-piyambak.

Saking andharan SPEAKING ing inggil saged dipunmangertosi bilih nalika tiyang badhe wicantenan menika kedah ngawigatosaken konteks tuturanipun, menapa ingkang badhe dipunwicantenaken, sinten kemawon ingkang diajak wicanten utawi kadospundi caranipun wicantenan ingkang sae. Kanthi makaten saged nuwuhaken kasarasan antawisipun pamicara dhateng mitra tutur utawi tiyang ingkang dipunrembag supados boten wonten beda pamanggih.

C. Masarakat Tutur

Masarakat tutur inggih menika tiyang kathah ingkang ngginakaken norma panganggening basa bilih caranipun wicanten boten kedah sami (Romaine wonten ing Supardo, 1999: 6). Wontenipun tingkatan sosial masarakat tutur Jawi njalari kawontenan *variasi basa* ingkang dipunginakaken. Panganggening *variasi basa* wau kajumbuhaken kaliyan priyantun ingkang wicantenan. Tiyang ingkang tingkat sosialipun langkung andhap ngginakaken tingkat basa ingkang langkung

inggil, inggih menika *krama*. Wondene tiyang ingkang tingkat sosialipun langkung inggil ngginakaken tingkat basa ingkang langkung andhap, umpamaminipun *ngoko* (Poedjasoedarma, 1979: 8).

Chaer lan Agustina (1995: 36-37) ngandharaken bilih masarakat tutur inggih menika kelompok priyantun ingkang gadhah *verbal reportoir* saha *sistem penilaian* ingkang sami kaliyan norma-norma panganggening basa ingkang dipunginakaken ing masarakat.

Dudutan saking pangertosan ing inggil ngandharaken masarakat tutur inggih menika kelompok panutur ingkang ngginakaken basa kangge wicantenan kanthi cara piyambak-piyambak utawi cara ingkang beda kangge nedahaken kawontenan *variasi basa* ingkang dipunginakaken kaliyan masarakat panutur sanesipun.

D. Sapa Aruh

Sapa aruh inggih menika *morfem*, *tembung*, utawi *frase* ingkang dipunginakaken kangge nyebat tiyang ingkang diajak wicantenan utawi kangge miwiti pawicantenan, miturut sipat gegayutan antawisipun pamicara (Kridalaksana, 1982: 191). Kartomihardjo (1988: 28) ugi ngandharaken bilih sapa aruh kedah ngawigatosaken raos *solidaritas* kangge panandha akrab saha ngandharaken *kekuasaan*. Priyantun pangandikan menika nedahaken sapa aruh kangge mitra wicanten saha tiyang ingkang nembe dipunrembag.

Menawi dipuntingali, sapa aruh menika gadhah kalih unsur, inggih menika tembung saha priyantun pangandikan ing saben *peristiwa* basa. Tembung ingkang dipunginakaken menika tuturan kangge sapa aruh dhateng priyantun sanes

ingkang diajak wicantenan. Sapa aruh gadhah ancas kangge nedahaken kaliyan sinten kemawon pawicantenan menika katedahaken.

Wujud sapa aruh saged dipunginakaken kangge panandha gegayutan suka pakurmatan. Tuladhanipun tiyang ingkang yuswanipun langkung nem saha status sosialipun langkung andhap, kedah ngginakaken wujud sapa aruh ingkang leres. Ing basa Jawi ngginakaken basa krama kangge nedahaken raos hormat. Sanesing panandha kurmat, sapa aruh dipunginakaken kangge panandha gegayutan akrab (guna kaping kalih). Ginanipun saged dipuntingali saking nama pribadhi, pronomina purusa/ tembung sesulih, pasedherekan, sarta gelar.

Sapa aruh ugi dipunginakaken kangge panandha gegayutan sayang. Bab menika adhedhasar saking panganggening sapa aruh ‘Le’ saha ‘Ndhuk’ minangka gegayutan antawisipun tiyang sepuh dhateng putra-putrinipun. Kanthi makaten fungsi menika nedahaken raos sayang, cekak, saha kawigatosan *senior* dhateng *junior*.

Sapa aruh menika langkung umum dipunginakaken ing masarakat tutur. Menapa kemawon *peristiwa* tutur ingkang kedadeyan dipunsebat sapa aruh. Beda kaliyan *honorifik* ingkang langkung khusus ngrembag sapa aruh ingkang ngandhut raos pangurmatan saha santun.

E. Honorifik

1) Pangertosan *Honorifik*

Yatim (1983: 10) ngandharaken *honorifik* inggih menika wujud basa ingkang dipunginakaken kangge nedahaken raos hurmat kanthi aturan ingkang asipat *psikologis, kultural, universal* saha ing sedaya basa. Dados *honorifik* saged

dipunginakaken ing sedaya masarakat tutur ingkang tasih ngginakaken pola basa kangge nedahaken raos hurmat, unggah-ungguh basa sarta kahanan masarakat.

Supardo (1999: 3) ngandharaken bilih *honorifik* inggih menika *satuan lingual* kangge nedahaken derajat pamicara dhumateng mitra wicantenan (tiyang kaping kalih) utawi tiyang ingkang dipunrembag (tiyang kaping tiga). Wujud ingkang dipunginakaken saged gegayutan kaliyan *pronomina (kata ganti)*, gelar, sapa aruh, asma (nama), ugi ngginakaken cara ingkang santun, takzim utawi raos hurmat. Tuladhanipun inggih menika *bapak, mas, ibu, mbak* utawi *embah*. *Honorifik* minangka *satuan lingual* dipunginakaken ing pawicantenan saben dinten kangge sapa aruh saha nimbali tiyang miturut beda-bedanipun drajat sosial sarta nedahaken sopan santun kangge tiyang sanes ingkang diajak wicantenan.

Honorifik gadhah *ciri fungsional* ingkang dipunginakaken kangge sapa aruh saha nimbali tiyang miturut beda-bedanipun saking palenggahan ing masarakat sarta sopan santunipun (Supardo, 1999: 90-91). Ingkang saged dipuntingali inggih menika *kula, sampeyan, panjenengan, dokter, lurah (gelar), embah, bapak, pakdhe, budhe* saha pepanggihan ingkang sanesipun. Saking tuladha ing inggil saged dipunmangertosi bilih menawi badhe nyebat tiyang sanes utawi tiyang ingkang dipunrembag kedah ngawigatosaken *honorifik* ingkang dipunginakaken supados saged nuwuhaken raos kurmat saha sopan santun antawisipun masarakat panutur.

2) Wujud *Honorifik*

Wujud *honorifik* saged dipunperang dados kalih, wonten wujud tembung saha frase. Wujud *honorifik* tembung menika wonten tembung lingga, tembung

andhahan, tembung rangkep, tembung camboran saha tembung wancah ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a. Tembung

Tembung miturut Mulyana (2009: 32) inggih menika satuan basa ingkang langkung *mandiri*, bebas, saha gadhah teges ingkang wutuh saha jangkep. Tembung saged kaperang saking satunggal morfem, ugi saged langkung. Wujud satunggal morfem dipunsebat tembung lingga utawi morfem sederhana. Tembung mujudaken rerangkening swara ingkang kawedhar dening lisan ingkang ngemu teges saha kasumurupan suraosipun (Wibawa dkk, 2004: 1-5).

1. Tembung Lingga

Tembung lingga utawi *kata dasar* inggih punika tembung ingkang taksih wetah utawi tembung ingkang dereng rinaketan imbuhan menapa kemawon (Wibawa dkk, 2004: 1). Tembung lingga ugi asring dipunsebat tembung wod. Tembung menika dereng ngalami ewah-ewahan saha taksih wungkul.

Tuladhanipun : *Bapak, Ibu, Adhik, Simbah, Mas* saha *Mbak*.

2. Tembung Andhahan

Tembung andhahan utawi *kata jadian* inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking lingganipun karana rinaketan *imbuhan/afiks* (Wibawa dkk, 2004: 2). Wujudipun *imbuhan* ingkang ngandhut *honorifik* ing basa Jawa wonten imbuhan panambang. Wujud panambang ingkang ngandhut *honorifik* menika kathahipun ing panambang *akhiran/sufiks* inggih menika dumunung sawingkinging tembung lingga saha kaserat sumambung kaliyan lingganipun

utawi kagandheng kaliyan tembung lingga. Tuladhanipun *bapak-e, ibu-e, adhi-ne* utawi *mas-e*. Kathah-kathahipun angsal panambang *akhiran* –e.

3. Tembung Rangkep

Tembung rangkep ing basa Jawi wonten tigang warni, inggih menika dwipurwa, dwi lingga, saha dwi wasana (Wibawa dkk, 2004: 4). Ingkang kawastanan tembung dwi purwa menika tembung ingkang kadadosan saking pangrangkeping purwaning lingga utawi pangrangkeping wanda kawitane lingga. Kathah-kathahipun tembung rangkep ingkang ngandhut *honorifik* kapanggihaken ing tembung dwi lingga. Tuladhanipun *bapak-bapak, adhik-adhik, sedulur-sedulur* utawi *ibu-ibu*.

4. Tembung Camboran

Sasangka (2001: 95) ngandharaken tembung camboran utawi *kata majemuk* inggih menika kalih tembung utawi langkung ingkang dipungandheng dados satunggal saha tembung wau dados tembung enggal ingkang tegesipun uga ndherek enggal. Ingkang dimaksud teges enggal inggih menika tegesipun tembung wau beda kaliyan tegesipun tembung nalika tasih awujud tembung lingga. Ramlan (1987: 23) ugi ngandharaken bilih ingkang dipunwastani *kata majemuk* inggih menika tembung ingkang unsuripun arupi tembung utawi pokok tembung. Tembung camboran kalebet ing *bidang morfologi* amargi tasih kalebet golongan tembung.

Camboran menika jumbuh kaliyan panganggening *honorifik*. Wonten wujud camboran ingkang dipunginakaken kangge sapa aruh. Wujud ingkang dipunginakaken inggih menika camboran tugel. Camboran tugel inggih menika

tembung camboran ingkang dumadi saking tembung ingkang tasih wutuh utawi tembung wancahan, utawa sedaya tembung menika kalebet tembung wancahan. Tuladhanipun *honorifik* camboran tugel inggih menika *Pakdhe (Bapak Gedhe)*, *Budhe (Ibu Gedhe)*, *Paklik (Bapak Cilik)*, *Bulik (Ibu Cilik)*, *MbahKung (Simbah Kakung)*, *MbahTi (Simbah Putri)*.

5. Tembung Wancahan

Wancahan inggih menika ngicali wanda kangge nyuda guru wilangan. Limrahipun wanda ngajeng ingkang dipunicali. Saben satunggal tembung menika saged dipunucal tembungipun tanpa ngirangi maknaipun. Tiyang ingkang sampun kulina wicantenan, langkung-langkung ngginakaken basa madya, lumrah sanget kanthi nyekak tembung supados langkung penak saha gelis (Hadiwidjana, 1967: 25). Tuladhanipun: *Bapak dados Pak, Ibu dados Bu*. Tembung ingkang dipunwancah menika saged ngirangi raos suka pakurmatan dhateng tiyang ingkang diajak wicantenan utawi tiyang ingkang dipunrembag.

b. Kelompok Tembung (*frase*)

Mulyana (2009: 35) ngandharaken *frase* inggih menika *konstruksi gramatikal* ingkang dipundamel saking gabungan kalih ukara utawa langkung ingkang asipat *non predikatif*. Mekaten ugi pamanggihipun Nurhayati (2006: 153) ingkang ngandharaken bilih *frase* inggih menika gabungan saking kalih tembung utawi langkung ingkang ngisi salah satunggaling paedah *sintaksis*.

Honorifik gadhah kalih tembung utawi langkung kathah, wujud makaten ingkang dipunsebat kelompok tembung (*frase*). Wujudipun dipunginakaken kangge sapa aruh tambahan nalika tiyang sanes menika gadhah sebatan nama,

jabatan, gelar lan sanesipun ing masarakat. Tuladhanipun *Bu Guru, Pak Lurah, Pak Carik, Bu Tutik, Mbak Dinar*. Sedaya panyebatan *honorifik* menika dipunginakaken kangge nglangkungkaken drajat sosial saben tiyang ing masarakat.

3) Jinis *honorifik*

Honorifik saged dipuntingali ing sedaya masarakat panutur ingkang tasih ngginakaken basa kangge raos hormat kaliyan tiyang sanes. *Honorifik* ingkang dipunginakaken masarakat panutur kathah pangertosan ingkang dados dhasar panganggening *honorifik*. Kathahing pangertosan menika ndadosaken wontening jinis *honorifik* (Supardo, 1999: 96-176). Jinis *honorifik* menika wonten *honorifik* nama dhiri, *honorifik* tembung pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* pangkat jabatan, *honorifik* profesi saha *honorifik* gelar. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinis *honorifik*, inggih makaten.

a. *Honorifik* Nama Dhiri

Chaer (1998: 107) ngandharaken bilih nama dhiri minangka tembung-tembung ingkang nedahaken identitas utawi panepang saking tiyang tertemtu ing saben tuturan. Sapa aruh nama dhiri menika asring dipunginakaken dening panutur ingkang gadhah yuswa langkung sami utawi langkung sepuh saking tiyang ingkang diajak wicanten. Kathahipun gegayutan antawisipun pamicara saha mitra wicanten menika asipat akrab lan biasanipun sampun tepang.

Panganggening sapa aruh nama dhiri ingkang dipuntedahaken dening tiyang langkung sepuh, status sosial langkung inggil saha boten tepang menika sapa aruh ingkang kirang sopan anggenipun nyapa namung namanipun. Panganggening sapa aruh nama dhiri kangge tiyang ingkang langkung sepuh

kasebat dipuntambahi kaliyan wujud *honorifik* supados nedahaken kasantunan saha kesopanan, kadosta *Pak Darsono, Bu Tutik, Mas Prapto*, lan sapiturutipun.

b. *Honorifik* Tembung Pasedherekan

Tembung pasedherekan gadhah pangertosan bilih antawisipun tiyang satunggal saha sanesipun wonten gegayutan rah (Supardo, 1999: 98). Wontening gegayutan rah menika ingkang ndadosaken maneka warni *honorifik* ingkang kapanggihaken ing alur pasedherekan. Wontenipun gegayutan rah ndadosaken dhasar garis keturunan ing kaluwarga. Garis keturunan asring dipunsebat trah. Trah menika urutan *silsilah* keluarga saking *mbah buyut, simbah, tiyang sepuh (bapak lan ibu), anak, putu, buyut*.

c. *Honorifik* Tembung Sesulih Purusa

Dalam setiap komunikasi pembicara dapat mengacu dirinya sendiri, mitra bicara, atau yang dibicarakan dengan bentuk tertentu (Supardo, 1999: 107). Wujud ingkang dipunginakaken menika salah satunggalipun wonten tembung sesulih purusa. Wujud tembung sesulih purusa dipunginakaken ing saben pawicantenan. Tembung sesulih purusa sepisan (utama purusa) inggih menika *aku* lan *kula*. Wujud purusa *aku* dipunginakaken pamicara kangge nyebat pribadhi pamicara dhateng mitra wicanten ingkang drajatipun langkung andhap, langkung nem sarta gadhah gegayutan akrab. Wujud purusa *kula* dipunginakaken kangge wicantenan kaliyan mitra wicanten ingkang statusipun langkung inggil utawi dereng akrab.

Tembung sesulih purusa kaping kalih (madyama purusa) ngginakaken tembung *kowe*, *sampeyan* sarta *panjenengan*. Wujud purusa *kowe* dipunandharaken dhateng mitra wicanten ingkang sedrajat, akrab saha kalenggahan ing masarakat langkung andhap. Wujud purusa *sampeyan* dipunginakaken dhateng tiyang ingkang yuswa saha drajatipun sami sarta dereng tepang. Wujud purusa *panjenengan* dipunginakaken kangge tiyang ingkang drajatipun langkung inggil. Wujud menika dipuntedahaken kangge tiyang ingkang langkung sepuh, status sosialipun inggil saha dipunkurmati.

Wujud persona kangge tiyang kaping tiga (pratama purusa) dipunginakaken kangge tiyang ingkang dipunrembag. Tuladha wujud persona kaping tiga inggih menika *dheweke* (*dheke*), *piyambakipun*, *panjenenganipun*.

d. *Honorifik* Pangkat, Jabatan saha Profesi

1. *Honorifik* pangkat saha Jabatan

Saben tiyang gadhah status sosial lan kedudukan ingkang beda. Beda-bedanipun menika gayut kaliyan pangkat saha jabatan (Supardo, 1999: 113). Pangkat saha jabatan inggih menika kedudukan ingkang saged nginggilaken status sosial saben tiyang ing masarakat. Pangkat saha jabatan gadhah teges ingkang langkung sami ananging panganggening menika wonten beda-bedanipun. Pangkat menika asring dipuntingali ing sapa aruh kepolisian saha kemiliteran. Menawi jabatan menika dipunginakaken tiyang ingkang gadhah status sosial ing instansi pemerintah. Pangkat jabatan saged dipunperang dados 2, inggih makaten.

1.1 Pangkat saha Jabatan Pamarintah ing Desa

Ing saben desa, dipunpangguhaken *honorifik* jabatan ingkang dipunginakaken tiyang ingkang gadhah padamelan ing pamarintah desa. Inkang kalebet Pangkat pemerintah Desa inggih menika *KaDes, Lurah, Carik, Bayan, Ulu-ulu, Mudin*.

1.2 Pangkat saha Jabatan Pamarintah Sakinggilipun Desa

Masyarakat kathah ngginakaken sebatan *honorifik* kangge tiyang ingkang gadhah padamelan ing pamarintah *di atas desa*. Tiyang menika gadhah panggenan padamelan ing intansi pamarintahan kota, propinsi lan sapiturutipun. Ing tingkat kecamatan menika wonten sebatan *Camat*, tingkat kota wonten *Bupati*, lajeng tingkat propinsi wonten *Gubernur*,

2. *Honorifik* Profesi

Profesi inggih menika tiyang ingkang gadhah padamelan adhedhasar saking *pendidikan keahlian* saha katrampilan tartamtu (Supardo, 1999: 117). Profesi saged dipunpangguhaken ing desa saha *luar lingkup desa*. Wontening papan panggenan profesi padamelan ingkang beda menika ingkang ndadosaken *honorifik* ugi beda ing masyarakat.

2.1 Profesi ing Salebeting Desa

Ing saben desa kathah dipunpangguhaken profesi tiyang ingkang maneka warni. *Honorifik* menika dipunpangguhaken adhedhasar saking padamelan ingkang dipuntekuni mliginipun ing salebeting desa. Ing salebeting desa kathah kapangguhaken *honorifik* profesi ingkang dipunginakaken masyarakat desa Canan kangge sapa aruh. Sapa aruh menika ancasipun kangge ngormati tiyang ingkang

gadhah profesi saha kangge nedahaken status sosial ing masarakat. Ingkang kalebet profesi ing salabeting desa wonten *bakul sayur, pak dhalang, bu dhukun bayi* lan sapiturutipun.

2.2 Profesi ing Njawi Desa

Tiyang desa ingkang gadhah padamelan utawi usaha ing njawi desa gadhah sebatan piyambak. Sebatan menika dipunginakaken kangge nedahaken status sosial saha padamelan ingkang dipuntekuni. Tuladhanipun *juragan* saha *sodagar*. Tiyang desa ingkang dados juragan biasanipun gadhah panggenan padamelan ing njawi desa. Wonten ingkang gadhah ruko, kios pasar utawi panggenan sanesipun. Sebatan juragan menika saged dipunginakaken kangge *juragan klambi, juragan sayur, juragan iwak* lan sapiturutipun.

e. *Honorifik* Gelar

Gelar inggih menika nama tambahan ingkang dipunandharaken dhateng tiyang tartamtu ing masarakat (Supardo, 1999: 120). Tiyang saged angsal gelar saking instansi pamarintah, masarakat saha saking pendidikan ingkang sampun dilampahi. Kanthi makaten saged ndadosaken kathahing *honorifik* gelar ingkang kapanggihaken ing pawicantenan. *Honorifik* gelar saged dipunpadosi saking gelar pendidikan, gelar religius, gelar tokoh gaib, saha gelar umum.

1. Gelar Pendidikan (Akademik)

Gelar pendidikan dipunginakaken tiyang ingkang sampun nempuh pendidikan tartamtu. Gelar pendidikan dipunparingaken dhateng tiyang ingkan sampun nempuh pendidikan inggil kadosta *Universitas, Institut* lan *Diploma* (Supardo, 1999: 120). Gelar biasanipun dipuntrepaken kaliyan bidang utawi

disiplin ngelmu ingkang dipuntekuni. Ingkang kalebet gelar pendidikan menika *Insyinyur, Sarjana Sastra, Sarjana Pendidikan, Ahli Madya, M. Hum, M.Pd*, lan sapiturutipun.

2. Gelar Religius

Saben tiyang pitados dhateng kawontenanipun agama saha Tuhan ingkang ngatur menapa kemawon ing donya. Maneka warni jinis agama ndadosaken wontening tembung ingkang dipunginakaken kangge nyebat nama Tuhan (Supardo, 1999: 163). Tuladha tembung utawi gelar religius kangge Tuhan inggih menika *Gusti Allah* utawi *Gusti Pangeran* kangge tiyang Islam, *Bapa Jesus* utawi *Bunda Maria* kangge tiyang Kristus saha Katolik, *Sang Hyang Widi Wase* kangge tiyang hindhu sarta *Sang Budha* kangge tiyang Budha.

3. Gelar Tokoh Gaib

Wonten ing budaya Jawi kathah tiyang ingkang pitados wontening makhluk sanes (gaib) ingkang boten ketingal kaliyan netra (Supardo, 1999: 167). Tiyang ingkang muja pitados bilih makhluk gaib saged mbiyantu kasarasan ing pagesangan. Wonten tiyang ingkang ajrih nasibipun apes nalika nyepelekaken kekiatan gaib. Sebatan kangge tokoh gaib inggih menika *kyai, mbah* (mbah buyut), *mbah eyang, ki danyang* lan sapiturutipun.

4. Gelar umum

Panganggening *honorifik* boten namung kangge sapa aruh kanthi namanipun kemawon. Saben tiyang kedah ngginakaken pola panutur ingkang trep kangge pawicantenan, mliginipun tiyang ingkang dereng tepang kaliyan tiyang ingkang badhe diajak wicantenan. Kanthi makaten pamicara kedah ngginakaken

gelar umum ingkang asipat *netral*. Gelar umum boten mangaribawani dhateng *sistem* pasedherekan saha gelar, namung kangge njagi supados boten wonten beda pamanggih (Supardo, 1999: 176). Tuladha gelar umum inggih menika *bapak, ibu, mbak, mas* saha *dhek*.

4) Fungsi Panganggening *Honorifik*

Honorifik ingkang dipunginakaken saben panutur gadhah fungsi ingkang beda. *Honorifik* gadhah fungsi minangka tandha kangge pamicara supados ngawigatosaken tuturan mitra wicanten nalika pawicantenan (Kartomihardjo, 1988: 28). Fungsi *honorifik* menika wonten sambet rapetipun kaliyan bab ingkang ndayani panganggening *honorifik*.

Salah satunggaling fungsi panganggening *honorifik* inggih menika minangka (1) panandha suka pakurmatan. *Honorifik* menika dipunginakaken kangge nedahaken kesopanan dhateng tiyang sanes ingkang diajak wicanten. Tuladhanipun tiyang ingkang langkung nem utawi status sosialipun langkung andhap kedah ngginakaken *honorifik* ingkang langkung santun dhateng tiyang ingkang tingkat status sosial utawi yuswanipun langkung inggil. Tuladhanipun *Bapak, Ibu, Kangmas, Mbakyu, Simbah, Adhik*.

Honorifik ugi gadhah fungsi minangka (2) panandha rapeting sesambetan. Pamicara saha tiyang ingkang diajak wicanten menika sampun tepang, sipatipun langkung akrab, lan wicantenan menika biasanipun kedadeyan ing situasi *nonformal*. Tuladhanipun *pak, mbak, mbah, dhe, Lek* minangka wacahan saking tembung lingga *Bapak, Mbakyu, Simbah, Budhe, Pakdhe, Paklik* utawi *Bulik* ingkang ndadosaken bedanipun kaliyan fungsi suka pakurmatan.

Honorifik gadhah fungsi minangka (3) panandha katresnan. Fungsi menika dipunginakaken kangge tiyang ingkang langkung akrab, sampun tepang, saha biasanipun dipunginakaken ing *sistem* pasedherekan. Tuladhanipun *honorifik* menika wonten tembung *Le* saking *Thole* saha *Ndhuk* saking *Gendhuk*.

Fungsi *honorifik* menika saged dipuntingali saking satuan basa saha konteks tuturipun. Masarakat saged mangertos bedanipun fungsi suka pakurmatan kaliyan fungsi rapeting pasedherekan saking satuan basa saha konteks tuturipun. Fungsi *honorifik* saking satuan basa ingkang nedahaken fungsi suka pakurmatan biasanipun ngginakaken tembung ingkang jangkep saha dipunginakaken ing situasi formal utawi tiyang ingkang nembe tepang. Wondene menawi dipunginakaken kangge fungsi rapeting pasedherekan utawi fungsi katresnan saged dipuntingali saking tembungipun ingkang dipunwancah saha ing situasi *nonformal*, kadosta wicantenan ing pasrawungan kaliyan tiyang ingkang sampun tepang.

Fungsi *honorifik* ugi saged dipuntingali saking konteks tuturipun. Bab menika saged manggihaken jinis *honorifik* ingkang badhe dipunginakaken. Tembung ingkang sami ‘bulik’ gadhah jinis *honorifik* ingkang beda adhedhasar saking konteks tuturipun. Menawi tembung ‘bulik’ dipunginakaken dening sedherekipun, kalebet jinis *honorifik* tembung pasedherekan. Wondene bab ingkang sami nedahaken ‘bulik’ ananging dipunandharaken dening tiyang sanes ingkang asipat netral saha boten wonten gegayutan rah saged kalebet *honorifik* gelar umum.

5) Bab-Bab Sosial ingkang Ndayani Jinis *Honorifik*

Supardo (1999: 249) ngandharaken bilih masarakat Jawi gadhah *sistem penilaian* tartamtu ingkang mangaribawani dhateng jinising basa (*honorifik*). Saben tiyang ingkang badhe wicanten kedah wigatos *bab-bab sosial* ingkang ndayani jinis *honorifik*. Bab-bab menika gadhah ancas kangge ngleresaken *honorifik* ingkang badhe dipuntuturaken utawi dipuntrapaken supados pawicantenan saged nuwuhaken kasarasan saha *keharmonisan*. Bab sosial ingkang ndayani jinis *honorifik* wonten status sosial, yuswa, jinis kelamin, pasedherekan saha drajat senioritas, situasi forum, *status perkawinan*, papan dunung sarta gegayutan antarinterlokutor.

1. Status Sosial

Tiyang ingkang gadhah status sosial langkung inggil ing masarakat, piyambakipun nampi drajat langkung inggil tinimbang ingkang status sosialipun langkung andhap (Supardo, 1999: 25). Tuladhanipun *Pak Mudin*, *Pak Haji* saha *Pak Lurah*.

2. Yuswa

Wonten ing *komunikasi*, pamicara kedah ngawigatosaken yuswa lawan wicantenipun. Sakderengipun miwiti pawicantenan, pamicara nyuwun pirsa yuswa lawan wicanten lajeng nemtokaken *honorifik* ingkang dipunginakaken kangge pawicantenan (Supardo, 1999: 25). Tuladhanipun *Simbah*, *Mbah Sastro*, *Ndhuk Anik*, *Gendhuk*, *Thole*.

3. *Jenis kelamin*

Jenis kelamin dados bab ingkang ndayani panyeratan *honorifik*. *Honorifik* ingkang dipunginakaken dhateng tiyang estri beda kaliyan tiyang kakung (Supardo, 1999: 26). Kangge estri ngginakaken *honorifik ibu, mbak, jeng, nduk*. Wondene tiyang kakung ngginakaken *bapak, kangmas*. *Honorifik* mliginipun ingkang asipat jamak inggih menika *embah*, ingkang dipuntambah kaliyan *pemarkah* kakung utawi putri.

4. *Pasedherekan*

Wujud pasedherekan dipuntemtokaken antawisipun status saben tiyang ing satunggal kaluwarga (1999: 27). Menawi tiyang nem badhe wicanten kaliyan tiyang sepuh kandhung kedah nyebat *bapak, ayah, mama, ibu, emak (mamak), simbok, umi*. Tiyang nem nyebat kakangipun kanthi sebatan *kak, mas, kang* saha *mbak utawi yu*. Tiyang nem ugi nyebat adhik tiyang sepuhipun kanthi sebatan *lek, bulik, om, tante* saha kakang tiyang sepuhipun kanthi nyebat *pakdhe, budhe* lan salajengipun.

5. *Derajat Senioritas*

Supardo (1999: 27) ngandharaken bilih posisi, peran saha statusipun, sistem pasedherekan Jawi dipuntemtokaken saking derajat senioritas (*derajat awu*). Tiyang ingkang yuswanipun 75 taun drajat awunipun langkung andhap tinimbang yuswa 59 taun amargi ing alur pasedherekan tiyang ingkang yuswanipun 75 taun anak saking adhik tiyang sepuhipun gadhah yuswa 59 taun. *Senioritas* ingkang dimaksud inggih menika palenggahan langkung sepuh

adhedhasar *silsilah* passedherekan. Tiyang ingkang drajat senioritasipun langkung inggil dipunsebat *mbah, pakdhe, lik, mbak, utawi mas* .

6. *Situasi saha Forum*

Supardo (1999: 29) ngandharaken bilih *situasi saha forum* menika saged ndayani tampilanipun saben tiyang, wiwit saking solah bawa ngantos caranipun wicanten. Wonten ing *situasi formal* saben tiyang langkung sae wicantenan ngginakaken *honorifik* langkung hormat. Tuladhanipun “*kepareng matur kaliyan panjenengan*” ngandharaken tiyang ingkang wicanten nedahaken *honorifik* kangge panandha hormat kanthi situasi formal.

Menawi ing situasi nonformal tiyang menika saged ngginakaken *honorifik* minangka panandha rapeting passedherekan kangge wicantenan kanthi tuturan ingkang santun. Tuladhanipun “*dheke mau wes maem durung ya*” ngandharaken tuturan ingkang ngrembag tiyang ngginakaken *honorifik* minangka panandha rapeting passedherekan kanthi tuturan ingkang santun.

7. *Status Perkawinan*

Status perkawinan menika salah satunggaling bab ingkang ndayani sapa aruh *honorifik* dados enggal (Supardo, 1999: 30). Kangge tiyang Jawa sampun dados kebiasaan nalika pasangan pengantin angsal nama enggal dipunsebat kaliyan nama sepuh. Tuladhanipun menawi dereng nikah dipunsebat *Mbak Sari*, menawi sampun nikah dipunsebat *Ibu Rahman* amargi garwanipun gadhah nama *Pak Rahman*.

8. Papan Dunung

Papan dunung saged nemtokaken ingkang taksih dipunginakaken. Tiyang ingkang asalipun saking dhaerah kota langkung ngginakaken *honorifik modern* kadosta *mama, papa, om* (Supardo, 1999: 30). Wondene tiyang ingkang wonten pelosok langkung ngginakaken *honorifik kuno*, tuladhanipun *Bapak, Ibu, Paklik, Bulik*.

9. Gegayutan Antarinterlokutor

Jinis sapa aruh ingkang dipunginakaken ing pawicantenan dipuntemtokaken kaliyan gegayutan tiyang ingkang wicantenan. Gegayutan menika dipunmangertosi saking akrab menapa botenipun tiyang kaliyan tiyang ingkang diajak wicanten. Supardo (1999: 27) ngandharaken bilih langkung akrab sambung rapetipun tiyang, wujud sapa aruh ingkang dipunginakaken langkung nggadhahi asipat *santai*, tuladhanipun *dhek, mas, yu, Nok*. Beda malih menawi wicantenan kaliyan tiyang ingkang nembe tepang utawi ingkang boten akrab, sapa aruh ingkang dipunginakaken langkung nggadhahi asipat *resmi*, tuladhanipun *bapak* utawi *ibu*.

F. Panaliten Inggih Jumbuh

Wonten panaliten ingkang dados *relevansi langsung* kangge panaliten menika. Panaliten ingkang sepisan inggih menika panaliten kanthi irah-irahan “Sistem *Honorifik* Bahasa Jawi Dialek Banyumas, sebuah Kajian Sociolinguistik”, inggih menika gadhah *relevansi* kaliyan panaliten menika. Panaliten arupi disertasi ingkang dipunserat Supardo (1999) menika kathah ngelmu babagan *honorifik* awit saking wujud, jinis, ciri saha kaidah panganggening *honorifik*.

Panaliten ingkang jumbuh salajengipun skripsi saking Ekawati (2002) ingkang irah-irahanipun “Sistem *Honorifik* di Kabupaten Bantul”. Panaliten menika ngrembag babagan wujud saha jinis *honorifik* ing Kabupaten Bantul. Wonten ing panaliten menika ngrembag jinis *honorifik* ingkang dipunperang dados 7 (pitu), inggih menika *honorifik* kata kerabat, *honorifik* kata ganti persona, *honorifik* pangkat, jabatan, profesi, *honorifik* umum, *honorifik* tokoh gaib saha *honorifik* religius.

G. Nalaring Pikir

Panaliten menika ngginakaken kajian *sosiolinguistik* ingkang ngandharaken panganggening basa ing masarakat ing desa Canan. Menawi badhe ngginakaken basa kedah ngawigatosaken *komponen tutur* ingkang dados dhasar wicantenan saben dinten. *Komponen tutur* ing panaliten *honorifik* menika wonten SPEAKING saha *satuan lingual* ingkang dipunginakaken kangge *analisis* utawi ngandharaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ing desa Canan. Saking sedaya komponen tutur menika saged ngawontenaken kelompok panutur ingkang ngginakaken basa kanthi cara beda kaliyan panutur sanes, inggih dipunsebat masarakat tutur.

Masarakat tutur kedah ngawigatosaken komponen tutur menawi badhe wicantenan. Masarakat tutur biasanipun miwiti pawicantenan kanthi sapa aruh. Sapa aruh dipunginakaken kangge panandha hormat, keakraban saha kangge pasedherekan. Tuladhanipun *pak*, *mas*, *bu* saha *mbak*. Sapa aruh panandha hormat biasanipun dipunsebat *honorifik*. *Honorifik* inggih menika *satuan lingual* kangge

nedahaken raos hormat, santun saha *takzim*. *Honorifik* dipunginakaken kangge panaliten ing Desa Canan.

Tasih kathah *honorifik* ingkang dipunginakaken tiyang kangge sapa aruh. Panaliten menika gayut kaliyan wujud, jinis saha fungsipun *honorifik* ing desa Canan. Kangge nemtokaken wujud, jinis saha fungsipun *honorifik* kedah ngawigatosaken faktor panemtu jinis *honorifik* kangge manggihaken jinis *honorifik*. Salajengipun jinis *honorifik* menika saged manggihaken fungsipun *honorifik*.

Wujud *honorifik* menika kaperang dados kalih, inggih menika tembung saha *frase*. Jinis *honorifik* menika wonten gangsal, *honorifik* nama dhiri, *honorifik* pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* pangkat, jabatan, profesi saha *honorifik* gelar. Lajeng fungsipun wonten tiga inggih menika kangge panandha suka pakurmatan, panandha rapeting pasedherekan (akrab), saha panandha sayang.

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika ngginakaken metode panaliten *deskriptif*, inggih menika panaliten ingkang nggatosaken cara ingkang dipunginakaken kangge olah data. Datanipun *satuan lingual honorifik* ingkang kapanggihaken ing desa Canan. Panaliten *deskriptif* dipuntindakaken kanthi dhasar saking *fakta* utawi kedadayan nyata ing masarakat tutur saengga saged ngasilaken data *honorifik* ingkang dipunadosi. Kados pamanggihipun Sudaryanto (1986: 62) bilih panaliten *deskriptif* menika dipunadani adhedhasar kasunyatan ing bebrayan ageng, saengga ingkang dipunserat menika basa ingkang dipunlafalaken, sipatipun menika *potret*, tuturan, kados menapa wontenipun.

Panaliten *deskriptif* gadhah ancas damel *deskripsi* ingkang *sistematis*, *faktual* lan *akurat* gegayutanipun kaliyan sumber data. Lampahing panaliten menika kanthi ngempalaken data, *klasifikasi* data, saha *analisis* utawi *olah data* kangge madosi saha ngandharaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ing Desa Canan, ginanipun kangge nedahaken *sistem honorifik* ingkang dipunginakaken ing desa Canan.

B. Data saha Sumbering Data

Data ing panaliten menika arupi *frase* utawi tembung ingkang wonten gegayutanipun kaliyan *honorifik* ing Desa Canan. Data dipunpendhet kanthi piranti arupi parekam (*voice record*) ingkang mratelakaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ingkang kapanggihaken ing desa Canan. Sumber data panaliten

menika pawicantenan utawi pirembagan masarakat ing Desa Canan ingkang ngemu *honorifik*. Sumber data dipunpendhet nalika wonten pasrawungan, pengaosan lan sapiturutipun.

C. Panggenan saha Wekdal Panaliten

Papan panggenan panaliten menika ing Desa Canan. Desa Canan kaperang dados 3 wilayah padusunan. Ing saben wilayah dusun wonten satunggal kepala dusun (Bayan). Wilayah dusun ingkang sepisan wonten *Ngemplak, Gebal Kulon*, saha *Gebal Wetan*. Padusunan ingkang kaping kalih inggih menika *Jetis, Margorejo, Gunungan, Sarap Cilik*. Wilayah dusun ingkang kaping tiga wonten *Gathak, Canan, Sutran lan Ngantenan*. Dados ing desa Canan menika sedaya wonten sewelas dusun.

Panaliten menika dipuntindakaken saben dinten nalika wonten wicantenan ing desa Canan, saged enjing, siyang, sonten saha ndalu. Menawi enjing panaliten menika saged dipuntindakaken ing panggenan bakulan sayur lan sabin. Ing siyang panaliten ing kantor pemerintah desa, amargi kathah kegiatan ingkang dipuntindakaken. Menawi sonten panaliti nindhakaken panaliten kanthi lelenggahan ing klinik dokter Umum, ancasipun kangge manggihaken *honorifik* ingkang dipunginakaken tiyang ingkang nembe ngantri priksa. Menawi ing ndalu panaliti mendhet data kanthi ndherek pengaosan utawi pasrawungan.

Panaliti ugi mendhet data kanthi nyuwun pirsu kaliyan informan. Informan menika dipundhut miturut bidang ahlinipun kadosta ahli gaib menika ancasipun kangge manggihaken gelar tokoh gaib. Wonten ng pemerintah desa ancasipun kangge manggihaken *honorifik* gelar, pangkat jabatan. Lajeng wicantenan kaliyan

sesepuh ing desa Canan kangge manggihaken *honorifik* ingkang dipunginakaken kangge sapa aruh saben dinten. *Informan* menika tiyang asli desa Canan ingkang mangertos sedaya kahanan masarakat desa Canan mliginipun bab *honorifik*. Data dipunpendhet saking awal wulan April ngantos wulan Juni taun 2013.

D. Caranipun Ngempalaken Data

Caranipun ngempalaken data dipunpendhet kanthi ngginakaken *metode simak* saha *metode cakap* (Sudaryanto, 1993: 133-137), inggih menika :

1. Teknik simak libat cakap (SLC)

Teknik simak libat cakap (SLC) menika panaliti boten namung ngawigatosaken pawicantenan, panaliti ugi mlebet ing pawicantenan (Sudaryanto, 1993: 133). Panaliten menika dipuntindakaken menawi wonten acara ing desa utawi pasrawungan kanthi ngginakaken piranti parekam. Saged dipuntindakaken enjing, sonten utawi ndalu.

2. Teknik Simak bebas libat cakap (SBLC)

Teknik Simak bebas libat cakap (SBLC) inggih menika nggatosaken menapa ingkang dipunandharaken, ananging panaliti boten mlebet ing pawicantenan (Sudaryanto, 1993: 134). Panaliten menika saged dipuntindakaken saben dinten kanthi cara ngrekam saha nyerat kagiyatan pawicantenan ing Desa Canan.

3. Teknik cakap semuka (CS)

Teknik cakap semuka (CS) inggih menika nuwuhaken pawicantenan supados data ingkang dipundhut leres lan sajangkep-jangkepipun (Sudaryanto, 1993: 137). Panaliten menika dipuntindakaken kanthi mundhut data saking

informan kanthi wawanrembag. Wawanrembag dipuntindakaken kanthi parekaman ngginakaken *tape recorder* saha *teknik catat*. Bab sami dipuntindakaken nalika ngginakaken teknik SLC saha SBLC. Wekdalipun menawi informan boten gadhah kegiatan.

4. Teknik rekam

Teknik rekam inggih menika cara ingkang dipunginakaken kangge nyimpen data ing pawicantenan (Sudaryanto, 1993: 135). Kanthi teknik rekam data ingkang sampun kasimpen lajeng dipunmirengaken boten namung sepisan ananging dipunambali ngantos pikantuk data ingkang leres, inggih data ingkang gayut kaliyan *honorifik*. Nalika nglampahi data kanthi cara rekam panaliti ugi nglampahi identifikasi tumrap data ingkang kalebet ing *honorifik*.

5. Teknik Nyathet

Salajengipun menika teknik nyathet. Teknik nyathet katindakaken sasampunipun teknik rekam (Sudaryanto, 1993: 135). Wonten ing panaliten menika, sasampunipun data dipunsadap, lajeng data ingkang awujud rekaman dipunsalin dados awujud seratan saking tuturan masarakat nalika wicantenan. Proses kados mekaten dipunwastani transkripsi. Data ingkang sampun kapendhet menika samangke dipunkempalaken dados setunggal awujud *CD rekaman honorifik* ing desa Canan.

Caranipun ngempalaken data ing panaliten menika mawi teknik rekam saha teknik nyathet. Ingkang sepisan panaliti madosi data kanthi ngginakaken teknik rekam ancasipun kangge nyimpen pawicantenan. Lajeng panaliti mirengaken data ingkang sampun dipunrekam saha milah data ingkang ngemu

honorifik. Data ingkang ngemu *honorifik* saged dipuntingali saking konteks tuturipun. Salajengipun data ingkang sampun kapanggihaken dipunserat ing kertu data. Ing panaliten menika data awujud *honorifik* ing desa Canan.

Panaliti ugi ngginakaken teknik CS (wawanrembag) kangge manggihaken data ingkang jangkep dhateng *informan*, mliginipun kangge madosi data ingkang kalebet wujud *honorifik* adhedhasar saking satuan basanipun, lajeng jinis saha fungsi saking konteks tuturipun. Bab ingkang sami inggih dipuntindakaken nalika nembe ngginakaken teknik SLC saha SBLC kangge mangertosi data ingkang ngemu *honorifik*.

E. Pirantining Panaliten

Instrumen panaliten nggadhahi pangertosan inggih menika sedaya pirantining panaliten ingkang dipunginakaken kangge pados saha ngempalaken data. Ing panaliten menika piranti panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika *human instrumen* (panaliti piyambak). Moleong (1998: 9) ngandharaken bilih *human instrument* dipunginakaken amargi panaliti minangka piranti kangge ngempalaken data. Panaliti saged manggihaken *peristiwa komunikasi* saha wicantenan masarakat desa Canan. *Human instrumen* gadhah peranan ingkang wigati kangge manggihaken data wujud, jinis saha fungsi *honorifik*.

Panaliti ugi ngginakaken piranti ingkang arupi parekam (*voice record*) saha piranti tulis kangge mendhet data ing lapangan. Panaliti ugi ngginakaken kartu data ingkang ancasipun kangge nggampilaken panaliti nalika ngempalaken data. Sesampunipun data kapanggihaken, lajeng data menika dipunserat ing kertu data. Wujuding kartu data kados ing ngandhap menika.

Tuladha Tabel Kartu Data 1.0

Sumber	: Panggenanipun Pak RT (Dusun Gunungan)
Konteks	: Wicantenan Ibu ingkang paring sapa aruh Pak RT
Data	: Tindak pundi Pak RT ?
Wujud	: <i>Frase</i> (kalih tembung wancah)
Jinis	: <i>Honorifik</i> Profesi
ingkang ndayani	: Situasi nonformal, Jenis Kelamin, status sosial.

F. Caranipun Nganalisis Data

Teknik analisis data ingkang dipunginakaken ing panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif* (Sudaryanto, 1986: 62). Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*, mliginipun ingkang gegayutan kaliyan *honorifik*. *Honorifik* kalawau badhe dipunanalisis lajeng dipunpadosi wujud tuwin jinisipun jumbuh kaliyan konteks ing andharan. Lampah salajengipun inggih menika damel dudutan adhedhasar asiling panaliten. Menggahing cak-cakanipun analisis data ingkang kalampahaken ing panaliten kados andharan ing ngandhap menika.

1. Nemtokaken peranan analisis. Peranan menika awujud tembung saha *frase* ingkang ngemu *honorifik*.
2. *Identifikasi data*, inggih menika panaliti nglampahi *identifikasi* tumrap data ingkang kalebet ing *honorifik*. Ingkang sepisan inggih menika nemtokaken wujud tembung saking satuan basanipun. Lajeng madosi jinis saha fungsipun adhedhasar saking konteks tuturipun.
3. Data *honorifik* ingkang leres lajeng dipunanalisis. Ingkang paragraf sepisan menika kangge analisis gegambaran data ingkang kalebet *honorifik*. Lajeng paragraf kalih menika kangge analisis wujud saha jinis *honorifik*. Ing paragraf

tiga ingkang dipunanalisis bab fungsi saha konteks tuturipun supados cetha saha leres anggenipun mangertosi data *honorifik*.

Tuladha Tabel Analisis Data 2.0

no	Konteks	Data	Wujud		Jenis						Fungsi			Faktor Panemtu								Ket
			Tb	KT	Nd	Ps	SP	PJ	Pf	Gl	H	A	S	SS	Ys	Jk	PD	SF	HA	Sp	Pd	

Wujud *Honorifik*

Tb : Tembung

KT : Kelompok Tembung

Jenis *Honorifik*

Nd : Nama Dhiri

Ps : Pasedherekan

TSP : Tembung Sesulih Purusa

PJ : Pangkat lan Jabatan

Pf : Profesi

Gl : Gelar

Bab ingkang ndayani Jinis *Honorifik*

SS : Status Sosial

Ys : Yuswa

JK : Jenis Kelamin

PD : Pasederekan, Drajat Senioritas

SF : Situasi lan Forum

HA : Hubungan Antarinterlokutor

Sp : Status Perkawinan

Pd : Papan Dunung

G. Validitas saha Reliabilitas

Anggenipun nemtokaken kangge ngukur data ing panaliten menika ngginakaken *uji validitas* saha *uji reliabilitas*. *Uji validitas data* dipuntindakaken kanthi ngginakaken *validitas triangulasi teori*. *Triangulasi teori* inggih menika cara ngesahaken data kanthi cara njumbuhaken data kaliyan teori ingkang dipunginakaken. Maksudipun kangge ngecek saha mbandhingaken data-data ingkang sampun kapanggihaken.

Teori ingkang dipunginakaken kangge validitas data ngginakaken *teori morfologi*, *teori sintaksis* saha *teori semantik*. *Triangulasi teori morfologi* dipunginakaken kangge nemtokaken *validitas data* ingkang gegayutan kaliyan wujudipun *honorifik* inggih menika tembung. *Triangulasi teori sintaksis* menika dipunginakaken kangge nemtokaken *validitas data* ingkang gegayutan kaliyan wujud *frase* (kelompok tembung). Wondene *triangulasi teori semantik* dipunginakaken kangge nemtokaken *validitas data* ingkang gegayutan kaliyan tegesing *honorifik*.

Honorifik ingkang dipuntemtokaken keabsahanipun tuladhanipun “*Pak, badhe tindak pundi?*”. *Honorifik* ‘pak’ menika dipuntemtokaken keabsahan wujudipun kanthi ningali *teori morfologi* bab *honorifik* ingkang awujud tembung. tuladha salajengipun wonten “*Pak Lurah, sampun kondur?*”. Wujud *honorifik* ‘Pak Lurah’ menika dipuntemtokaken keabsahanipun kanthi ningali teori sintaksis ingkang awujud *frase*. *Honorifik* menika ugi dipuntemtokaken saking tegesipun kanthi ningali teori semantik. Tuladhanipun tembung ‘pak’ ing nginggil ngandharaken *honorifik* pasedherekan amargi ingkang sapa aruh gadhah gegayutan kaliyan bapakipun.

Lampah salajengipun wonten *uji reliabilitas*. Panaliten menika ngginakaken *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas stabilitas* dipunrembag kanthi ngambali hasil rekaman wicantenan masarakat desa Canan, mliginipun wonten *honorifik* ingkang dados data panaliten. Data ingkang sampun kapanggihaken menika kajumbuhaken malih kaliyan rekamanipun supados dipunasilaken data ingkang *valid*.

BAB IV ASILING PANALITEN LAN PIREMBAGAN

Adhedhasar wosing perkawis saha ancasing panaliten, peranan menika badhe mbabar asiling panaliten bab panganggening *honorifik* ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Panaliten menika ngasilaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten.

Wujud *honorifik* ingkang dipunginakaken ing desa Canan inggih menika tembung saha *frase*. Tembung menika saged dipunperang dados gangsal inggih menika tembung lingga, andhahan, rangkep, camboran saha tembung wancah. Menawi jinis *honorifik* menika kaperang dados gangsal inggih menika *honorifik* nama dhiri, *honorifik* pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* jabatan pangkat saha profesi, sarta *honorifik* gelar. Langkung jangkep bab asiling panaliten menika saged dipuntingali salebeting pirembagan.

A. Asiling Panaliten

Saking andharan ing bab I, perkawis ingkang dikaji ing panaliten menika wonten wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ingkang dados dhasar panganggening *honorifik* ing Desa Canan. Wonten ing pirembagan menika badhe dipunandharaken *sampel* saking wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ingkang kapanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Asiling panaliten badhe dipunandharaken ing tabel. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tabel asiling panaliten bab *sistem honorifik* ing Desa Canan.

Tabel 3.0 Wujud, Jinis, Fungsi saha Indikator panganggening *honorifik* ing Desa Canan.

no	Wujud	Jinis	Fungsi	Indikator
1	2	3	4	5
1). Tembung				
	lingga	1.pasedherek-an	a)Panandha rapeting pasedherek-an	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Eh simbah kuwi wis sangang puluh telu?</i> (data no.36) - ‘simbah’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun - ‘simbah’ kalebet jinis pasedherekan wicanten antawisipun putri dhateng simbah - ‘simbah’ kalebet fungsi panandha rapeting pasedherekan dipuntingali saking konteks tuturipun
			b)Panandha katresnan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>..nek simbok ki lha nek Mas Waladi wis pensiun berapa taun, Mas Walidi anak ketiga</i> (data no. 39) - ‘simbah’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun - Jinis <i>honorifik</i> pasedherekan wicanten antawisipun putrinipun dhateng ibu - Fungsi kangge panandha katresnan sanajan tembungipun jangkep saha pasedherekan.
	2.tembung sesulih (utama purusa)	2.tembung sesulih (utama purusa)	a)Panandha rapeting sesambetan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Tak kiro mau bakul, tiwas aku rene</i> (data no.6) - ‘aku’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun - ‘aku’ kalebet jinis tembung sesulih utama purusa amargi kangge tiyang kaping satunggal - ‘aku’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan dipuntingali saking konteks tuturipun
			b)Panandha suka pakurmatan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Para rawuh kakung sumawana putri ingkang kula hormati</i> (data no.26) - ‘kula’ kalebet lingga amargi dereng owah saking asalipun - ‘kula’ kalebet jinis tembung sesulih utama purusa amargi kangge tiyang kaping satunggal - ‘kula’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
				tuturipun saha tembungipun jangkep
		(madyama purusa)	a)Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Lha sakniki sampeyan diganggu makhluk liyane, nek kesasar apa ora rugi</i> (data no.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘sampeyan’ kalebet lingga amargi dereng owah saking asalipun - ‘sampeyan’ kalebet jinis tembung sesulih madyama purusa amargi kangge tiyang kaping kalih - ‘sampeyan’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep
			b)Panandha suka pakurmatan	<p><i>Angambali awit kerawuhanipun panjenengan</i> (data no.21)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘panjenengan’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun - Jinis <i>honorifik</i> kalebet tembung sesulih purusa kangge tiyang kaping kalih - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep
		(pratama purusa)	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Awit panjenenganipun sampun paring rahmat lan hidayahipun</i> (data no.31)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘panjenenganipun’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung lingga - Jinis <i>honorifik</i> sesulih pratama purusa kangge tiyang kaping tiga - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep
		3.gelar umum	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhanipun bapak</i> (data no.22)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘bapak’ kalebet tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun - ‘bapak’ kalebet jinis gelar umum kangge sebatan tiyang kakung kanthi umum. - ‘bapak’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
b.	Andhah -an	1.pasedherek -an	Panandha katresnan	<p><i>Nek bar maem ampun sare leh bu'e</i> (data no.8)</p> <p>‘bu-e’ kalebet tembung andhahan amargi angsal panambang <i>sufiks -e</i></p> <p>‘bu-e’ kalebet jinis pasedherekan wicantenan antawisipun ibu dening putrinipun.</p> <p>‘bu-e’ kalebet fungsi panandha katresnan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep</p>
		2.gelar umum	a)Panandha suka pakurmatan	<p><i>Kados mriki namung ngertos mawon nggene putrane</i> (data no.52)</p> <p>‘putrane’ kalebet tembung andhahan amargi angsal panambang <i>sufiks -ne</i></p> <p>‘putrane’ kalebet jinis gelar umum kangge nyebat tiyang sanes ingkang asipat netral tanpa gegayutan rah.</p> <p>‘putrane’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep</p>
			b)Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Mas'e ki yo lucu kok, saged nggodani.</i> (data no.34)</p> <p>‘mas-e’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung andhahan amargi gadhah seselan panambang <i>sufiks -e</i> sawingkinging tembung</p> <p>Jinis <i>honorifik</i> gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan</p> <p>Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun wancah</p>
c.	Rangkep	1.tembung sesulih (pratama purusa)	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Kedahe wau piyambak-piyambak</i> (data no.44)</p> <p>‘piyambak-piyambak’ kalebet tembung rangkep, lingganipun piyambak</p> <p>‘piyambak-piyambak’ kalebet jinis tembung sesulih pratama purusa kangge tiyang kaping tiga.</p> <p>fungsi kangge panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep</p>
		2.gelar umum	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhanipun bapak saha putra-putra.</i> (data no.23)</p> <p>‘putra-putra’ kalebet tembung rangkep,</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
				<p>lingganipun putra</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘putra-putra’ kalebet jinis <i>honorifik</i> gelar umum kangge tiyang kaping sanes. - ‘putra-putra’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep
d.	Camboran	1.pasedherek-an	a)Panandha katresnan	<p><i>Wis maem dereng bulik?</i> (data no.10)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘bulik’ kalebet tembung camboran saking ibu cilik - ‘bulik’ kalebet jinis pasedherekan wicantenan ponakan dhateng Ibu Anik - ‘bulik’ kalebet fungsi panandha katresnan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep
			b)Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Budhe, kangkung remen ra?</i> (data no.13)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘budhe’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung camboran saking ibu gedhe. - Jinis <i>honorifik</i> kalebet gelar umum ‘budhe’ kangge sapa aruh ibu ingkang tumbas sayur saha tembung ‘budhe’ gadhah asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah
		2.gelar umum	a)Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Nek belerang teng srago wonten boten bulik?</i> (data no.55)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘bulik’ kalebet tembung camboran saking ibu cilik - ‘bulik’ kalebet jinis gelar umum kangge tiyang sanes - ‘bulik’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun jangkep
			b)Panandha suka pakurmatan	<p><i>Sik salah siji ya budhe</i> (data no.54)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘Budhe’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung camboran ‘budhe’ saking ibu gedhe - Jinis <i>honorifik</i> gelar umum ‘budhe’. - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
e.	Wancah	1.pasedherekan	a)Panandha rapeting pasedherek-an	<p><i>Wis tukunen wae bu?</i> (data no.5)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘bu’ kalebet tembung wancah saking ibu - ‘bu’ kalebet jinis pasedherekan dipuntingali saking wicantenan ibu dening putra - ‘bu’ kalebet fungsi panandha rapeting pasedherekan dipuntingali saking konteks tuturipun saha tembungipun wancah
			b)Panandha katresnan	<p><i>Aku ki nek ora ana gawean mendhing klekaran Ndhuk</i> (data no.9)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘ndhuk’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung wancah saking tembung lingga ‘gendhuk’ - Jinis <i>honorifik</i> kalebet pasedherekan amargi antawisipun ibunipun ibu anik saha ibu anik - Fungsi kangge panandha katresnan amargi tembungipun wancah
		2.tembung sesulih (madyama purusa)	Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Mangke njenengan sare, kula sing kemringet</i> (data no.32)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘njenengan’ kalebet tembung wancah saking panjenengan ingkang ngicali tembung pa- ing ngajeng tembung - ‘njenengan’ kalebet jinis tembung sesulih madyama purusa amargi kangge tiyang kaping kalih ingkang diajak wicantenan - ‘njenengan’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan dipuntingali saking konteks tuturipun kangge tiyang langkung sepuh saha tembungipun wancah
		(pratama purusa)	Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Dheke ki diuji imane kuat apa ora</i> (data no.46)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘dheke’ kalebet tembung lingga dheke (dheweke) - ‘dheke’ kalebet jinis tembung sesulih pratama purusa amargi kangge tiyang kaping tiga - ‘dheke’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan dipuntingali saking konteks tuturipun sanajan tembungipun jangkep

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
2).	Frase			
a.	Tembung wancah saha tembung lingga	1.pasedherekan saha nama dhiri	Panandha katresnan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Pun enjing-enjing paringaken Ndhuk Anik mawon</i> (data no.18) - ‘Ndhuk Anik’ kalebet wujud <i>frase</i> saking tembung wancah ‘ndhuk’ saha tembung lingga ‘Anik’ - ‘Ndhuk Anik’ kalebet jinis nama dhiri ‘Anik’ saha pasedherekan ‘ndhuk’ - ‘Ndhuk Anik’ kalebet fungsi panandha katresnan dipuntingali saking konteks tuturipun antawisipun Ibu ingkang ngrembag putrinipun saha tembungipun wancah
		2.Gelar umum saha pangkat jabatan	Panandha rapeting sesambetan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Aku bilang karo Pak Lurah ora pas mas, ket cilik angen-angenku teng militer.</i> (data no.58) - ‘Pak Lurah’ kalebet wujud <i>frase</i> saking tembung wancah ‘pak’ saha tembung lingga ‘Lurah’ - ‘Pak Lurah’ kalebet jinis jabatan ‘lurah’ saha gelar umum ‘pak’. - ‘Pak Lurah’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah
		3.gelar umum saha profesi	Panandha rapeting sesambetan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Nggih niki kula badhe cek darah kaliyan Bu Dokter</i> (data no.65) - ‘bu dokter’ kalebet wujud <i>frase</i> saking tembung wancah ‘bu’ saha tembung lingga ‘dokter’ - ‘bu dokter’ kalebet jinis profesi ingkang mbiyantu pasien ingkang gerah - ‘bu dokter’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah
		4.Gelar tokoh gaib	Panandha suka pakurmatan	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Ing tengah lapangan niku wonten Mbah Sorowignya</i> (data no.43) - ‘Mbah Sorowignya’ kalebet wujud <i>honorifik frase</i> saking tembung wancah ‘mbah’ saha tembung lingga ‘Sorowignya’ - Jinis <i>honorifik</i> gelar tokoh gaib - Fungsi kangge panandha pakurmatan

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
b.	Tembung lingga cacahipun tiga	gelar umum saha nama dhiri	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Rayi kula pun Bapak Setyo Purnomo sekaliyan Ibu Endang</i> (data no.20)</p> <p>‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet wujud <i>frase</i> saking tembung lingga cacahipun tiga.</p> <p>‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet jinis gelar umum ‘kangmas’ saha nama dhiri ‘Prpto Suharto’</p> <p>‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet fungsi panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep</p>
c.	Tembung andhahan, tembung camboran saha tembung lingga	Gelar umum saha nama dhiri	Panandha rapeting pasedherek -an	<p><i>Satu-satunya anake mbokdhe Sastro paling sregep</i> (data no.64)</p> <p>‘anake mbokdhe sastro’ kalebet wujud <i>honorifik frase</i> saking tembung andhahan ‘anake’, tembung camboran ‘mbokdhe’ saha tembung lingga ‘Sastro’</p> <p>Jinis <i>honorifik</i> gelar umum ‘anake’ saha ‘mbokdhe’ sarta nama dhiri ‘Sastro’</p> <p>Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun jangkep</p>
d.	Kalih tembung lingga	1.gelar religius	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Puji Syukur wonten ngarsa Gusti Allah ingkang Maha Kuwasa</i> (data no.24)</p> <p>‘Gusti Allah’ kalebet wujud <i>frase</i> saking klih tembung lingga.</p> <p>‘Gusti Allah’ kalebet jinis gelar religius kangge nyebat nama tuhan</p> <p>‘Gusti Allah’ kalebet fungsi panandha pakurmatan amargi tembungipun jangkep</p>
		2.Gelar tokoh gaib	Panandha suka pakurmatan	<p><i>Ing gunungan mriki wonten Kyai Danyang, Nyai Danyang Semorobumi</i> (data no.47)</p> <p>‘Kyai Danyang’ kalebet wujud <i>honorifik frase</i> saking kalih tembung lingga</p> <p>Jinis <i>honorifik</i> gelar tokoh gaib</p> <p>Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep</p>
e.	Kalih tembung wancah	Gelar umum saha pangkat jabatan	Panandha rapeting sesambetan	<p><i>Tindak pundi Pak RT ?</i> (data no.42)</p> <p>‘Pak RT’ kalebet wujud <i>frase</i> saking kalih tembung wancah</p> <p>‘Pak RT’ kalebet jinis jabatan kangge pangarsa rukun tangga ing desa.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5
				- ‘Pak RT’ kalebet fungsi panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun wancah
f.	Tembung andhahan saha tembung wancah	gelar umum saha tembung sesulih (madyama purusa)	Panandha rapeting sesambetan	<p>- <i>Bapake njenengan niku pas SPG apel terus.</i> (data no.62)</p> <p>- ‘bapake njenengan’ kalebet wujud frase saking tembung andhahan ‘bapake’ saha tembung wancah ‘njenengan’</p> <p>- ‘bapake njenengan’ kalebet jinis gelar umum ‘bapake’ saha tembung sesulih madyama purusa ‘njenengan’</p> <p>- fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun wancah.</p>
g.	Tembung camboran saha tembung lingga	Pasedherekan saha nama dhiri	Panandha suka pakurmatan	<p>- <i>Sesuk tak takokke Pakdhe Harjo wae</i> (data no.41)</p> <p>- ‘Pakdhe Harjo’ kalebet wujud <i>honorifik</i> frase saking tembung camboran ‘pakdhe’ saha tembung lingga ‘Harjo’</p> <p>- Jinis <i>honorifik</i> nama dhiri saha pasedherekan</p> <p>- Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep</p>
h.	Kalih tembung wancah saha tembung lingga	Pasedherekan saha tembung sesulih purusa	Panandha rapeting pasedherekan	<p>- <i>duwe bojo umur pira mbah sampeyan mbah?</i> (data no.40)</p> <p>- ‘mbah sampeyan mbah’ kalebet wujud <i>honorifik</i> frase saking tembung wancah ‘mas’ saha tembung lingga ‘sampeyan’</p> <p>- Jinis <i>honorifik</i> pasedherekan saha tembung sesulih purusa</p> <p>- Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah.</p>
i.	Tembung wancah, tembung lingga cacahipun tiga	Gelar umum, Nama dhiri saha gelar pendidikan	Panandha suka pakurmatan	<p>- <i>Sakinggile malih Pak Parmanto Sarjana Hukum</i> (data no.69)</p> <p>- ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ kalebet wujud <i>honorifik</i> frase saking tembung wancah ‘pak’ saha tembung lingga ‘Parmanto’, ‘Sarjana’, ‘Hukum’</p> <p>- Jinis <i>honorifik</i> nama dhiri saha gelar pendidikan</p> <p>- Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep</p>

Saking tabel ing nginggil saged dipunmangertosi menawi desa Canan menika kathah kapanggihaken *honorifik* awujud tembung saha *frase*. Wujud *honorifik* tembung saged dipunperang dados gangsal, inggih menika wujud *honorifik* tembung lingga, *honorifik* tembung andhahan, *honorifik* tembung rangkep, *honorifik* tembung camboran saha *honorifik* tembung wancah. Wondene jinisipun *honorifik* wonten *honorifik* nama dhiri, *honorifik* pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* pangkat saha jabatan, *honorifik* profesi sarta *honorifik* gelar. Sarta fungsipun kangge panandha suka pakurmatan, rapeting sesambetan saha kangge panandha katresnan.

B. Pirembagan

Ing bab menika badhe dipunandharaken pirembagan saking asiling panaliten ingkang sampun dipunandharaken sakderengipun. Salebeting pirembagan menika anggenipun ngrembag *honorifik* badhe dipunlajengaken kaliyan pirembagan bab wujud, jinis saha fungsi *honorifik*. Cara menika dipuntindakaken amargi wujud, jinis saha fungsi *honorifik* menika boten saged dipunperang sambung rapetipun. *Honorifik* ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan menika awujud tembung saha *frase*. Wondene jinisipun *honorifik* wonten *honorifik* nama dhiri, *honorifik* pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* pangkat saha jabatan, *honorifik* profesi sarta *honorifik* gelar.

1) Wujud *Honorifik* Tembung

Panganggening *honorifik* tembung kathah dipunginakaken kangge komunikasi ingkang asipat resmi utawi santai. *Honorifik* tembung saged dipunperang dados gangsal inggih menika *honorifik* tembung lingga, tembung

andhahan, tembung rangkep, tembung camboran saha tembung wancahan. Panganggening *honorifik* badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a. Tembung Lingga

Pethikan-pethikan wujud tembung lingga ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten kathah maneka warninipun. Tembung lingga menika wonten tembung lingga pasedherekan, tembung sesulih purusa saha gelar umum.

1. Tembung Lingga Pasedherekan

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung lingga pasedherekan ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan saha panandha katresnan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Kangge Panandha Rapeting Pasedherekan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung lingga pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha rapeting pasedherekan.

Konteks : wicantenan dening putri dhateng ibunipun bab yuswanipun Ibu

(1) Eh **simbah** kuwi wis sangang puluh telu? (data no.36)

Tuturan (1) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘simbah’. Tembung ‘simbah’ tegesipun tiyang ingkang sepuh. Tembung ‘simbah’ gadhah palenggahan ingkang inggil ing alur pasedherekan, sakinggilipun tiyang sepuh. Tembung ‘simbah’ kalebet *honorifik* ingkang sipatipun netral amargi boten dipuntambahi kakung utawi putri.

Tembung ‘simbah’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Tembung ‘simbah’ kalebet *honorifik* tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘simbah’ kalebet *honorifik* tembung passedherekan. Tembung ‘simbah’ dipunsebat passedherekan amargi wicantenan dipunginakaken dening putri dhateng ibunipun. Sebatan ‘simbah’ dipuntuturaken putrinipun ingkang sampun gadhah anak. Wujud ‘simbah’ dipunginakaken putrinipun jalaran kangge mbasakaken anakipun.

Tembung ‘simbah’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting passedherekan sanajan tembungipun jangkep ananging dipuntuturaken dening putri dhateng ibunipun. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening putrinipun dhateng ibu. Tuturan menika dipunandharaken amargi putrinipun nyuwun pirsa yuswanipun ibu. Tembung ‘simbah’ dipunginakaken putrinipun kangge mbasakaken anakipun kanthi nyebat ibu putrinipun ‘simbah’. Kanthi makaten tuturan menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting passedherekan.

b) Fungsi kangge Panandha Katresnan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung lingga passedherekan ingkang gadhah fungsi panandha katresnan.

Konteks : wicanten dening putri dhateng ibunipun ingkang wicantenan bab yuswanipun Ibu

- (2) Nek **simbok** ki lha nek Mas Walidi wis pensiun berapa taun, Mas Walidi anak ketiga (data no.39)

Tuturan (2) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘simbok’. Tembung ‘simbok’ tegesipun tiyang ingkang sepuh. Tembung ‘simbok’ gadhah palenggahan inggil ing alur pasedherekan inggih menika tiyang ingkang sepuh. Kanthi makaten tembung ‘simbok’ kalebet *honorifik*.

Tembung ‘simbok’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Tembung ‘simbok’ kalebet *honorifik* tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘simbok’ kalebet *honorifik* tembung pasedherekan. Tembung ‘simbok’ dipunsebat pasedherekan amargi wicantenan dipunginakaken dening putri dhateng ibunipun. Sebatan ‘simbok’ dipuntuturaken putrinipun kangge ibunipun ingkang dipuntresnani.

Tembung ‘simbok’ menika dipunandharaken kangge panandha katresnan sanajan tembungipun jangkep ananging dipuntuturaken dening putri dhateng ibunipun. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening putrinipun dhateng ibu. Tuturan menika dipunandharaken nalika putrinipun nyuwun pirsa yuswanipun ibu. Tembung ‘simbok’ dipunginakaken putrinipun kangge mbasakaken palenggahan ibu minangka tiyang ingkang sepuh ingkang dipuntresnani. Kanthi makaten tuturan menika kalebet *honorifik* kangge panandha katresnan.

c) Tembung Lingga Tembung Sesulih Purusa

Pamicara menawi badhe wicantenan ngginakaken nama piyambak kangge sapa aruh diri pribadhi utawi tiyang sanes ngginakaken *honorifik* tembung sesulih purusa. Ing Basa Jawi *honorifik* tembung sesulih purusa menika saged

dipunperang dados 3 (tiga) tingkatan tutur inggih menika tembung sesulih utama purusa, madyama purusa saha pratama purusa.

2.1 Tembung Sesulih Utama Purusa

Tembung sesulih utama purusa dipunginakaken kangge tiyang sepisan inggih menika ‘aku’ saha ‘kula’. Wujud ‘aku’ dipunginakaken ing situasi boten basa (ngoko). Biasanipun tiyang ingkang ngginakaken *honorifik* menika ingkang sampun akrab utawi mitra sedrajat. Menawi wujud ‘kula’ dipunginakaken kangge raos hormat dhateng tiyang sanes. Ing desa Canan kapanggihaken *honorifik* wujud tembung sesulih utama purusa badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi kangge Panandha Rapeting Pasedherekan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung sesulih utama purusa ingkang gadhah fungsi panandha rapeting pasedherekan.

Konteks : Ibu-ibu kuciwa amargi ngira ingkang dhateng menika bakul sayur

(3) Tak kira mau bakul, tiwas **aku** rene (data no.6)

Tuturan (3) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘aku’. Tembung ‘aku’ kalebet tembung *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika kangge nyebataken dhiri piyambak. tuturan (3) ngandharaken sapa aruh nama dhiri ing situasi santai saha tiyang menika sampun sami tepang. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘aku’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘aku’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘aku’ kalebet

honorifik tembung sesulih utama purusa. Tembung sesulih utama purusa ingkang dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping satunggal inggih menika ‘aku’.

Tembung ‘aku’ dipunandharaken kangge panandha rapeting pasedherekan sanajan tembungipun jangkep, ananging boten basa. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (3) menika dipunandharaken kangge nama dhiri ingkang kuciwa amargi bakul sayur ingkang dipadosi boten wonten. Kanthi makaten sebatan *honorifik* sesulih ingkang dipunginakaken kangge panandha rapeting pasedherekan.

b) Fungsi Kangge Panandha Suka Pakurmatan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung lingga pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha suka pakurmatan.

Konteks : Pambagya harja nalika ngaturaken nama dhiri dhateng para tamu

(4) Para rawuh kakung sumawana putri ingkang **kula** hormati (data no.26)

Tuturan (4) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘kula’. Tembung ‘kula’ kalebet tembung *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika kangge nyebataken dhiri piyambak. ing tuturan (4) tembung ‘kula’ tegesipun tiyang menika ngginakaken sebatan piyambak kangge sapa aruh ing situasi formal saha tiyang ingkang disapa menika dereng tepang. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘kula’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘kula’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘kula’ kalebet *honorifik* tembung sesulih utama purusa. Tembung sesulih utama purusa ingkang dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping satunggal inggih menika ‘kula’.

Tembung ‘kula’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (4) dipunandharaken dening pambagya harja ingkang nyebat nama dhiri kangge sapa aruh pakurmatan para kakung sumawana putri ingkang dipunhormati. Kanthi makaten sebatan *honorifik* nama dhiri ingkang dipunginakaken kangge panandha suka pakurmatan.

2.2 Tembung Sesulih Madyama Purusa

Tembung sesulih madyama purusa dipunginakaken kangge tiyang kaping kalih kanthi ngginakaken tembung *kowe*, *sampeyan* sarta *panjenengan*. *Honorifik* tembung sesulih madyama purusa ingkang kapanggihaken ing desa Canan inggih menika :

a) Fungsi kangge Panandha Suka Pakurmatan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung sesulih madyama purusa ingkang gadhah fungsi panandha suka pakurmatan.

Konteks : Pambagya harja angambali matur kaliyan para tamu

(5) Angambali awit kerawuhanipun **panjenengan** (data no.21)

Tuturan (5) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘panjenengan’. Tembung ‘panjenengan’ kalebet tembung *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika kangge tiyang sanes ingkang diajak wicanten. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘panjenengan’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘panjenengan’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung

‘panjenengan’ kalebet *honorifik* tembung sesulih madyama purusa. Tembung sesulih madyama purusa ‘panjenengan’ dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping kalih inggih menika ‘panjenengan’ kangge rapeting sesambetan.

Tembung ‘panjenengan’ dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan. Tembung ‘panjenengan’ dipunsebat panandha suka pakurmatan amargi tiyang ingkang sapa aruh menika nembe tepang saha dipunsepuhaken sarta dipunhormati. Tuturan ‘panjenengan’ dipunandharaken ing situasi *formal* utawi *resmi*. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pambagyaharja ingkang angambali matur dhateng para tamu manten. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken pambagyaharja menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

b) Fungsi kangge Panandha Rapeting Sesambetan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung sesulih madyama purusa ingkang gadhah fungsi panandha rapeting sesambetan.

Konteks : Pak Untung nyariosaken bab gaib dhateng Pak Hari

- (6) Lha sakniki **sampeyan** diganggu makhluk liyane, nek kesasar napa sampeyan ora rugi (data no.48)

Tuturan (6) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘sampeyan’. Tembung ‘sampeyan’ kalebet tembung *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika kangge tiyang sanes ingkang diajak wicanten. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘sampeyan’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘sampeyan’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung

‘sampeyan’ kalebet *honorifik* tembung sesulih madyama purusa. Tembung sesulih madyama purusa ‘sampeyan’ dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping kalih inggih menika ‘sampeyan’ kangge rapeting seesambetan.

Tembung ‘sampeyan’ dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan. Tembung ‘sampeyan’ dipunsebat rapeting sesambetan amargi tiyang ingkang sapa aruh menika nembe tepang, yuswanipun langkung sedrajat saha langkung mangertos bab gaib tinimbang tiyang ingkang diajak wicantenan. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken Pak Untung dhateng pak Hari. Pak Untung ngandharaken menawi pak Hari diganggu kaliyan bab gaib menika ingkang rugi inggih pak Hari piyambak. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken pak Untung menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

2.3 Tembung Sesulih Pratama Purusa

Wujud tembung sesulih pratama purusa dipunginakaken kangge tiyang kaping tiga wonten wujud purusa *dheweke (dheke)*, *piyambakipun* saha *panjenenganipun*. Wujud tembung sesulih pratama purusa menika dipunginakaken kangge ngandharaken tiyang ingkang nembe dipunrembag ing pawicantenan ing situasi *santai* utawi *situasi formal*. Wujud *honorifik* tembung sesulih pratama purusa gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pambagya harja ngandharaken dhateng para tamu ingkang paring rahmat saha hidayahipun

(7) Awit **panjenenganipun** sampun paring rahmat lan hidayahipun (data no.31)

Tuturan (7) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘panjenenganipun’. Tembung ‘panjenenganipun’ kalebet tembung *honorifik* amargi tembung menika dipunginakaken kangge sapa aruh dhateng tiyang sanes ingkang dipunrembag kanthi suka pakurmatan ing *situasi formal*. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘panjenenganipun’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘panjenenganipun’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘panjenenganipun’ kalebet *honorifik* tembung sesulih pratama purusa. Tembung ‘panjenenganipun’ dipunsebat *honorifik* tembung sesulih pratama purusa amargi dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping tiga kanthi raos pakurmatan.

Tembung ‘panjenenganipun’ dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan. Tembung ‘panjenenganipun’ dipunsebat suka pakurmatan amargi tiyang ingkang sapa aruh menika gadhah status sosial langkung inggil saha dipunhormati ing masarakat. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pambagya harja kangge tiyang ingkang sampun paring rohmat saha hidayahipun. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken pambagya harja menika kangge panandha suka pakurmatan.

a. Tembung Lingga Gelar Umum

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung lingga gelar umum ingkang dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pranata adicara ngaturaken panuwun kangge para tamu ingkang rawuh

- (8) Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhanipun **bapak** saha putra-putra. (data no.22)

Tuturan (8) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘Bapak’. Tembung ‘bapak’ kalebet tembung *honorifik* amargi gadhah pangertosan kangge tiyang sepuh ingkang gadhah jinis kelamin kakung. Ing salebeting pethikan ing inggil tembung menika dipunandharaken pranata adicara kangge nyebat priyantun sanes ingkang dipunhormati. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘bapak’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘bapak’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Tembung ‘bapak’ kalebet *honorifik* tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘bapak’ kalebet *honorifik* gelar umum. Tembung ‘bapak’ dipunsebat *honorifik* gelar umum amargi ingkang dipunwicantenaken menika tiyang kakung kanthi umum saha boten gadhah gegayutan rah.

Tembung ‘bapak’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pranata adicara dhateng tiyang kakung ‘bapak’ ingkang sampun rawuh ing acara manten. Kanthi makaten *honorik* ingkang dipunginakaken pranata adicara menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

b. Tembung Andhahan

Pethikan-pethikan wujud tembung andhahan kathah dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung andhahan kasebut wonten tembung andhahan pasedherekan saha tembung andhahan gelar umum.

1. Tembung Andhahan Pasedherekan

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung andhahan pasedherekan ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha katresnan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Wicantenan dening putri dhateng ibu nalika mirsani TV

(9) Nek bar maem ampun sare lho **bu'e**. (data no.8)

Tuturan (9) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung 'bu-e'. Tembung 'bu-e' kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung ngginakaken sapa aruh kangge tiyang langkung sepuh ingkang sampun tepang. Tembung 'bu-e' tegesipun tiyang sepuh ingkang gadhah jinis kelamin putri. Ing salebeting pethikan ing inggil tembung menika dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes ingkang sampun akrab. Bab menika ingkang nyebabaken tembung 'bu-e' salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung 'bu-e' menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung andhahan. Tembung 'bu-e' kalebet *honorifik* tembung andhahan amargi angsal tambahan tembung ingkang sampun ewah saking lingganipun karana

rinaketan imbuhan/*afiks*. Tambahan tembung ‘bu-e’ ing sawingkinging lingga inggih menika panambang *sufiks* -e. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘bu-e’ kalebet *honorifik* pasedherekan. *Honorifik* ‘bu-e’ dipunsebat pasedherekan minangka tembung ingkang dipunginakaken putrinipun dhateng ibu.

Tembung ‘bu-e’ menika kalebet *honorifik* amargi dipunandharaken kangge panandha rapeting pasedherekan. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening putrinipun dhateng ibu. Tuturan menika kangge ngandharaken bilih ibunipun boten pareng sare bibar dhahar. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting pasedherekan.

2. Tembung Andhahan Gelar Umum

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung andhahan gelar umum ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan saha panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Panandha Suka Pakurmatan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung andhahan gelar umum ingkang gadhah fungsi panandha suka pakurmatan.

Konteks : Mas Bejo nyapa putra pak RT nalika nyuwun ijin praktek pijet refleksi

(10) Kados mriki namung ngertos nggene **putrane** (data no.52)

Tuturan (10) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘putrane’. Tembung ‘putrane’ dipunginakaken kangge tiyang kakung ingkang dipunrembag

kanthi cara santun saha nedahaken kesopanan nalika sapa aruh. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘putrane’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘putrane’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung andhahan. Tembung ‘putrane’ kalebet *honorifik* tembung andhahan amargi sampun ewah saking asalipun, inggih menika tembung putra angsal panambang sawingkinging tembung lingga -ne. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘putrane’ kalebet *honorifik* gelar umum. Tembung ‘putrane’ kalebet *honorifik* gelar umum amargi kangge nyebat tiyang sanes ingkang dereng utawi nembe tepang. Tembung ‘putrane’ ugi kalebet *honorifik* gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan. Tiyang ingkang sapa aruh menika mas Bejo ingkang nimbali putra pak RT kanthi nyebat ‘putrane’.

Tembung ‘putrane’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken mas Bejo ingkang dereng utawi nembe tepang putra pak RT. Tuturan ‘putrane’ dipunandharaken kangge mangertosi bilih menika putranipun pak RT. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken mas Bejo menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

b) Fungsi kangge Panandha Rapeting Sesambetan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung andhahan gelar umum ingkang gadhah fungsi panandha rapeting sesambetan.

Konteks : Ibu RT ngrembag tukang pijet refleksi nalika wicantenan kaliyan ibu-ibu

(11) **Mas'e** ki yo lucu kok, saged nggodani (data no.34)

Tuturan (11) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung 'mas-e'. Tembung 'mas-e' dipunginakaken kangge tiyang kakung ingkang dipunrembag kanthi cara santun saha nedahaken kesopanan nalika sapa aruh. Tembung 'mas-e' dipunginakaken kangge nyebat tiyang kakung ingkang langkung anem ing *situasi nonformal*. Bab menika ingkang nyebabaken tembung 'mas-e' salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung 'mas-e' menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung andhahan. Tembung 'mas-e' kalebet *honorifik* tembung andhahan amargi sampun ewah saking asalipun, inggih menika tembung mas angsal panambang ing wingking -e. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung 'mas-e' kalebet *honorifik* gelar umum. Tembung 'mas-e' kalebet *honorifik* gelar umum amargi kangge nyebat tiyang sanes ingkang dereng utawi nembe tepang. Tembung 'mas-e' ugi kalebet *honorifik* gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan. Tiyang ingkang sapa aruh menika Ibu RT ingkang nyebat tukang pijet kanthi ngginakaken sebatan 'mas-e'.

Tembung 'mas-e' menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken ibu RT sanajan dereng utawi nembe tepang tukang pijet refleksi ananging sampun akrab. Tuturan 'mas-e' dipunandharaken ibu RT dhateng ibu-ibu ingkang ngrembag mas-mas tukang pijet. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken ibu RT menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

c. Tembung Rangkep

Pethikan-pethikan wujud tembung rangkep kathah dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung rangkep kasebut wonten tembung rangkep sesulih purusa saha tembung rangkep gelar umum.

1. Tembung Rangkep Tembung Sesulih Purusa

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung rangkep tembung sesulih purusa ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Untung paring pamrayogi nalika nyariosaken bab gaib dhateng pak Hari

(12) Kedahe wau **piyambak-piyambak** (data no.44)

Tuturan (12) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘piyambak-piyambak’. Tembung ‘piyambak-piyambak’ dipunginakaken kangge nyebat dhiri piyambak saha saged kangge nyebat tiyang sanes kanthi cara ingkang santun saha nedahaken kesopanan. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘piyambak-piyambak’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘piyambak-piyambak’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung rangkep. Tembung ‘piyambak-piyambak’ kalebet *honorifik* tembung rangkep amargi wonten kalih tembung lingga ingkang sami. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘piyambak-piyambak’ kalebet *honorifik* tembung sesulih pratama purusa. Tembung ‘piyambak-piyambak’

dipunsebat *honorifik* tembung sesulih pratama purusa amargi dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping tiga ingkang dipunrembag, saged kangge pribadi saha tiyang sanes ingkang asipat nginggilaken.

Tembung ‘piyambak-piyambak’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pak Untung kangge pribadi saha tiyang sanes. Tuturan menika dipunandharaken Pak Untung ing lapangan badminton desa Canan kangge nyariosaken babagan gaib, menawi nglampahi gesang kedah wonten niat saking diri pribadi kanthi usaha saha donga. Kanthi makaten sapa aruh ingkang dipunginakaken pak Untung menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

2. Tembung Rangkep Gelar Umum

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung rangkep gelar umum ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pranata adicara ngaturaken panuwun dhateng bapak saha putra-putra

(13) Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhanipun bapak saha **putra-putra**. (data no.23)

Tuturan (13) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘putra-putra’. Tembung ‘putra-putra’ ngandharaken para pemudha ingkang rawuh ing acara manten. Tembung ‘putra-putra’ tegesipun tiyang ingkang disapa kangge sedaya

tamu kakung mliginipun ‘putra-putra’. Ing salebeting pethikan ing inggil, tembung menika dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes ing *situasi formal*. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘putra-putra’ kalebet *honorifik*.

Tembung ‘putra-putra’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung rangkep. Tembung ‘putra-putra’ kalebet *honorifik* tembung rangkep amargi wonten kalih tembung lingga ingkang sami. Tembung ‘putra-putra’ gadhah teges tiyang kakung anem ingkang kathah. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘putra-putra’ kalebet *honorifik* gelar umum. Wujud ‘putra-putra’ dipunsebat *honorifik* gelar umum amargi tembung menika dipunginakaken ing *situasi formal* saha asipat netral tanpa gegayutan rah.

Tembung ‘putra-putra’ dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pranata adicara kangge makili tiyang ingkang gadhah damel kanthi ngaturaken panuwun kangge ‘putra-putra’ karana kerawuhanipun. Pranata adicara ngginakaken *nada* ingkang santun ancasipun kangge ngormati tiyang ingkang disapa sanajan tiyang menika langkung alit yuswanipun tinimbang pranata adicara. Tuturan menika dipunandharaken kangge ngormati tiyang ingkang nglonggaraken wekdal kangge mbiyantu acara manten. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha suka pakurmatan.

d. Tembung Camboran

Pethikan-pethikan wujud tembung camboran kathah dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung

camboran kasebut tembung camboran pasedherekan saha tembung camboran gelar umum.

1. Tembung camboran Pasedherekan

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung camboran pasedherekan ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha katresnan saha panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi kangge Panandha Katresnan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung camboran pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha katresnan.

Konteks : Ponakan ibu Anik badhe mendhet dhaharan ing dhapur

(14) Wis maem dereng **bulik**? (data no.10)

Tuturan (14) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘bulik’. Tembung ‘bulik’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung (14) menika ponakan ibu Anik ngginakaken sapa aruh kangge tiyang putri inggih menika adhik saking ibu. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘bulik’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘bulik’ ing tuturan (14) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung camboran. Tembung ‘bulik’ kalebet *honorifik* tembung camboran amargi wonten kalih tembung ingkang dipundadosaken satnggal saha gadhah pangertosan enggal, inggih menika bulik saking ibu cilik. Tembung ‘bulik’ ing tuturan (14) dipunginakaken kangge sapa aruh adhik ibu. Menawi

dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘bulik’ ing tuturan (14) kalebet *honorifik* pasedherekan. Tuturan (14) ‘bulik’ dipunsebat *honorifik* pasedherekan minangka tembung ingkang dipunginakaken dening ponakan dhateng ibu Anik.

Tembung ‘bulik’ ing tuturan (14) dipunandharaken kangge panandha katresnan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (14) dipunandharaken dening ponakan ibu Anik dhateng ibu Anik ingkang gadhah alur pasedherekan. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha katresnan.

b) Fungsi kangge Panandha Rapeting Sesambetan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung camboran pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha rapeting sesambetan.

Konteks : Bakul sayur ngendika dhateng simbah nalika tumbas sayur

(15) **Budhe** kangkung remen ra? (data no.13)

Tuturan (15) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘budhe’. Tembung ‘budhe’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung (15) menika bakul sayur ngginakaken sapa aruh kangge tiyang putri ingkang sepuh. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘budhe’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘budhe’ ing tuturan (15) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung camboran. Tembung ‘budhe’ kalebet *honorifik* tembung camboran amargi wonten kalih tembung ingkang dipundadosaken satunggal saha gadhah pangertosan enggal, inggih menika budhe saking ibu gedhe. Tembung ‘budhe’ ing tuturan (15) dipunginakaken kangge sapa aruh

dhateng simbah ingkang yuswanipun sampun sepuh. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘budhe’ ing tuturan (15) kalebet *honorifik* pasedherekan. Tuturan (15) ‘budhe’ dipunsebat *honorifik* pasedherekan minangka tembung ingkang dipunginakaken dening bakul sayur dhateng simbah ingkang tasih gadhah gegayutan rah. Sebatan ‘budhe’ dipunandharaken amargi bakul sayur ingkang nyapa menika adhik ibunipun bakul sayur.

Tembung ‘budhe’ ing tuturan (15) dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (15) dipunandharaken dening bakul sayur ingkang tasih gadhah alur pasedherekan kaliyan simbah. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting pasedherekan.

c) Tembung camboran Gelar Umum

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung camboran gelar umum ingkang dipunpangguhaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan saha panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi kangge Panandha Rapeting Sesambetan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung camboran gelar umum ingkang gadhah fungsi panandha rapeting pasedherekan.

Konteks : Ibu RT nyuwun pirsu dhateng ibu-ibu ingkang pijet nalika badhe pados obat kangge pijet refleksi

(16) Nek belerang teng Srago wonten boten **bulik?** (data no.55)

Tuturan (16) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘bulik’. Tembung ‘bulik’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tuturan (16) kangge sapa aruh dhateng tiyang sepuh ingkang dipunanemaken. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘bulik’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘bulik’ ing tuturan (16) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung camboran. Tembung ‘bulik’ kalebet *honorifik* tembung camboran amargi wonten kalih tembung ingkang dipundadosaken satunggal saha gadhah pangertosan enggal, inggih menika bulik saking ibu cilik. Tembung ‘bulik’ ing tuturan (16) kangge nganemaken tiyang sepuh. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘bulik’ ing tuturan (16) kalebet *honorifik* gelar umum. Ing tuturan (16) kalebet *honorifik* gelar umum amargi dipunginakaken kangge tiyang sanes ingkang sepuh ananging dipunanemaken saha asipat netral tanpa alur pasedherekan.

Tembung ‘bulik’ ing tuturan (16) kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun kalih wancah ingkang dados satunggal. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (16) dipunandharaken dening ibu-ibu dhateng simbah. Ibu-ibu menika nyebat simbah kanthi sebatan ‘bulik’ ginanipun kangge nganemaken simbah ingkang sampun tepang. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting pasedherekan.

Tembung ‘bulik’ menika gadhah wujud, jinis saha fungsi ingkang beda miturut konteks tuturipun. Tuladha sanesipun wonten *bapak, ibu, adhik, mas*

ingkang biasanipun dipunginakaken ing alur pasedherekan, ugi saged dipunlebetaken ing jinis *honorifik* gelar umum sarta gadhah fungsi ingkang beda.

b) Fungsi kangge Panandha Suka Pakurmatan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung camboran gelar umum ingkang gadhah fungsi panandha suka pakurmatan.

Konteks : Bakul sayur ngendika dhateng simbah nalika tumbas sayur

(17) Sik salah siji ya **budhe** (data no.54)

Tuturan (17) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘budhe’. Tembung ‘budhe’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung (17) menika ibu RT ngendika dhateng ibu-ibu ingkang langkung sepuh ingkang nembe tepang utawi kirang akrab. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘budhe’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘budhe’ ing tuturan (17) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung camboran. Tembung ‘budhe’ kalebet *honorifik* tembung camboran amargi wonten kalih tembung ingkang dipundadosaken satnggal saha gadhah pangertosan enggal, inggih menika budhe saking ibu gedhe. Tembung ‘budhe’ ing tuturan (17) dipunginakaken ibu RT kangge sapa aruh dhateng ibu ingkang yuswanipun langkung sepuh. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘budhe’ ing tuturan (17) kalebet *honorifik* gelar umum. Tuturan (17) ‘budhe’ dipunsebat *honorifik* gelar umum minangka tembung ingkang dipunginakaken dening ibu RT dhateng ibu-ibu menika gadhah asipat *netral* ingkang boten wonten gegayutan rahipun.

Tembung ‘budhe’ ing tuturan (17) dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan sanajan tembungipun dipunwancah amargi dipunginakaken ibu RT dhateng tiyang putri langkung sepuh. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (17) dipunandharaken dening ibu RT ingkang boten gadhah alur pasedherekan kaliyan ibu-ibu. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha suka pakurmatan.

e. Tembung Wancah

Pethikan-pethikan wujud tembung wancah kathah dipunpanggihaken wonten ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung wancah kasebut wonten tembung wancah pasedherekan saha tembung wancah tembung sesulih purusa.

1. Tembung Wancah Pasedherekan

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung wancah pasedherekan ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan saha panandha katresnan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

a) Fungsi Kangge Panandha Rapeting Pasedherekan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung wancah pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha rapeting pasedherekan.

Konteks : Putranipun Ibu Tutik ndhawuhi Ibu Tutik tumbas klapa ingkang tasih degan

(18) Wis tukunen wae **bu** (data no.5)

Tuturan (18) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘bu’. Tembung ‘bu’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika ngginakaken sapa aruh kangge tiyang ingkang sepuh. Salebeting pethilan tuturan ing inggil, tembung menika dipunandharaken kangge ibu dening putranipun. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘bu’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘bu’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung wacahan. Tembung ‘bu’ kalebet tembung wacahan amargi ngicali tembung lingga kangge nyekakaken sapa aruh saking tembung lingga ‘ibu’. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘bu’ kalebet *honorifik* pasedherekan. Tembung ‘bu’ dipunsebat pasedherekan amargi dipunginakaken kangge tiyang sepuh putri ingkang gadhah gegayutan rah kaliyan putranipun.

Tembung ‘bu’ dipunandharaken kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun dipunwacah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken kangge ibu dening putranipun. Putranipun ngendika bilih klapa menika tasih degan. Putranipun nyuwun ibunipun numbas degan menika. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting pasedherekan.

b) Fungsi Kangge Panandha Katresnan

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung wacah pasedherekan ingkang gadhah fungsi panandha katresnan.

Konteks : Ibu ngendika dhateng putrinipun nalika badhe sare.

(19) Aku ki nek ora ana gawean mendhing klekaran **Ndhuk**. (data no.9)

Tuturan (19) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘ndhuk’. Tembung ‘ndhuk’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika ngginakaken sapa aruh dening ibu dhateng putrinipun ing *situasi nonformal*. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘ndhuk’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘ndhuk’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung wancah. Tembung ‘ndhuk’ kalebet tembung wancah amargi ngicali tembung lingga kangge nyekakaken sapa aruh saking tembung lingga ‘gendhuk’. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘ndhuk’ kalebet *honorifik* pasedherekan. Tembung ‘ndhuk’ dipunsebat *honorifik* pasedherekan amargi dipunginakaken kangge tiyang ingkang gadhah gegayutan rah antawisipun ibu saha putrinipun.

Tembung ‘ndhuk’ dipunandharaken kangge panandha katresnan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening ibu dhateng putrinipun. Ibu ngandharaken sebatan ‘ndhuk’ dhateng putrinipun amargi boten gadhah padamelan saha badhe sare. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha katresnan.

c) Tembung Wancah tembung Sesulih Purusa

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud tembung wancah tembung sesulih purusa ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan tembung

kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Tukang pijet refleksi ngendika marang simbah ingkang nembe dipijeti.

(20) Mangke **njenengan** sare, kula sing kemringet (data no.32)

Tuturan (20) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘njenengan’. Tembung ‘njenengan’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tembung menika dipunginakaken kangge tiyang ingkang sepuh. Salebeting pethilan tuturan ing inggil, tembung menika dipunandharaken kangge nyebat tiyang sanes langkung sepuh utawi status sosial langkung inggil. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘njenengan’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘njenengan’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung wacahan. Tembung ‘njenengan’ kalebet *honorifik* tembung wacahan amargi ngicali tembung lingga kangge nyekakaken sapa aruh saking tembung lingga ‘panjenengan’. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘njenengan’ kalebet *honorifik* tembung sesulih madyama purusa. Tembung ‘njenengan’ dipunsebat tembung sesulih madyama purusa amargi dipunginakaken kangge tiyang kaping kalih inggih menika saged *simbah*, *ibu*, *bapak* utawi tiyang ingkang dipunsepuhaken.

Tembung ‘njenengan’ dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwacah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken kangge tiyang langkung sepuh (simbah) dening mas Bejo (tukang pijet). Mas Bejo paring sapa aruh kangge tiyang sepuh nalika mijeti tiyang sepuh. Mas Bejo ngginakaken tembung ingkang santun amargi

antawisipun simbah saha mas Bejo nembe tepang. Kanthi makaten sapa aruh menika kalebet *honorifik* kangge panandha rapeting sesambetan.

Tuturan (20) ngandharaken *honorifik* ingkang dipunginakaken ing situasi nonformal saha santai. *Honorifik* ingkang dipunwancah saged ngirangi tingkat kesopanan antawisipun pamicara kaliyan tiyang ingkang diajak wicantenan. Ing situasi santai, *honorifik* nedahaken *intensitas* langkung alit. Tiyang ingkang ngginakaken *honorifik* ingkang dipunwancah menika tiyang ingkang wicantenan kanthi *empat mata* kaliyan tiyang ingkang diajak wicantenan.

Konteks : Pak Untung nyariosaken bab gaib dhateng pak Hari

(21) **Dheke** ki diuji imane kuat apa ora (data no.46)

Tuturan (21) ngemu *honorifik* ingkang awujud tembung ‘dheke’. Tembung ‘dheke’ kalebet tembung *honorifik* amargi tembung menika dipunginakaken kangge sapa aruh dhateng tiyang sanes ingkang dipunrembag kanthi santun sanajan ing situasi nonformal. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘dheke’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tembung ‘dheke’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung wancah. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘dheke’ kalebet *honorifik* tembung sesulih pratama purusa. Tembung ‘dheke’ dipunsebat *honorifik* tembung sesulih pratama purusa amargi dipunginakaken kangge nyebat tiyang kaping tiga.

Tembung ‘dheke’ dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan. Tembung ‘dheke’ dipunsebat rapeting sesambetan amargi tiyang ingkang sapa aruh menika nembe tepang, yuswanipun langkung sedrajat saha

langkung mangertos bab gaib tinimbang tiyang ingkang diajak wicantenan. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken Pak Untung dhateng pak Hari. Pak Untung ngandharaken kaliyan pak Hari bilih tiyang ingkang dipunrembag menawi nglaksanakaken sarat menika kiat menapa boten kanthi ngginakaken tembung ingkang santun saha ngrapetaken sesambetan. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken pak Untung menika kangge panandha rapeting sesambetan.

2) *Frase*

a. *Frase Wujud Tembung Wancah saha Tembung Lingga*

Salajengipun ing ngandhap menika badhe kaandharaken *honorifik* tembung wancah saha tembung lingga ingkang gadhah jinis *frase* saking *honorifik* pasedherekan saha *honorifik* nama dhiri, *frase* saking *honorifik* gelar umum saha pangkat jabatan, *honorifik* gelar umum saha profesi, *honorifik* gelar tokoh gaib.

1. Wujud Tembung Wancah Pasedherekan saha Tembung Lingga Nama Dhiri

Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpangguhaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha katresnan ingkang badhe dipundharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Simbah ngrembag putrinipun nalika nyade tiyang ingkang tumbas sayur

(22) Pun enjing-enjing paringaken **Ndhuk Anik** mawon bu. (data no.18)

Saking tuturan (22) menika nedahaken panganggening *honorifik* menika ngicali tembung lingga gendhuk dados 'ndhuk'. Wujud 'ndhuk' menika kalebet

ing wujud wacahan amargi ngicalaken tembung ingkang ing ngajeng. *Honorifik* menika kapanggihaken nalika wicantenan ing griya. Kanthi makaten tembung ‘ndhuk’ menika kalebet *honorifik*.

Honorifik ‘ndhuk’ dipunandharaken dhateng tiyang ingkang langkung nem. Wonten ing tuturan ing inggil menika ibunipun ingkang sapa aruh ‘ndhuk Anik’. Jinising *honorifik* ingkang kalebet ing tembung ‘ndhuk Anik’ menika *honorifik* pasedherekan ‘ndhuk’ saha *honorifik* nama dhiri ‘Anik’. *Honorifik* ‘ndhuk Anik’ kalebet pasedherekan amargi tiyang ingkang sapa aruh menika ibunipun ‘ndhuk Anik’. Wondene ‘Anik’ dipunginakaken kangge sebatan nama dhiri. Ananging nalika nama dhiri ‘Anik’ boten dipuntambahi sebatan ‘ndhuk’ utawi *mbak*, *bu*, *bulik* lan sapiturutipun boten saged dipunwastani *honorifik*, namung kangge sapa aruh kemawon.

Tembung ‘ndhuk Anik’ menika kalebet *honorifik* amargi dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken ibunipun ndhuk Anik dhateng tiyang ingkang tumbas sayur. Tiyang ingkang tumbas sayur badhe mbayar ananging ibu menika boten gadhah susuk (kembalian). Dados ibu menika ngginakaken tuturan ing inggil. Ibu menika nyuwun kaliyan tiyang ingkang tumbas sayur supados mbayaripun kaliyan ‘ndhuk Anik’. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken ibunipun ndhuk Anik dhateng tiyang ingkang tumbas sayur menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

2. Wujud *Frase* Tembung Wancah Gelar Umum saha Tembung Lingga Pangkat Jabatan

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar umum saha *honorifik* pangkat jabatan. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpangguhaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut fungsi kangge panandha rapeting pasedherek ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Carik nyariosaken pikajengan nalika tasih anem

(23) Aku bilang karo **Pak Lurah** ora pas mas, ket cilik angen-angenku teng militer. (data no.58)

Tuturan (23) ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Pak Lurah’. Wujud ‘pak Lurah’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tuturan menika kangge nyebat Lurah minangka *Kepala Instansi Pemerintah Desa*. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘pak Lurah’ salebeting pethilan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan (23) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase* saking tembung wancah ‘pak’ saha tembung lingga ‘Lurah’. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung (23) kalebet *honorifik* gelar umum ‘pak’ saha *honorifik* pangkat jabatan ‘Lurah’. *Honorifik* gelar umum ‘pak’ dipunginakaken kangge nama tambahan ingkang sipatipun nambahi kesopanan saha kesantunan. Menawi boten wonten tambahan ‘pak’ tembung lurah menika boten kalebet *honorifik*, ananging namung dados sapa aruh. *Honorifik* pangkat jabatan ‘Lurah’ kangge sebatan tiyang ingkang gadhah status sosial inggil ing masarakat minangka

perangkat ing pamarintah desa. Warga desa Canan boten nyebat *kepala instansi pemerintah desa* kanthi sebatan ‘pak Kades’, ananging ngginakaken sebatan ‘pak Lurah’ amargi sapa aruh menika sampun mbudidaya. Sanesipun sebatan ing pamarintah desa wonten *Pak Carik, bu ulu-ulu, pak mudin, pak pamong tani*, lan sapiturutipun ingkang sedaya sebatan menika dipunandharaken masarakat ing desa Canan.

Tembung ‘pak Lurah’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan. Tembung ‘pak Lurah’ dipunsebat rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (23) dipunandharaken Pak Carik dhateng mas-mas. Pak Carik nyariosaken pikajengan makarya ing militer kanthi ngendikaken Pak Lurah ing salebeting tuturan menika. Kanthi makaten sapa aruh ingkang dipunginakaken pak Carik menika ingkang ndadosaken panandha rapeting pasedherekan.

3. Wujud frase Tembung Wancah Gelar Umum saha Tembung Lingga Profesi

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar umum. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Ibu-ibu ingkang wicantenan ngendikaken dokter ing klinik dokter Rini

(24) Nggih niki kula badhe cek darah kaliyan **Bu Dokter** (data no.65)

Tuturan (24) ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘bu dokter’. Wujud ‘bu dokter’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan kangge sebatan dhateng tiyang ingkang gadhah profesi padamelan mliginipun ing desa. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘bu dokter’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Wujud ‘bu dokter’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase* saking tembung wancah ‘bu’ saha tembung lingga ‘dokter’. Menawi dipuntingali saking jinisipun wujud ‘bu dokter’, tembung ‘bu’ menika *honorifik* gelar umum saha tembung ‘dokter’ menika *honorifik* profesi mliginipun ing salebeting desa Canan.

Tuturan ‘bu dokter’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken ibu-ibu pasien ingkang ngandharaken bilih pasien menika badhe cek darah kaliyan ‘bu dokter’. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken pasien menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

4. Wujud *frase* Tembung Wancah saha Tembung Lingga Gelar Tokoh Gaib

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar tokoh gaib. Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik*

gelar umum. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Untung nyariosaken bab gaib ing lapangan badminton Canan

(25) Ing tengah lapangan niku wonten **Mbah Sorowignya** (data no.43)

Tuturan (25) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Mbah Sorowignya’. Tuturan ‘Mbah Sorowignya’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan kangge sebatan gaib ingkang dipunpitadosi. ‘Mbah Sorowignya’ ugi asring dipunsebat ‘Mbah Eyang’ minangka cikal bakal tiyang ingkang sepisan dipunsareaken ing makam. Ing saben makam ing desa Canan wonten Mbah Eyangipun. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘Mbah Sorowignya’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘Mbah Sorowignya’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet tembung lingga. Tuturan ‘Mbah Sorowignya’ kalebet tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘Mbah Sorowignya’ kalebet gelar tokoh gaib. Gelar tokoh gaib ‘Mbah Sorowignya’ dipunginakaken kangge nyebat nama gaib kangge tiyang ingkang pitados wontening makhluk sanes ingkang dihormati.

Tuturan ‘Mbah Sorowignya’ menika kalebet *honorifik* amargi dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan sanajan tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, dipuntuturaken antawisipun Pak Untung kaliyan Pak Hari ing lapangan badminton desa Canan. Pak Untung nedahaken

papan panggenanipun gaib menika ‘Mbah Sorowignya’. Tuturan menika dipunandharaken kangge ngaturaken ‘Mbah Sorowignya’ minangka gaib ing desa Canan. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken Pak Untung ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

b. Frase Wujud Tembung Lingga Cacahipun Tiga

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud tembung lingga cacahipun tiga ingkang ngemu jinis *honorifik* gelar umum saha nama dhiri.

Wujud *frase* Tembung Lingga Cacahipun Tiga Gelar Umum saha Nama Dhiri

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga cacahipun tiga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar umum saha *honorifik* nama dhiri. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pambagya harja ngaturaken dhateng tiyang ingkang gadhah damel menika Bapak Setyo Purnomo

(26) Rayi kula pun **Bapak Setyo Purnomo** kaliyan Ibu Endang (data no.20)

Tuturan (26) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Bapak Setyo Purnomo’. Tuturan ‘Bapak Setyo Purnomo’ gadhah pangertosan kangge sebatan

dhateng tiyang kakung ingkang dipunrembag. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘Bapak Setyo Purnomo’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘Bapak Setyo Purnomo’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik frase*. Tuturan ‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet *honorifik frase* amargi wonten tiga tembung lingga ingkang wonten sambung rapetipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet *honorifik* gelar umum ‘bapak’ saha *honorifik* nama dhiri ‘Setyo Purnomo’. Tembung ‘bapak’ dipunandharaken kangge tiyang kakung ingkang dipuninggilaken drajatipun kanthi ngginakaken tembung ingkang jangkep. Wondene ‘Setyo Purnomo’ menika sebatan nama dhiri kangge tiyang ingkang gadhah damel ingkang nimbali namanipun kanthi jangkep.

Tuturan ‘Bapak Setyo Purnomo’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pambagya harja ingkang makili namanipun tiyang ingkang gadhah damel inggih menika ‘Bapak Setyo Purnomo’ kanthi ngginakaken nama ingkang jangkep. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken pambagya harja menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

c. *Frase* Wujud Tembung Andhahan, Tembung Camboran saha Tembung Lingga

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud tembung andhahan, tembung camboran saha tembung lingga ingkang ngemu jinis *honorifik* gelar umum saha nama dhiri.

Wujud Tembung Andhahan saha Tembung Camboran Gelar Umum saha Tembung Lingga Nama Dhiri

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung andhahan saha tembung camboran. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar umum saha nama dhiri. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Carik nyariosaken bapak tiyang ingkang diajak wicantenan

(27) Satu-satunya **anake mbokdhe Sastro** paling sregep (data no.64)

Tuturan (27) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘anake mbokdhe Sastro’. Tuturan ‘anake mbokdhe Sastro’ gadhah pangertosan kangge sebatan dhateng tiyang sepuh ingkang nembe dipunrembag. Tuturan menika nedahaken ingkang dimaksud ‘anake mbokdhe Sastro’ menika bapak saking tiyang ingkang diajak wicanten (putranipun) ingkang dipuncariyosaken pak Carik. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘anake mbokdhe Sastro’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘anake mbokdhe Sastro’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘anake mbokdhe Sastro’ kalebet *frase* amargi wonten kalih tembung ingkang wonten sambung rapetipun. Tembung ‘anake’ menika kalebet tembung andhahan saha tembung ‘mbokdhe’ menika kalebet tembung camboran

sarta tembung ‘Sastro’ minangka wujud tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘anake mbokdhe Sastro’ kalebet *honorifik* gelar umum ‘anake mbokdhe’ sarta *honorifik* nama dhiri ‘Sastro’. *Honorifik* gelar umum ‘anake mbokdhe’ dipunginakaken minangka sebatan kangge tiyang sepuh ingkang dipunrembag saha dipunhormati. Wondene *honorifik* ‘Sastro’ kalebet *honorifik* nama dhiri amargi dipunginakaken kangge sebatan nama.

Tuturan ‘anake mbokdhe Sastro’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi Pak Carik sampun tepang kaliyan tiyang ingkang dipunrembag sanajan tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken Pak Carik kangge nedahaken bilih bapakipun (putranipun Ibu Sastro) ingkang diajak wicantenan menika paling sregep tinimbang sedherek sanesipun. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken Pak carik dhateng tiyang ingkang dipunrembag menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

d. Frase Wujud Kalih Tembung Lingga

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud kalih tembung lingga ingkang ngemu jinis *honorifik* gelar religius, gelar tokoh gaib.

1. Wujud Kalih Tembung Lingga Gelar Religius

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika kalih tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar religius. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut

gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pangarsa kridha dharma ngaturaken syukur ing acara pawiwahan

(28) Puji syukur wonten ngarsa **Gusti Allah** ingkang Maha Kuwasa (data no.24)

Tuturan (28) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Gusti Allah’. Tuturan ‘Gusti Allah’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan kangge nyebat nama tuhan. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘Gusti Allah’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘Gusti Allah’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘Gusti Allah’ *frase* amargi wonten kalih tembung ingkang boten saged dipunpisahaken. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘Gusti Allah’ kalebet *honorifik* gelar religius. *Honorifik* gelar religius ‘Gusti Allah’ dipunginakaken kangge nyebat nama tuhan ing agama Islam.

Tuturan ‘Gusti Allah’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken pangarsa kridha dharma kangge ngaturaken syukur dhateng Gusti Allah ingkang Maha Kuwasa. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken pangarsa kridha dharma menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

2. Wujud Kalih Tembung Lingga Gelar Tokoh Gaib

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika kalih tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar tokoh gaib. Wonten ing ngandhap menika badhe

dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Untung nyariosaken bab gaib ing lapangan badminton Canan nalika bibar badminton

(29) Ing gunungan mriki wonten **Kyai Danyang**, Nyai Danyang Semorobumi (data no.47)

Tuturan (29) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Kyai Danyang’. Tuturan ‘Kyai Danyang’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan kangge sebatan gaib ingkang dipunpitadosi. Masarakat desa Canan pitados ingkang dipunsebat ‘Kyai Danyang’ minangka penunggu dusun Canan, mliginipun ing dusun gunungan. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘Kyai Danyang’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘Kyai Danyang’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *honorifik* tembung lingga. Tuturan ‘Kyai Danyang’ kalebet *honorifik* tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘Kyai Danyang’ kalebet *honorifik* gelar tokoh gaib. *Honorifik* gelar tokoh gaib ‘Kyai Danyang’ dipunginakaken kangge nyebat nama gaib kangge tiyang ingkang pitados wontening makhluk sanes ingkang dihormati.

Tuturan ‘Kyai Danyang’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, dipuntuturaken antawisipun Pak Untung saha Pak Hari. Pak Untung nedahaken tokoh gaib ing desa Canan menika ‘Ki Danyang Semorobumi’. Kanthi makaten

honorifik ingkang dipuntuturaken Pak Untung ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

e. *Frase Wujud Kalih Tembung Wancah*

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud kalih tembung wancah ingkang ngemu jinis *honorifik* pangkat jabatan.

Wujud Kalih Tembung Wancah Pangkat Jabatan

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika kalih tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar religius. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Ibu-ibu mirsani pak RT nalika badhe tindak

(30) Tindak pundi **Pak RT**? (data no.42)

Tuturan (30) ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Pak RT’. Wujud ‘pak RT’ kalebet *honorifik* amargi gadhah pangertosan tuturan menika kangge nyebat RT minangka *Kepala Rukun Tetangga*. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘pak RT’ salebeting pethilan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan (30) menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase* saking tembung wancah ‘pak’ saha tembung wancah ‘RT’. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung (30) kalebet *honorifik* gelar umum ‘pak’ saha *honorifik*

pangkat jabatan ‘RT’. *Honorifik* gelar umum ‘pak’ dipunginakaken kangge nama tambahan ingkang sipatipun nambahi kesopanan saha kesantunan. Menawi boten wonten tambahan ‘pak’, tembung RT menika boten kalebet *honorifik*, ananging namung dados sapa aruh. *Honorifik* pangkat jabatan ‘RT’ kangge sebatan tiyang ingkang gadhah status sosial inggil ing masarakat minangka perangkat ing pamarintah desa. Sanesipun wonten ‘*Pak RW*’ ingkang sebatan menika dipunandharaken masarakat ing desa Canan.

Tembung ‘pak RT’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan. Tembung ‘pak RT’ dipunsebat rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan (30) dipunandharaken ibu-ibu ingkang mirsani Pak RT badhe tindak medal. Ibu-ibu lajeng nyuwun pirsa kaliyan ‘Pak RT’ badhe tindak ing pundi. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipunginakaken ibu-ibu menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

f. Frase Wujud Tembung Andhahan saha Tembung Wancah

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud tembung andhahan saha tembung wancah ingkang ngemu jinis *honorifik* gelar umum saha *honorifik* tembung sesulih madyama purusa.

Wujud Tembung Andhahan Gelar Umum saha Tembung Wancah Tembung Sesulih Madyama Purusa

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung andhahan saha tembung wancah. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* tembung sesulih madyama purusa. Wonten ing

ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting sesambetan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Carik nyariosaken Bapak tiyang ingkang diajak wicantenan.

(31) **Bapake njenengan** niku pas SPG apel terus. (data no.62)

Tuturan (31) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘bapake njenengan’. Tuturan ‘bapake njenengan’ gadhah pangertosan kangge sebatan dhateng tiyang sepuh ingkang nembe dipunrembag. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘bapake njenengan’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘bapake njenengan’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘bapake njenengan’ kalebet *frase* amargi wonten kalih tembung ingkang wonten sambung rapetipun. Tembung ‘bapake’ menika kalebet tembung andhahan ingkang angsal tambahan panambang *sufiks* –e, saha tembung ‘njenengan’ menika kalebet tembung wancah saking panjenengan. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘bapake njenengan’ kalebet *honorifik* gelar umum ‘bapake’ saha *honorifik* tembung sesulih madyama purusa ‘njenengan’. *Honorifik* gelar umum dipunginakaken minangka sebatan kangge tiyang sepuh ingkang dipunrembag saha dipunhormati. Wondene *honorifik* ‘njenengan’ kalebet tembung sesulih madyama purusa amargi dipunginakaken kangge tiyang kaping kalih.

Tuturan ‘bapake njenengan’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun wonten ingkang dipunwancah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken Pak Carik kangge nedahaken bilih bapakipun tiyang ingkang diajak wicantenan menika nalika SPG asring ngapeli tiyang ingkang dipuntresnani. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken tiyang sepuh dhateng tiyang ingkang dipunrembag menika ingkang ndadosaken panandha rapeting sesambetan.

g. Frase Wujud Tembung Camboran saha Tembung Lingga

Ing ngandhap menika badhe kaandharaken *frase* wujud tembung camboran saha tembung lingga ingkang ngemu jinis *honorifik* pasedherekan saha nama dhiri.

Wujud Tembung Camboran Pasedherekan saha Tembung Lingga Nama Dhiri

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* pasedherekan saha *honorifik* nama dhiri. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud frase ingkang dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan frase kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Ibu-ibu ngrembag yuswanipun mbah Soma saha mbah Walidi

(32) Sesuk tak takokke **Pakdhe Harjo** wae (data no.41)

Tuturan (32) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Pakdhe Harjo’. Tuturan ‘Pakdhe Harjo’ gadhah pangertosan kangge sebatan dhateng tiyang sepuh

ingkang nembe dipunrembag. Tuturan menika nedahaken ingkang dimaksud ‘Pakdhe Harjo’ menika bapak saking tiyang ingkang diajak wicanten. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘pakdhe Harjo’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘pakdhe Harjo’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘pakdhe Harjo’ kalebet *frase* amargi wonten kalih tembung ingkang wonten sambung rapetipun. Tembung ‘pakdhe’ menika kalebet tembung camboran saking bapak gedhe saha tembung ‘Harjo’ minangka wujud tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘pakdhe Harjo’ kalebet *honorifik* pasedherekan ‘Pakdhe’ saha *honorifik* nama dhiri ‘Harjo’. *Honorifik* gelar umum ‘Pakdhe’ dipunginakaken minangka sebatan kangge tiyang sepuh ingkang dipunrembag saha dipunhormati sarta wonten gegayutan rah kaliyan tiyang ingkang sapa aruh. Wondene sebatan ‘Harjo’ kalebet *honorifik* nama dhiri amargi dipunginakaken kangge sebatan nama.

Tuturan ‘Pakdhe Harjo’ menika dipunandharaken kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken kangge ibu-ibu ingkang ngrembag yuswanipun mbah Soma saha Mbah Walidi. Amargi ibu-ibu boten ngertos yuswanipun mbah Soma saha mbah Walidi lajeng ngandharaken tuturan ing inggil ingkang ngemu tuturan ‘Pakdhe Harjo’. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken tiyang sepuh dhateng tiyang ingkang dipunrembag menika ingkang ndadosaken panandha suka pakurmatan.

h. Frase Wujud Kalih Tembung Wancah saha Tembung Lingga

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud kalih tembung wancah saha tembung lingga ingkang ngemu jinis *honorifik* pasedherekan saha *honorifik* tembung sesulih madyama purusa.

Wujud Kalih Tembung Wancah Pasedherekan saha Tembung Lingga Tembung sesulih Madyama Purusa

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika kalih tembung wancah saha tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* pasedherekan saha tembung sesulih madyama purusa. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : putrinipun nyuwun pira dhateng ibu yuswa garwanipun

(33) duwe bojo umur pira **mbah sampeyan mbah**? (data no.40)

Tuturan (33) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘mbah sampeyan mbah’. Tuturan ‘mbah sampeyan mbah’ gadhah pangertosan sebatan kangge tiyang sepuh dening putrinipun kangge mbasakaken anakipun. Tuturan menika nedahaken ingkang dimaksud ‘mbah sampeyan mbah’ menika ibu saking tiyang ingkang diajak wicanten (putrinipun). Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘mbah sampeyan mbah’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘mbah sampeyan mbah’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘mbah sampeyan mbah’ kalebet *frase* amargi wonten tiga tembung ingkang wonten sambung rapetipun. Tembung ‘mbah’ ing ngajeng saha wingking menika kalebet tembung wacahan saking simbah saha tembung ‘sampeyan’ menika kalebet tembung lingga. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘mbah sampeyan mbah’ kalebet *honorifik* pasedherekan ‘mbah’ saha *honorifik* tembung sesulih madyama purusa ‘sampeyan’. *Honorifik* pasedherekan ‘mbah’ dipunginakaken dening putrinipun dhateng kangge mbasakaken anak saking putrinipun. Wondene *honorifik* ‘sampeyan’ kalebet *honorifik* tembung sesulih madyama purusa amargi kangge nedahaken tiyang kaping kalih inggih menika ibunipun. Ibu dipunsebat sampeyan amargi sampun tepang saha gadhah alur pasedherekan.

Tuturan ‘mbah sampeyan mbah’ menika dipunandharaken kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun wonten ingkang dipunwacah. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening putrinipun dhateng ibu kangge mbasakaken anakipun. Kanthi makaten *honorifik* ingkang dipuntuturaken putrinipun kangge ibu menika ingkang ndadosaken panandha rapeting pasedherekan.

i. *Frase Wujud Tembung Wacah saha Tembung Lingga Cacahipun Tiga*

Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *frase* wujud tembung wacah saha tembung lingga cacahipun tiga ingkang ngemu jinis *honorifik* gelar umum saha *honorifik* gelar pendidikan.

Wujud Tembung Wancah Gelar Umum saha Tembung Lingga Cacahipun Tiga Nama Dhiri saha Gelar Pendidikan

Wujud *frase* menika saged kaperang dados kalih wujud inggih menika tembung wancah saha tembung lingga cacahipun tiga. Menawi dipuntingali saking jinisipun saged kalebet ing jinis *honorifik* gelar umum, *honorifik* nama dhiri saha *honorifik* gelar pendidikan. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken pethikan-pethikan wujud *frase* ingkang dipunpanggiaken wonten ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Pethikan-pethikan *frase* kasebut gadhah fungsi kangge panandha suka pakurmatan ingkang badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Pak Bayan nyariosaken Lurah ing bale desa Canan

(34) Sakinggile malih **Pak Parmanto Sarjana Hukum** (data no.69)

Tuturan (34) menika ngemu *honorifik* ingkang awujud ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’. Tuturan ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ dipunandharaken kangge tiyang ingkang gadhah gelar mliginipun ‘Sarjana Hukum’ ingkang ancasipun kangge nginggilaken status sosial tiyang ingkang dipunrembag. Bab menika ingkang nyebabaken wujud ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ salebeting pethikan ing inggil kalebet *honorifik*.

Tuturan ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet *frase*. Tuturan ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ kalebet *frase* amargi wonten sekawan tembung ingkang boten saged dipunpisahaken. Menawi dipuntingali saking jinisipun, wujud ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ kalebet

honorifik jabatan ‘Sarjana Hukum’ saha wujud *honorifik* nama dhiri ‘pak Parmanto’.

Tuturan ‘Pak Parmanto Sarjana Hukum’ menika kalebet *honorifik* kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun kathah ingkang jangkep saha dipunandharaken dening Pak Bayan kanthi raos hormat saha santun. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken Pak Bayan ingkang nyariosaken Lurah ingkang nate njabat ing desa Canan. Kanthi makaten, wujud *honorifik* menika dipunginakaken kangge panandha suka pakurmatan.

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaganipun ingkang sampun dipunandharaken, saged dipunpendhet dudutanipun ing ngandhap menika. Dudutanipun inggih menika wonten kajumbuhan antawisipun menapa ingkang dipuntliti kaliyan teori *honorifik*, mliginipun wujud, jinis saha fungsi *honorifik* ingkang kathah dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten. Wujud, jinis saha fungsi *honorifik* saged dipunbetahaken ing panaliten menika, supados saged nyengkuyung ing pirembagan panaliten.

Dudutan saking panaliten badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Wujud *honorifik* ingkang dipunpanggiaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten inggih menika arupi tembung saha *frase*. Tembung saged dipunperang dados gangsal inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep, tembung camboran, saha tembung wacahan.

Salajengipun wonten wujud *frase* ingkang ngemu kalih utawi langkung maneka warni wujud *honorifik* ingkang kapanggiaken ing desa Canan inggih menika (1) Tembung wacah saha tembung lingga, (2) Tembung lingga cacahipun tiga, (3) Tembung camboran saha tembung lingga, (4) Kalih tembung lingga, (5) Kalih tembung wacah, (6) Tembung andhahan saha tembung wacah, (7) Tembung andhahan, tembung camboran saha tembung lingga, (8) Kalih tembung wacah saha tembung lingga, (9) Tembung wacah saha tembung lingga cacahipun tiga

2. Jinis *honorifik* ingkang dipunpanggihaken ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten inggih menika *honorifik* nama dhiri, *honorifik* tembung pasedherekan, *honorifik* tembung sesulih purusa, *honorifik* pangkat, jabatan, *honorifik* profesi, sarta *honorifik* gelar. *Honorifik* gelar menika saged dipunperang dados sekawan inggih menika *honorifik* gelar pendidikan, *honorifik* gelar tokoh gaib, *honorifik* gelar religius, *honorifik* gelar umum.

Salajengipun wonten wujud *frase* ingkang ngemu kalih utawi langkung maneka warni jinis *honorifik* ingkang kapanggihaken ing desa Canan inggih menika (1) *honorifik* pasedherekan saha nama dhiri, (2) *honorifik* pasedherekan saha tembung sesulih purusa, (3) *honorifik* gelar umum, nama dhiri saha gelar pendidikan, (4) *honorifik* gelar umum saha tembung sesulih, (5) *honorifik* Gelar umum saha pangkat jabatan, (6) *honorifik* Gelar umum saha gelar tokoh gaib, (7) *honorifik* gelar umum saha gelar religius, (8) *honorifik* Gelar umum saha nama dhiri, (9) *honorifik* gelar umum saha *honorifik* profesi.

3. Fungsi *honorifik* ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten menika kangge panandha suka pakurmatan (hormat), kangge panandha rapeting sesambetan utawi pasedherekan (akrab) saha kangge panandha katresnan (sayang).

B. Pamrayogi

Adhedhasar asiling dudutan panaliten ing nginggil, panaliti badhe ngandharaken pamrayogi. Pamrayogi kasebut inggih menika.

1. Panganggening *Honorifik* ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten menika tasih saged dipunkrembakaken malih, amargi tasih kathah kekurangan ing panaliten menika.
2. Panaliten tumrap *sistem honorifik* menika namung ngandharaken wujud, jinis saha fungsi *honorifik* kanthi *deskriptif*. Awit saking menika, kedah dipunandharaken malih panaliten ingkang sanesipun kanthi ngginakaken *analisis* ingkang sami utawi beda.

C. Implikasi

Asiling panaliten menika nedahaken bilih ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten kathah dipunginakaken *honorifik*, mliginipun *honorifik* basa Jawi. Panaliten menika dipunkajengaken saged nyukani *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon wujud, jinis saha fungsi *honorifik*, mliginipun *honorifik* basa Jawi ingkang ing desa Canan Kecamatan Wedi Kabupaten Klaten.

Kangge mahasiswa Pendidikan Bahasa Daerah FBS UNY, asiling panaliten menika saged dipundadosaken ngelmu ing bab *honorifik*. Kangge pamaos, asiling panaliten menika saged dipunginakaken dados *referensi* kangge panaliten sanesipun bab *honorifik*.

DAFTAR PUSTAKA

- Chaer, A dan Agustina, L. 1995. *Sosiolinguistik Perkenalan Awal*. Jakarta : PT. Bineka Cipta
- Chaer, A. 1994, *Linguistik Umum*. Jakarta : PT. Bineka Cipta
- Chaer, Abdul. 1996. *Tata Bahasa Praktis Bahasa Indonesia*. Jakarta : PT. Rineka Cipta
- Ekawati, Yuli. 2002. *Skripsi : Sistem Honorifik di Kabupaten Bantul*. Yogyakarta: Universitas Negeri Yogyakarta
- Hadiwidjana, R.D.S. 1967. *Tata Sastra*. Jogjakarta : U. P. Indonesia
- Kartomihardjo. 1988. *Bahasa Cermin Kehidupan Masyarakat*. Jakarta : Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
- Kridalaksana,H. 1985. *Fungsi Bahasa dan Sikap Bahasa*. Flores : Nusa Indah
- Mulyana. 2009. *Linguistik Umum*. Yogyakarta : Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta
- Moleong, L.J. 1988. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Jakarta : Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Dirjen Dikti Proyek Pengembangan Lembaga Pendidikan dan Tenaga Kependidikan.
- Nababan, P.W.J. 1984. *Sosiolinguistik Suatu Pengantar*. Jakarta: PT Gramedia.
- Nurhayati, Endang & Siti Mulyani. 2006. *Linguistik Bahasa Jawa. Kajian Filologi, Morfologi, Sintaksis saha Semantik*. Yogyakarta : Bagaskara
- Nurhayati, Endang. 2009. *Sosiolinguistik. Kajian Kode Tutur dalam Wayang Kulit*. Yogyakarta : Kanwa Publisher.
- Pateda, M. 1990. *Sosiolinguistik*. Bandung : Angkasa.
- Poedjosudarmo, S. 1979. *Tingkat Tutur Bahasa Jawi*. Jakarta Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Indonesia.
- Ramlan, M. 1987. *Ilmu Bahasa Indonesia Morfologi. Suatu Tinjauan Deskriptif*. Yogyakarta: CV Karyono.

- Rochayah dan Djamil, M. 1995. *Sosiolinguistik*. Terjemahan. Jakarta : Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 2001. *Paramasastra Gagrag Anyar Basa Jawa*. Jakarta : Yayasan Paramalingua
- Sudaryanto. 1993. *Metode dan Aneka Teknik Analisis Bahasa*. Pengantar Penelitian Wahana Kebudayaan Secara Linguistik. Yogyakarta : Duta Wacana University Press.
- _____. 1986. *Metode Linguistik Bagian Ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Yogyakarta : Gadjah Mada University Press.
- Supardo, S. 1999. *Etika Jawi*. Jakarta : Gramedia Pustaka Utama.
- _____. 1999. *Disertasi : Sistem Honorifik Bahasa Jawi dialek Banyumas, Kajian Sosiolinguistik*. Yogyakarta : Gadjah Mada University Press.
- Wibawa, Sutrisna dkk. 2004. *Buku Pegangan Kuliah Mata Pelajaran Bahasa Jawa*. Yogyakarta : Pendidikan Sekolah Dasar Fakultas Ilmu Pendidikan Universitas Negeri Yogyakarta
- Yatim, N. 1983. *Subsitem Honorifik Bahasa Makassar*. Ujung Pandang : Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Direktorat Jendral pendidikan Tinggi Direktorat Pembinaan Penelitian dan Pengabdian Pada Masyarakat.

LAMPIRAN

TABEL ANALISIS DATA 4.0

no	Konteks	Data	Wujud		Jinis				Fungsi				Faktor Panemtu					Katrangan					
			Tb	KT	Nd	Ps	SP	PJ	Pf	Gl	H	A	S	SS	Ys	Jk	PD		SF	HA	Sp	Pd	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
1.	Bu ngawis klapa dhateng bakul sayur ing ngajeng griyanipun bu Tuti	Ah, iseh degan kok mbak																					- ‘mbak’ kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga mbakAyu - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> inggih menika situasi nonformal saha jinis kelamin
2.	Bu nyuwun pirsu dhateng bakul sayur nalika	Ra nggowo cakar Mbak?																					- ‘Mbak’ kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga ‘mbakAyu’. - Jinis honorifik kalebet

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	pados cakar																					<ul style="list-style-type: none"> - gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembung dipunwancanah - Faktor panemtu jinis kelamin
3.	Bakul sayur ngendika kaliyan simbah ingkang pados sayur	Mbah , le tuwa wau boten wonten wi																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘mbah’ kalebet wujud honorifik tembung wancanah saking lingga tembung ‘simbah’. - Jinis honorifik kalebet gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembung diwancanah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> yuswa
4.	Bakul sayur ngendika	Lho, degan tenan to, Bu																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘bu’ kalebet wujud <i>honorifik</i> tembung wancanah saking

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	bilih kelapa tasih anem arupa degan																					<ul style="list-style-type: none"> - tembung lingga 'ibu'. - Jinis honorifik kalebet gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembung diwancah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> menika Jinis kelamin
5.	Putra ndhawuhi ibu numbas kelapa ingkang tasih anem.	Wes tukunen wae, Bu.																				<ul style="list-style-type: none"> - 'bu' kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga 'ibu'. - Jinis honorifik kalebet pasedherekan amargi tembungipun dipunwancah - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan antawisipun putra saha ibu

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						- Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> Jinis saha kelamin pasedherekan.
6.	Ibu ngendika kanthi sapa aruh kuciwa bilih ingkang rawuh sanes bakul sayur	Tak kiro mau bakul, tiwas aku rene																				- 'aku' kalebet wujud honorifik tembung lingga. - Jinis honorifik kalebet tembung sesulih utama purusa kangge tiyang satunggal - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> situasi nonformal
7.	Ibu ngrembag bapakipun ing ngajeng televisi kaliyan ibunipun	Lha mbah kakung dhewe melik- melik ora ana kancane																				- 'mbah' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'mbah' saha tembung lingga 'kakung'. - Jinis honorifik kalebet

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - pasedherekan amargi antawisipun ibu anik saha tiyang ingkang dipunrembag gadhah gegayutan rah - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan amargi tembung ‘mbah’ dipunwancah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> yuswa, pasedherekan, situasi nonformal
8.	Ibu Anik ngemotaken Ibunipun supados boten sare bibar dhahar ing ngajeng televisi kaliyan	Neg bar maem ampun sare lho bu’e																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘bu-e’ kalebet wujud honorifik tembung andhahan amargi gadhah - panambang <i>sufiks</i> –e ing wingkingipun tembung - Jinis honorifik kalebet pasedherekan amargi antawisipun ibunipun ibu anik saha ibu anik wonten gegayutan rah - Fungsi kangge

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - panandha rapeting pasedherekan amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtu jinis <i>honorifik</i> menika jinis kelamin, pasedherekan
9.	Ibunipun ibu Anik ngendika ing ngajeng TV kanthi sare ing panggenani pun Ibu Anik	Aku ki neg ora gawean mendhing klekaran Ndhuk.																				<ul style="list-style-type: none"> - 'ndhuk' kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga 'gendhuk' - Jinis honorifik kalebet pasedherekan amargi antawisipun ibunipun ibu anik saha ibu anik wonten gegayutan rah - Fungsi kangge panandha katresnan amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu jinis kelamin saha pasedherekan
10.																						<ul style="list-style-type: none"> - 'bulek' kalebet wujud honorifik tembung

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	Ponakan ibu Anik nyuwun pirsa dhateng Ibu Anik ing pawon	Wes maem dereng bulek?																				- camboran saking ibu cilik - Jinis honorifik kalebet pasedherekan amargi wicantenan antawisipun Ibu Anik saha ponakanipun - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherekan amargi wonten kalih tembung wancah ingkang digabung - Faktor panemtunipun jinis kelamin.
11.	Ibu-ibu mlampah ing ngajeng simbah ingkang lelenggahan	Amit nggih mbah?																				- 'mbah' kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga 'simbah' - Jinis honorifik kalebet gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						tembungipun dipunwancah - Faktor panemtunipun wonten situasi nonformal saha jinis kelamin
12.	Ibu ngendika dhateng bakul sayur nalika badhe tumbas gorengan tempe	Mbak , tempe mbak. Tempe gangsal																				- ‘mbak’ kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung mbakayu - Jinis honorifik kalebet gelar umum ‘mbak’ menika kangge sapa aruh bakul sayur amargi asipat netral tanpa pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah. - Faktor panemtunipun jinis kelamin saha situasi nonformal
13.	Bakul sayur	Budhe , kangkung																				- ‘budhe’ kalebet wujud honorifik tembung

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	nyapa ibu- ibu ingkang tumbas sayur	remen ra?																				camboran saking ibu gedhe. - Jinis honorifik kalebet gelar umum 'budhe' kangge sapa aruh ibu ingkang tumbas sayur saha tembung 'budhe' gadhah asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtunipun jinis kelamin saha situasi nonformal
14.	wicanten dening putri dhateng ibunipun ingkang nembe lelenggaha n	Mbah kakung neg jangan bobor gelem. ra ra																				- 'mbah kakung' kalebet wujud honorifik tembung wancah 'mbah' saha tembung lingga 'kakung'. - Jinis honorifik kalebet pasedherekan amargi antawisipun ibu saha

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						putrinipun wonten gegayutan rah - Fungsipun kangge panandha rapeting sedherek amargi tembungipun dipunwancah. - Faktor panemtunipun situasi nonformal, jinis kelamin, pasedherekan saha yuswa
15.	bapak nyapa simbah ingkang nembe lelenggaha n	Tag trobos nggih Mbah Sastro nggih?																				- 'mbah sastro' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'mbah' saha lingga 'Sastro' - Jinis honorifik kalebet gelar umum 'pak' nama dhiri 'Sastro' - Fungsi kangge panandha rapeting sesambetan amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtu yuswa.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
16.	wicanten ibu-ibu nyariosake n putranipun	Guyon nang lapangan, cah lanang- lanang akeh banget																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘cah lanang-lanang’ kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah ‘cah’ saha tembung rangkep ‘lanang-lanang’ - Jinis honorifik kalebet gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting sedherek amargi tembungipun dipunwancah. - Faktor panemtu situasi nonformal saha jinis kelamin
17.	wicanten ibu-ibu ngendika dhateng wayahipun ing panggenani pun bakul sayur	lki yo Le , rasah nganggo iwak yo Le.																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘Le’ kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga ‘thole’ - Jinis honorifik kalebet tembung pasedherekan amargi antawisipun simbah saha wayah wonten gegayutan rah

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - Fungsi kangge panandha katresnan amargi tembungipun dipunwancah. - Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin saha pasedherekan
18.	Bakul sayur ngendika dhateng tiyang ingkang tumbas sayur ndhawuhi bayar ing putrinipun	Pun enjing-enjing paringaken Ndhuk Anik mawon bu.																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Ndhuk Anik' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'ndhuk' saha tembung lingg'Anik' - Jinis honorifik kalebet nama dhiri saha pasedherekan - Fungsi kangge panandha sayang 'ndhuk' - Faktor panemtu jinis kelamin, saha pasedherekan, saha situasi nonformal
19.	Bakul sayur ndhawuhi tiyang	Mang ijolke nggene Dhek																				<ul style="list-style-type: none"> - 'dhek Harsih' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'dhek' saha

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	ingkang tumbas sayur supados ngijolke Arta	Harsih , nopo diasta																				lingga ‘Harsih’ - Jinis honorifik kalebet gelar umum ‘dhek’ saha nama dhiri ‘harsih’ - Fungsi kangge panandha rapeting sedherek amargi tembung dipunwancah - Faktor panemtunipun status perkawinan nama ‘Harsih’ menika angsal saking nama garwanipun.
20.	Pambagya harja sapa aruh dhateng tiyang ingkang gadha damel	Rayi kula pun Bapak Setyo Purnomo sekaliyan Ibu Endang																				- ‘Bapak Setyo Purnomo’ kalebet wujud honorifik frasa saking tiga tembung lingga - Jinis honorifik kalebet gelar umum ‘Bapak’ saha nama dhiri ‘Setyo Purnomo’ amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - Fungsi kangge panandha hormat amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin saha situasi formal.
21.	Pambagya harja ngendika dhateng tiyang ingkang rawuh ing acara manten	Angambali awit kerawuhanipun panjenengan																				<ul style="list-style-type: none"> - 'panjenengan' kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik kalebet tembung sesuluh purusa kangge tiyang kaping kalih - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu situasi formal
22.	Pambagya harja ngaturaken panuwun dhumateng bapak-bapak	Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhani																				<ul style="list-style-type: none"> - 'bapak' kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik kalebet gelar umum 'bapak' amargi asipat netral tanpa alur

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
			pun bapak saha putra- putra.																			<p>paredherekan</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fungsi kangge panandha pakurmatan tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, situasi formal
23.	Pambagya harja ngaturaken panuwun dhumateng putra-putra	Ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan karana kerawuhani pun bapak saha putra-putra.																				<ul style="list-style-type: none"> - 'putra-putra' kalebet wujud honorifik tembung rangkep - Jinis honorifik kalebet gelar umum amargi asipat netral tanpa alur paredherekan - Fungsi kangge panandha pakurmatan tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin saha situasi formal
24.	Pambagya harja ngaturaken syukur	Puji syukur wonten ngarsa Gusti Allah																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Gusti Allah' kalebet wujud honorifik frasa - Jinis honorifik gelar religius saking nama tuhan kangge agama

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	dhateng Allah acara manten	ingkang Maha Kuwasa																				<ul style="list-style-type: none"> - islam ‘gusti Allah’ - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan dhateng Tuhan - Faktor panemtunipun situasi formal
25.	Pambagya harja paring pangandika n dhateng tiyang ingkang dipunhorm ati ing acara manten	Dhumateng para bapak saha ibu among tamu kaneman																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘para bapak’ kalebet wujud honorifik frasa - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin saha situasi formal
26.	Pambagya harja paring pangandika n dhateng tiyang	Para rawuh kakung sumawana putri ingkang kula hormati																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘kula’ kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik tembung utama purusa kangge tiyang kaping

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	ingkang dipunhormati ing acara manten																					<ul style="list-style-type: none"> - satunggal - Fungsi panandha pakurmatan tembungipun jangkep - Faktor panemtu situasi formal
27.	Pambagya harja paring pangandikan ing acara manten	Dhumateng para bapak saha ibu, among tamu kaneman																				<ul style="list-style-type: none"> - 'ibu' kalebet wujud honorifik tembung lingga 'ibu' - Jinis honorifik gelar umum kangge tiyang putri saha asipat netral tanpa alur pasedherekan. - Fungsi kangge panandha pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu situasi formal saha jinis kelamin
28.	Pambagya harja	Salajengipun panjeneng anipun																				<ul style="list-style-type: none"> - 'panjenenganipun bapak Setyo Purnomo' kalebet wujud

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	paring pangandi kan ngaturaken dhateng tiyang ingkang gadhah damel ing acara manten	Bapak Setyo Purnomo sekaliyan Ibu																				honorifik frasa saking sekawan tembung lingga - Jinis honorifik kalebet tembung sesulih pratama purusa ‘panjenenganipun’, gelar umum ‘bapak’ saha nama dhiru - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan - Faktor panemtu jinis kelamin saha situasi formal
29.	Pambagya harja paring pangandi kan ing acara manten	Andhau palakrama kaken putra-putrinipun sesilihipun Gendhuk Desi Setyoningrum Purnomo																				- ‘Gendhuk Desi Setyoningrum Purnomo’ kalebet wujud honorifik frasa saking sekawan tembung lingga. - Jinis honorifik pasedherekan ‘gendhuk’ saha nama dhiru - Fungsi kangge panandha suka

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
30.	Pangarsa kridha dharmha paring pangandi kan ing acara manten	Andhau palakrama kaken putra-putrinipun sesilihipun Gendhuk Desi Setyoning rum Purnomo																				pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtunipun situasi formal - 'putra-putri' kalebet wujud honorifik tembung rangkep 'putra' saha 'putri' - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu situasi formal saha jinis kelamin
31.	Pambagya harja nyapa sedaya tiyang ingkang paring rahmat lan hidayahipun	Awit panjeneng anipun sampun paring rohmat lan hidayahipun																				- 'panjenenganipun' kalebet wujud tembung honorifik lingga Jinis honorifik sesulih pratama purusa kangge tiyang kaping tiga

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						- Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, situasi formal
32.	Mas bejo ngendika dhateng simbah-simbah ingkang pijet ing panggenani pun Pak RT	Mangke njenengan sare, kula sing kemringet																				- 'njenengan' kalebet wujud honorifik tembung wancah saking tembung lingga 'panjenengan' - Jinis honorifik tembung sesulih madyama purusa kangge tiyang kaping kalih - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtunipun Situasi nonformal
33.	Mas bejo ngendika dhateng	Mangke njenengan sare, kula																				- 'kula' kalebet wujud honorifik tembung lingga

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	simbah-simbah nalika pijet ing panggenani pun Pak RT	sing kemringet																				<ul style="list-style-type: none"> - Jinis tembung utama purusa - Fungsi kangge panandha pakurmatan tembungipun jangkep - Faktor panemtu Situasi nonformal
34.	Ibu nyapa tukang pijet nalika nembe wicantenan ing panggenani pun pak RT	Mas'e ki yo lucu kok, saged nggodani.																				<ul style="list-style-type: none"> - 'mas-e' kalebet wujud honorifik tembung andhahan gadhah seselan panambang <i>sufiks</i> –e sawingkinging tembung - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah. - Faktor panemtu jinis kelamin, Situasi nonformal

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
35.	Ibu-ibu ngendikaka ken sedherekip un nalika badhe pijet	Lik Jumilah wingi rene to?																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘Lik Jumilah’ kalebet wujud honorifik frase saking tembung wancah ‘lik’ saking paklik saha tembung lingga ‘Jumilah’ - Jinis honorifik pasedherekan ‘lek’ nama dhiri ‘Jumilah’ - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah. - Faktor panemtu Situasi nonformal
36.	putri nyuwun pirsa dhateng ibunipun babagan yuswanipu n	eh simbah kuwi wes sangan puluh telu(93)?																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘simbah’ kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik pasedherekan antawisipun ibu saha putrinipun - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. - Faktor panemtu

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						- Situasi nonformal
37.	Ibu RT nyariosake n yuswa bapakipun	Mbah Soma wingi sangan puluh telu kok?																				- 'mbah Soma' kalebet wujud honorifik frase saking tembung wancah 'mbah' saha tembung lingga 'Soma' - Jinis honorifik nama dhiiri - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah. - Faktor panemtu situasi nonformal, pasedherekan, yuswa
38.	Ibu-ibu mbandhing aken yuswa mbah mangun saha mbah Soma	yo tuwek Mas Mangun kok karo Mas Soma ki geg wingi																				- 'mas Mangun' saha 'mas Soma' kalebet wujud honorifik frase saking tembung wancah 'mas' saha tembung lingga 'Mangun' saha 'Soma' - Jinis honorifik nama dhiiri saha gelar umum - Fungsi kangge panandha rapeting

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - pasedherek amargi tembungipun wancah. - Faktor panemtu Situasi nonformal, jinis kelamin
39.	wicanten dening putri dhateng ibunipun bab yuswanipun Ibu	neg simbok ki lha neg Mas Waladi wis pensiun berapa taun, Mas Walidi anak ketiga																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘simbah’ kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik pasedherekan - Fungsi kangge panandha sayang amargi tembungipun jangkep saha pasedherekan. - Faktor panemtu Situasi nonformal, jinis kelamin, pasedherekan, yuswa
40.	Putri nyuwun pirs dhateng yuswa garwa ibunipun	duwe bojo umur piro mbah sampeyan mbah?																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘mbah sampeyan mbah’ kalebet wujud honorifik frase saking tembung wancah ‘mas’ saha tembung lingga ‘sampeyan’ - Jinis honorifik

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						- pasedherekan saha tembung sesulih purusa - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah. - Faktor panemtu Situasi nonformal, pasedherekan, yuswa
41.	ibu saha putrinipun boten ngertos yuswanipun ibu	Sesuk tak takokke Pakdhe Harjo wae																				- 'Pakdhe Harjo' kalebet wujud honorifik frase saking kalih tembung lingga - Jinis honorifik nama dhiri saha pasedherekan - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep. - Faktor panemtu Situasi nonformal, pasedherekan

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
42.	Wonten ibu ingkang sapa aruh kangge pak RT nalika badhe tindak	Tindak pundi Pak RT ?																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Pak RT' kalebet wujud honorifik frasa saking kalih tembung wancah - Jinis honorifik pangkat jabatan - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu status sosial, jinis kelamin, Situasi nonformal
43.	Pak Untung nyariosake n bab gaib ing lapangan badminton Canan	Ing tengah lapangan niku wonten Mbah Sorowigny a																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Mbah Sorowigny' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah - 'mbah' saha tembung lingga 'Sorowigny' - Jinis honorifik gelar tokoh gaib - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu Situasi nonformal

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
44.	Wicantenan Pak untung dhateng pak Hari ing lapangan badminton desa Canan	Kedahe wau piyambak-piyambak																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘piyambak-piyambak’ kalebet wujud honorifik tembung rangkep - Jinis honorifik tembung sesulih pratama purusa - Fungsi kangge panandha pakurmtanan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu Situasi nonformal
45.	wicantenan Pak untung dhateng pak Hari bibar badminton	dadi penyuwuna n sedanten wau njenengan tujokke karo le kuwasa ampun kaliyan sinten-sinten sinten																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘njenengan’ kalebet wujud honorifik tembung wancah - Jinis honorifik tembung sesulih madyama purusa - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu Situasi nonformal
46.	Wicantenan Pak	Dheke ki diuji imane																				<ul style="list-style-type: none"> - ‘dheke’ kalebet wujud honorifik

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	untung dhateng pak ing lapangan badminton desa Canan	kuat opo ora																				- tembung wancah dheke saking tembung lingga dheweke - Jinis honorifik tembung sesulih pratama purusa - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu Situasi nonformal
47.	Pak Untung nyariosake n bab gaib ing lapangan badminton Canan nalika bibar badminton	Ing gunung niki wonten Kyai Danyang, Nyai Danyang Semorobu mi, niku sesepuh																				- 'Kyai Danyang' saha 'Nyai Danyang' kalebet wujud honorifik frasa - Jinis honorifik gelar tokoh gaib - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, Situasi nonformal

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
48.	wicantenan Pak untung dhateng pak Hari bibar badminton	Lha sakniki sampeyan diganggu makhluk liyane, neg kesasar nopo sampeyan ora rugi																				- 'sampeyan' kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik tembung sesulih madyama purusa - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu Situasi nonformal
49.	wicantenan Pak untung dhateng pak Hari bibar badminton	Tapi neg dadi awake dhewe , urip rekoso penak dhewe ngerti																				- 'awake' kalebet wujud honorifik frasa - Jinis honorifik tembung sesulih madyama purusa - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu Situasi nonformal
50.	Ibu nyuwun mendhetak	Jupukno HP ndhuk																				- 'ndhuk' kalebet wujud honorifik tembung

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	en dhateng putrinipun ing panggenani pun pak RT																					wacahan - Jinis tembung pasedherekan wicantenan antawisipun ibu sah putrinipun. - Fungsi panandha amargi tembungipun wacah - Faktor panemtu Situasi nonformal
51.	Mas bejo ngendika dhateng pak RT	Dadose kawula niki tamu, menawi mlampah nggih ben sekeca																				- 'kawula' kalebet wujud honorifik tembung lingga - Jinis honorifik tembung sesulih utama purusa - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu Situasi nonformal
52.	Mas bejo ngendika	kados mriki	e																			- 'putrane' saha 'mas- e' kalebet wujud

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	dhateng pak RT	namung ngertos mawon nggene putrane nggene mas e																				honorifik tembung andhahan sufiks -e saha -ne - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipunwancanah - Faktor panemtu Situasi nonformal, jinis kelamin
53.	Ibu-ibu ngrembag sedherekip un nalika pijet	Pakdhe Naryo niku nggih mpun ngrasakake																				- 'Pakdhe Naryo' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung camboran 'pakdhe' saha wancanah 'Naryo' - Jinis honorifik nama dhiiri 'Naryo' saha gelar umum 'Pakdhe'. - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<ul style="list-style-type: none"> - tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, Situasi nonformal
54.	ibu nyapa warga supados ngendika satunggal-satunggal	Sek salah siji ya budhe																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Budhe' kalebet wujud honorifik tembung camboran 'budhe' saking ibu gedhe - Jinis honorifik gelar umum 'budhe'. - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, Situasi nonformal
55.	Ibu nyuwun pirsang panggenan tumbas lirang	Nek belerang teng srago wonten boten bulek?																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Bulik' kalebet wujud honorifik tembung camboran 'bulik' saking ibu cilik - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan. - Fungsi kangge

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu jinis kelamin, Situasi nonformal
56.	Ibu maringi ngertos ingkang gadhah obat mbah bayan	Niku leh nggene Mbah Bayan																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Mbah Bayan' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'mbah' saha tembung lingga 'Bayan', - Jinis honorifik gelar umum 'mbah' amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan saha jabatan 'Bayan'. - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu status sosial, yuswa, jinis kelamin
57.	Pak Carik ngandharaken ibu	Lha Mbak Tuti wae S.Pd																				<ul style="list-style-type: none"> - 'S.Pd' kalebet wujud honorifik tembung wancah

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	sekretaris desa ingkang gadhah gelar pendidikan																					<ul style="list-style-type: none"> - Jinis honorifik gelar pendidikan saking sarjana pendidikan - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun gelar sanajan wancah - Faktor panemtu status sosial
58.	Pak Carik nyariosake pepenginan nalika tasih alit	aku bilang karo Pak Lurah aku ra pas mas, ket cilik angen-angenku nang militer																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Pak Lurah' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'pak' saha tembung lingga 'Lurah' - Jinis honorifik profesi minangka Lurah - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu status sosial, jinis kelamin
59.	wicantenan pak carik dhateng	Karepe njenengan pripun																				<ul style="list-style-type: none"> - 'njenengan' kalebet wujud honorifik tembung wancah

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	mas-masing bale desa	monggo																				<ul style="list-style-type: none"> - Jinis tembung madyama purusa - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu Situasi nonformal
60.	pak Carik wicanten dhateng mas-mas kanthi ngrembag <i>sekretaris desa</i>	Nggih mangke dibantu kaliyan Mbak Tutik saged																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Mbak Tutik' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'mbak' saha tembung lingga 'Tutik' - Jinis honorifik gelar umum 'mbak' amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan saha nama dhiri 'Tutik'. - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu status sosial, yuswa, jinis kelamin

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
61.	wicantenan pak carik dhateng mas-mas ing bale desa	Rapopo wis cah gedhe																				<ul style="list-style-type: none"> - 'cah gedhe' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'cah' saha tembung lingga 'gedhe' - Jinis honorifik gelar umum - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah - Faktor panemtu situasi nonformal
62.	wicantenan pak carik dhateng mas-mas ingkang ngrembag bapakipun ing bale desa	Bapake njenengan pas SPG niku apel terus																				<ul style="list-style-type: none"> - 'Bapake njenengan' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung andhahan 'bapake' saha tembung wancah 'njenengan' - Jinis honorifik gelar umum 'bapake' amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan saha tembung sesulih

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						madyama purusa 'njenengan'. - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun Wancah - Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin
63.	wicantenan pak carik dhateng mas-mas ing kang ngrembag bapakipun ing bale desa	Bapake neg apel karo Pak Carik diterke balek ra gelem																				- 'Pak Carik' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'pak' saha tembung lingga 'Carik' - Jinis honorifik gelar umum 'pak' amargi asipat netral tanpa alur pasedherek saha jabatan 'Carik' minangka sekretaris desa - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun wancah

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						- Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin
64.	wicantenan pak carik dhateng mas-mas ingkang ngrembag bapakipun ing bale desa	satu- satunya anake mbokdhe Sastro paling sregep																				- 'anake mbokdhe sastro' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung andhahan 'anake', tembung camboran 'mbokdhe' saha tembung lingga 'Sastro' tembung lingga 'gedhe' - Jinis honorifik gelar umum 'anake' amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan saha 'mbokdhe' saha nama dhiri 'Sastro' - Fungsi kangge panandha suka pakurmatan amargi tembungipun jangkep - Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin, yuswa
65	Wicantenan ibu-ibu	Nggih niki kula badhe																				- 'Bu Dokter' kalebet wujud honorifik frasa

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	pasien ing klinik umum dokter Rini	cek darah kaliyan Bu Dokter																				saking tembung wancah 'bu' saha tembung lingga 'dokter', - Jinis honorifik profesi inggih menika dokter ing desa Canan - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi tembungipun dipunwancah - Faktor panemtu status sosial, yuswa, jinis kelamin
66	Ibu guru ngendika ing ngajeng kantor guru nengga pak Guru	Lho, Pak Guru sampun rawuh.																				- 'Pak Guru' kalebet wujud honorifik frasa saking tembung wancah 'pak' saha tembung lingga 'guru' - Jinis honorifik gelar umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
																						<p>paredherek amargi tembungipun wancah</p> <p>- Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin</p>
67	Wicantenan saha putranipun ing ngajeng griya	Bapak ajeng teng pundi?																				<p>- 'Bapak' kalebet wujud honorifik tembung lingga</p> <p>- Jinis honorifik pasedherekan antawisipun bapak saha putranipun wonten gegayutan rah</p> <p>- Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek wicantenan antawisipun bapak saha putranipun</p> <p>- Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin</p>
68	wicantenan pak carik dhateng mas-mas ingkang	bapake neg apel karo Pak Carik diterke																				<p>- 'Bapake' kalebet wujud honorifik tembung andhahan panambang <i>sufiks</i> -e</p> <p>- Jinis honorifik gelar</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	ngrembag bapakipun ing bale desa	balek gelem ra																				<p>umum amargi asipat netral tanpa alur pasedherekan - Fungsi kangge panandha rapeting pasedherek amargi kangge tiyang sanès ingkang sampun tepatang - Faktor panemtu situasi nonformal, jinis kelamin</p>
69	Pak Bayan nyariosake n mantan Lurah ing desa Canan	Sakinggile malih Pak Parmanto Sarjana Hukum																				<p>- 'Pak Parmanto Sarjana Hukum' kalebet wujud honorifik frase saking tembung wancah 'pak' saha tembung lingga 'Parmanto', 'Sarjana', Hukum' - Jinisipun nama dhiiri saha gelar pendidikan. - Fungsiipun kangge panandha suka pakurmatan. - Faktor panemtunipun status sosial</p>

Katrangan :

Wujud Honorifik

Tb : Tembung

KT : Kelompok Tembung

Jenis Honorifik

Nd : Nama Dhiri

Ps : Pasedherekan

TSP : Tembung Sesulih Purusa

PJ : Pangkat lan Jabatan

Pf : Profesi

Gl : Gelar

Bab ingkang ndayani Jinis Honorifik

SS : Status Sosial

Ys : Yuswa

JK : Jenis Kelamin

PD : Pasedherekan, Drajat Senioritas

SF : Situasi lan Forum

HA : Hubungan Antarinterlokutor

Sp : Status Perkawinan

Pd : Papan Dunung

TRANSKRIPSI WAWANCARA I

Nama Panaliti : Ryan Ikhwan khairi

Nama Informan : Ibu Tutik

Hari / Tanggal : Kamis, 09 Mei 2013

Setting : Panggenanipun Ibu T

P : kula saking UNY, badhe ngawontenaken panaliten babagan sistem honorifik, mapanipun ing desa Canan menika. Honorifik menika satuan basa ingkang dipunginakaken kangge nedahaken drajat pamicara dhateng tiyang sanes. ancasipun menika kangge nedahaken raos hormat, santun lan ketakziman. Tuladhanipun *mas, pak, bu*, lan *dhek*. Menika wonten menapa boten ing Desa Canan. Kula badhe nyuwun pirsane honorifik menapa kemawon ingkang wonten ing desa Canan, kanthi daftar pitakenan ingkang sampun kula rinacik.

ingkang sepisan kula badhe nyuwun pirsane, menapa kemawon sesebatan kangge tiyang sanes ingkang tasi gadhah gegayutan trah?

T : trah niku paseduluran nggih mas? Lha niku wonten *mas, pakdhe bulek, lik simbah, mbah kakung, mbah putri*, lha niku ingkang tasi gadhah gegayutan trah ingkang dipunginakaken nggih niku.

P : lajeng menawi kangge nyebataken trah dhateng tiyang alit kadospundi?

T : neg tiyang alit menika tegesipun adhik niku? Niku sek langkung alit nopo pripon?

P : nggih maksudipun tiyang cah cilik-cilik menika?

T : neg niku nggih wonten *Thole, Gendhuk* ngoten niku nek mriki ingkang dingge nggih niku.

P : lajeng ingkang kaping kalih menawi tiyang menika nembe mawon tepang, honorifik menapa ingkang dipunginakaken kangge sapa aruh?

- T : nggih nek nembe tepang kaliyan tiyang langkung sepuh, inggil ngginakaken panjenengan, njenengan. Menawi kaliyan tiyang langkung alit utawi sejajar ngangge sampeyan.
- P : lajeng menapa kemawon sesebatan pangkat ingkang dipunginakaken kangge tiyang pemerintah desa ing desa Canan? Wonten ing instansi pemerintahan?
- T : nek teng desa nggih *Pak Lurah, Pak Carik, Pak Mudin, Pak Ulu-ulu*, lha nek sakniki ulu-ulunipun tiyang putri.
- P : ulu-ulu menika menapa nggih?
- T : ulu-ulu menika ten mriki nggih instansi pemerintah nggih *ka.or pembangunan*, nanging menawi teng desa nggih ngginakaken ulu-ulu. Ulu-ulu nika tugasipun menangani *pembangunan, pengairan dan pemberdayaan*. Menika tugasipun ulu-ulu. Wau wonten *Pak Carik, Pak Lurah, Pak Bendahara*. Lajeng wonten *Pak Bayan*. *Pak Bayan* menika wonten tiga, *Pak Bayan Agus, Pak Bayan Salam lan Pak Bayan Siswanto*.
- P : berarti ing mriki wonten tigang kadus nggih?
- T : nggih wonten tigang kadus.
- P : pitakenan salajengipun menapa kemawon sesebatan profesi ingkang dipunginakaken tiyang ing desa Canan?
- T : profesi? Profesi menika ingkang dimaksud priipun mas?
- P : profesi menika tiyang ingkang gadhah pakaryan ingkang inggil ing masarakat. Tuladhanipun *Pak Guru*.
- T : menawi teng mriki wonten *Pak Guru, Pak Tukang, Pak tentara, Pak Polisi*. Dados profesi menika nggen pedamelan nggih mas?
- P : nggih pedamelan. Menawi *Pak tentara* menika nggih dipunsebat *pak Tentara*?

- T : teng mriki nggih *pak Tentara*. Boten *Pak TNI*. Pak polisi nggih *Pak Polisi*.
- P : lajeng wonten boten sesebatan pangkat ingkang dipunginakaken kangge tiyang pemerintah di atas desa ing desa Canan? Tuladhanipun *Pak Bupati*.
- T : nggih teng mriki wonten *Pak Bupati, Pak Gubernur, Pak Camat*. Nanging ingkang paling asring nggih *pak Camat*. Istilahipun ingkang cekak kaliyan dusun. Biasanipun ingkang asring dipunginakaken nggih *Pak Camat*.
- P : lajeng wonten boten sesebatan honorifik profesi luar lingkup desa ingkang dipunginakaken tiyang wonten ing desa Canan? Upamanipun juragan menapa.
- T : nggih teng mriki wonten *juragan sayur* menika *pak darsono*. Wonten *Bu Budi* dalemipun ing jetis. Menawi *juragan iwak* pareng menapa boten mas?
- P : nggih pareng. Ananging menika ing luar lingkup desa menapa boten?
- T : ing mriki nggih wonten *juragan iwak*, pakaryanipun ing Klaten mrika. Mriki nggih wonten *juragan klambi*, inggih menika Mas Fajar.
- P : pitakenan salajengipun ing desa Canan kapanggihaken gelar pendidikan ingkang dipunginakaken masarakat mriki wonten boten? Dados tiyang menika lulusan *Universitas*, angsal gelar sarjana lan sapiturutipun.
- T : kados *sarjana Hukum*, wonten *S.E, sarjana ekonomi, lajeng dokter*. Kathah menawi teng mriki mas. Mriki nggih wonten *Pak Haryana, S.Pd, Pak Utomo, S.Pd*. Guru menika sakniki angsal sertifikasi trus kabeh sarjana. Dados guru nggih dados sarjana pendidikan.
- P : salajengipun, wonten ing mriki wonten sesebatan kangge tokoh gaib ingkang dipunginakaken tiyang ing desa Canan? Sesebatanipun kados *mbah buyut*.
- T : tokoh gaib maksudipun ingkang boten ketok-ketok nika to mas?

P : nggih.

T : *mbah Buyut* menika wonten *Danyang*. *Danyang* menika ingkang nguwasani desa mriki. *Danyang* menika wonten ingkang boten diremeni. Upamanipun ing kenduren napa kondangan menika boten pareng masak ngangge masakan saking dele, tahu napa tempe menika mboten remen.

P : kenging menapa kok mboten pareng?

T : nggih duka mas, sing genah *Mbah Danyang* menika boten remen. Ing mriki nggih wonten sebatan *Mbah Cawet*. *Mbah Cawet* menika inggih panguwasa ing desa mriki. Menurut mbah-mbah kala rumiyin wujudipun sawer (ula). Dawanipun namung sak kendhang, nek ngetingali menika boten ketok buntut lan ndase. dados namung jumbul-jumbul awake. Jarene ngoten niku. Trus ing mriki wonten *mbah Eyang*, nanging sanes *Eyang Subur*. Hehe.. *mbah Eyang* menika cikal bakalipun ingkang dipunsareaken ingkang pertama kali dikubur. *Mbah Eyang* menika tiap keramatan menika benten-benten. Kan sek dikubur pertama saben sarean benten-benten mas. Tiap sarean menika benten-benten. Nika wonten *mbah Eyang Rediguna*, *mbah Eyang Sorowignyan* lan sapiturutipun.

TRANSKRIPSI WAWANCARA II

Nama Panaliti : Ryan Ikhwan khairi

Nama Informan : Bapak H

Hari / Tanggal : Sabtu, 18 Mei 2013

Setting : Panggenanipun Bapak H

P : kula saking Universitas Negeri Yogyakarta, Fakultas Bahasa dan Seni prodi Basa Jawa. Sakmenika badhe ngalaksanakaken panaliten bab *sistem honorifik* ing desa canan. *Honorifik* inggih menika satuan basa ingkang dipunginakaken kangge nedahaken drajat pamicara dhateng mitra wicanten saha tiyang ingkang dipunrembag.

kula badhe nyuwun pirsu, kadospundi caranipun nyebat tiyang sanes ingkang wonten gegayutan rah?

H : menawi paling inggil menika *mbah buyut*. *Eyang*. Menawi tiyang alit inggih *yangti* menapa *yangkung*. Lajeng ingkang ngandhap bapak utawi ibu. Wonten mriki inggih wonten sebatan *simbok*. Menawi sedherek2 bapak ibu menika wonten *pakdhe* kaliyan *budhe*. Menawi kangge nyebat adhikipun bapak menika *paklik* kaliyan *bulik*. Menawi sedherek putra wonten kangmas. Menawi langkung alit *adhik* utawi *rayi*.

P : salajengiun ing desa mriki kathah pangkat ingkang dipunginakaken pamarintah desa. Ingkang asring dipunsebat warga menapa?

H : menawi nggen pamarintah desa secara Nasional menika *kepala desa*. Ananging tiyang mriki nyebatipun *pak Lurah*. Lajeng mandhapipun sekretaris desa, inggih menika pak carik. *Pak carik* ing canan mriki *pak Ismawanto*. Lajeng sebatan malih *pak Bayan* wonten *pak Bayan Sis*, *pak Bayan Salam*.

P : lajeng ing mriki kathah tiyang ingkang gadhah profesi pakaryan nggih. Profesi menapa mawon ingkang wonten pak?

H : menawi tiyang gadhah profesi guru inggih dipunwastani *pak Guru*. Menawi ingkang nyebat tiyang sepuh nyebat *nak Guru*. Menawi pakaryanipun polisi,

inggih menika *pak polisi* wonten *pak polisi suwarno*, *pak polisi sunarno*. Lajeng menawi tentara inggih dipunsebat *pak tentara*.

P : lajeng wonten sebatan tukang menapa bakul?

H : tukang menika wonten *tukang batu* saha *tukang kayu*. Wonten tukang bangunan ugi. Lajeng wonten bakul, ananging boten dipunsebat bu bakul. Ananging ngginakaken sebatan “bu sastro ingkang bakul sayur menika”. Wonten bakul sayur, bakul sandhangan, lan *bakul sega gudhang* menika. Lajeng sanesipun wonten *pak Tani*.

P : ing mriki mayoritas agama islam nggih, menawi agama sanesipun wonten menapa boten kangge sebatan tuhan?

H : menawi sebatan tuhan menika gusti saking bagusing ati, dipunsebat *gusti Allah*. Kangge umat hindhu menika wonten sebatan tuhanipun *sang hyang widi*. Ananging ing jaman menika sampun boten wonten amargi putranipun sampun ngrasuk agama islam. Menawi sebatan tokoh islam menika nyebat *pak Kyai Muzailan*. Menawi umat hindhu menika wonten *bedhandhe*. menawi pendeta menika wonten *pak pendeta mid Totok Kurniawan*. Menika ugi tokoh masarakat.

P : ing mriki kathah sebatan bab gaib wonten menapa boten?

H : menawi ingkang tasih dipunuri-uri utawi tiyang ingkang tasih dipunpitadosi menika wonten *eyang rediguna* menika sumare ing makam kidul bale desa canan. Sakmenika cikal bakal inggih menika ingkang ninggal sepisan ing makam. Lajeng dipunsebat sesepuh kanthi sebatan *eyang rediguna*. Lajeng sanesipun menika ing kidul SD canan menika wonten *eyang cawet*. Kula nate nyarios saking simbah-simbah menika priyayinipun menika inggil, ageng namung ngangge uwel-uwelan kados cawet. Lajeng wonten eyang sorobojan, eyang sorowignya lajeng *eyang mager*. *Eyang mager* menika ing gebal wetan. *Eyang sorobojan* menika jetis. *Eyang sorowignya* menika ing gunung.

TRANSKRIPSI WAWANCARA III

Nama Panaliti : Ryan Ikhwan khairi
 Nama Informan : Pak Bayan
 Hari / Tanggal : Kamis, 18 Mei 2013
 Setting : Panggenanipun ing Bale desa Canan

H : Kegiatan nopo niki pak?

B : Niki kegiatan PPS menghadapi pileg

H : Pun cekap dereng pak?

B : meh. Rong minggu kangge pendataan DPS menika tanggal 9 kedah dipunlebetaken dhateng KPU. Sewulan kepengker. Ketuanipun Siti Nurhayati. Gelaripun *Dra. Siti Nurhayati*

H : Lurahipun enggal nggih?

B : Lurahipun *pak Slamet Widodo*.

H : Sakderengipun?

B : sakderengipun *Insyinyur Joko Susilo*, sakinggile malih *Bapak Parmanto Sarjana Hukum*, lajeng *Bapak Sutiman*. Lajeng *Sutrisna Diharja*

H : Perangkat ing desa menapa?

B : menika wonten sekretaris desa, menika dipunsebat *Pak Carik Ismawanto*. Lajeng ka.or keuangan niku *Bapak Marsono*, namung menawi tugas bendahara desa diasta *Ibu Yuli Astuti, S.Pd.* ka.or pemerintahan *Joko Suseno*, Ka.or umum *Bapak Sutiyo*.

H : menawi lembaga-lembaga ing desa Canan? BPD?

B : menawi BPD menika ketuanipun *pak Mid Dwi Kurnianto*, lajeng ketua kalih *Bapak Atun Mulyana*. Lajeng LPM niku *Lembaga Pemberdayaan Masyarakat*.

H : ing mriki tokoh masarakat ingkang mboten termasuk lembaga?

B : kelembagaan menika wonten Darma Tirta. Menika wonten ing irigasi pertanian. Lajeng *kelompok Tani*. *Lembaga-lembaga* kegiatan Masarakat, *ibu-ibu PKK*.

H : desa Canan mriki ingkang kependidikan inggil menapa kemawon *Pak*?

B : nggih standaripun S1 om.

H : Biasanipun masarakat menika nyebat menapa ingkang khusus ing desa Canan mriki?

B : menawi kepala desa nggih *pak Lurah* utawi *pak Kepala Desa*. Sinaosa kepala desa warga menika nyebat *pak Lurah*. Sekretaris nggih *Pak Carik*. *Pak ka.or umum* ing masarakat nggih *Pak Mudin*. Lajeng pak kadus menika dipunsebat Pak Bayan.

H : dados mriki tasih asring dipunginakaken sebatan khusus kangge tiyang pamarintah desa nggih?

B : tasih. Dados wargane jarang ngendika *pak Kadus*. Ananging *Pak Bayan* menapa *Pak Carik*.

KEMENTERIAN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI

152

Alamat: Karangmalang, Yogyakarta 55281 ☎ (0274) 550843, 548207 Fax. (0274) 548207
http://www.fbs.uny.ac.id//

FRM/FBS/33-01
10 Jan 2011

Nomor : 0529a/UN.34.12/DT/V/2013
Lampiran : 1 Berkas Proposal
Hal : Permohonan Izin Penelitian

29 Mei 2013

Kepada Yth.
Gubernur Daerah Istimewa Yogyakarta
c.q. Kepala Bakesbanglinmas DIY
Jl. Jenderal Sudirman No. 5 Yogyakarta 55231

Kami beritahukan dengan hormat bahwa mahasiswa kami dari Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta bermaksud mengadakan **Penelitian** untuk memperoleh data guna menyusun Tugas Akhir Skripsi (TAS)/Tugas Akhir Karya Seni (TAKS)/Tugas Akhir Bukan Skripsi (TABS), dengan judul :

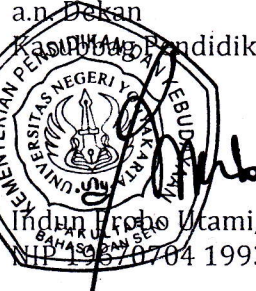
SISTEM HONORIFIK WONTEN ING DESA CANAN WEDI KLATEN

Mahasiswa dimaksud adalah :

Nama : RYAN IKHWAN KHAIRI
NIM : 09205241052
Jurusan/ Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa
Waktu Pelaksanaan : April – Juli 2013
Lokasi Penelitian : Desa Canan Wedi Klaten

Untuk dapat terlaksananya maksud tersebut, kami mohon izin dan bantuan seperlunya.

Atas izin dan kerjasama Bapak/Ibu, kami sampaikan terima kasih.

a.n. Dekan
Fakultas Pendidikan FBS,

Indun Froho Utami, S.E.
NIP 196706704 199312 2 001

PEMERINTAH DAERAH DAERAH ISTIMEWA YOGYAKARTA
BADAN KESATUAN BANGSA DAN PERLINDUNGAN MASYARAKAT
(BADAN KESBANGLINMAS)
Jl Jenderal Sudirman No 5 Yogyakarta - 55233
Telepon (0274) 551136, 551275, Fax (0274) 551137
YOGYAKARTA

153

Yogyakarta, 29 Mei 2013

Nomor : 074 / 1166 / Kesbang / 2013
Perihal : Rekomendasi Ijin Penelitian

Kepada Yth.
Gubernur Jawa Tengah
UP Kepala Badan Kesbangpol dan Linmas
Propinsi Jawa Tengah
Di
SEMARANG

Memperhatikan surat :

Dari : Dekan Fakultas Bahasa Dan Seni UNY
Nomor : 0529a/UN.34.12/DT/V/2013
Tanggal : 29 Mei 2013
Perihal : Permohonan Izin Penelitian

Setelah mempelajari surat permohonan dan proposal yang diajukan, maka dapat diberikan surat rekomendasi tidak keberatan untuk melaksanakan penelitian dalam rangka penyusunan skripsi dengan judul proposal : **"SISTEM HONORIFIK WONTEN ING DESA CANAN WEDI KLATEN"**, kepada :

Nama : RYAN IKHWAN KHAIRI
NIM : 09205241052
Prodi/ Jurusan : Pendidikan Bahasa Jawa
Fakultas : Bahasa dan Seni UNY
Lokasi Penelitian : Desa Canan Wedi Klaten, Provinsi Jawa Tengah
Waktu Pelaksanaan : April s.d Juli 2013

Sehubungan dengan maksud tersebut, diharapkan agar pihak yang terkait dapat memberikan bantuan / fasilitas yang dibutuhkan.

Kepada yang bersangkutan diwajibkan :

1. Menghormati dan mentaati peraturan dan tata tertib yang berlaku di wilayah penelitian;
2. Tidak dibenarkan melakukan penelitian yang tidak sesuai atau tidak ada kaitannya dengan judul penelitian dimaksud;
3. Melaporkan hasil penelitian kepada Badan Kesbanglinmas DIY;

Rekomendasi Ijin Penelitian ini dinyatakan tidak berlaku, apabila ternyata pemegang tidak mentaati ketentuan tersebut di atas.

Demikian untuk menjadikan maklum.

Tembusan Kepada Yth :

1. Gubernur DIY (sebagai laporan);
2. Dekan Fakultas Bahasa dan Seni UNY;
3. Yang bersangkutan.

PEMERINTAH PROVINSI JAWA TENGAH
BADAN KESATUAN BANGSA, POLITIK DAN PERLINDUNGAN MASYARAKAT

154

Jl. A. Yani No. 160 Telp. (024) 8414205, 8454900 fax. (024) 8313122
S E M A R A N G

SURAT REKOMENDASI SURVEY / RISET / PKL

Nomor : 070 / 1415 / 2013.

- I. DASAR : 1. Peraturan Menteri Dalam Negeri Republik Indonesia
Nomor : 64 Tahun 2011, tanggal 20 Desember 2011.
2. Surat Edaran Gubernur Jawa Tengah
Nomor: 070 /263 / 2004. tanggal 20 Februari 2004.
- II. MEMBACA : Surat dari Kepala Badan Kesbang dan Linmas Prov. DIY
Nomor: 074 / 1166 / Kesbang / 2013. Tanggal 29 Mei 2013
Perihal Rekomendasi Ijin Penelitian.
- III. Pada Prinsipnya kami TIDAK KEBERATAN / Dapat Menerima atas
Pelaksanaan Penelitian / Riset / Pencarian data / Praktek Kerja Lapangan
(PKL) di Kab. Klaten.
- IV. Yang dilaksanakan oleh :
- 1. Nama : RYAN IKHWAN KHAIRI.
 - 2. Kebangsaan : Indonesia.
 - 3. Alamat : Karangmalang, Yogyakarta.
 - 4. Pekerjaan : Mahasiswa.
 - 5. Penanggung Jawab : Dra. Siti Mulyani, M.Hum.
 - 6. Judul Penelitian : Sistem Honorifik Wonten Ing Desa Canan Wedi
Klaten
 - 7. Lokasi : Kab. Klaten.

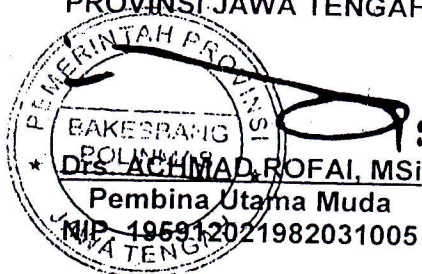
KETENTUAN SEBAGAI BERIKUT :

- 1. Sebelum melakukan kegiatan terlebih dahulu melaporkan kepada Pejabat Setempat / Lembaga Swasta yang akan dijadikan obyek lokasi untuk mendapatkan petunjuk seperlunya.
- 2. Pelaksanaan survey / riset / PKL tidak disalah gunakan untuk tujuan tertentu yang dapat mengganggu kestabilan pemerintahan. Untuk penelitian yang mendapat dukungan dana dari sponsor baik dari dalam negeri maupun luar negeri , agar dijelaskan pada saat mengajukan perijinan.

- Tidak membahas masalah Politik dan / atau agama yang dapat menimbulkan terganggunya stabilitas keamanan dan ketertiban.
2. Surat Rekomendasi dapat dicabut dan dinyatakan tidak berlaku apabila pemegang Surat Rekomendasi ini tidak mentaati / mengindahkan peraturan yang berlaku atau obyek penelitian / PKL menolak untuk menerima Peneliti.
 3. Setelah survey / riset / PKL selesai, supaya menyerahkan hasilnya kepada Badan Kesbangpol Dan Linmas Provinsi Jawa Tengah.
- V. Surat Rekomendasi Penelitian / Riset / PKL ini berlaku dari :
April s/d Agustus 2013.
- VI. Demikian harap menjadikan perhatian dan maklum.

Semarang, 30 Mei 2013

an. GUBERNUR JAWA TENGAH
KEPALA BADAN KESBANGPOL DAN LINMAS
PROVINSI JAWA TENGAH

PEMERINTAH KABUPATEN KLATEN
BADAN PERENCANAAN PEMBANGUNAN DAERAH
(BAPPEDA)

156

Jln Pemuda No. 294 Gedung Pemda II Lt. 2 Telp. (0272) 321046 Psw 314-318 Faks 328730
KLATEN 5742

Nomor : 072/ 610/VI/09
Lampiran : -
Perihal : Permohonan Ijin Penelitian

Klaten, 3 Juni 2013
Kepada Yth:
Ka. Desa Canan, Kec. Wedi, Kab. Klaten

Di -

KLATEN

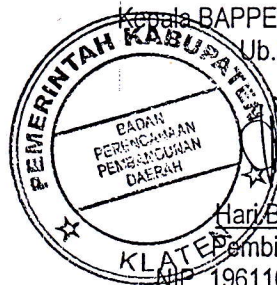
Menunjuk Surat dari Kepala Badan Kesbangpollinmas Prov. Jawa Tengah No : 070/1415/2013 Tanggal 30 Mei 2013 Perihal Permohonan Ijin Penelitian, dengan hormat kami beritahukan bahwa di Wilayah/Instansi Saudara akan dilaksanakan Penelitian :

Nama / NIM : RYAN IKHWAN KHAIRI
Alamat : Karangmalang Yogyakarta
Pekerjaan : Mahasiswa UNY
Penanggung jawab : Dra. Siti Mulyani, M.Hum
Judul/ topik : Sistem Honorifik Wonten Ing Desa Canan Wedi Klaten
Jangka Waktu : 2 bulan (3 Juni – Agustus 2013)
Catatan : Menyerahkan Hasil Penelitian berupa *hard copy* dan *soft copy* ke Bidang PEPP/Litbang BAPPEDA Kabupaten Klaten

Besar harapan kami, agar Saudara berkenan memberikan bantuan seperlunya.

An. BUPATI KLATEN

Kepala BAPPEDA Kabupaten Klaten
Ub. Sekretaris

Hari Budiono, SH
Pembina Tingkat I

NIP. 19611008 198812 1 001

Tembusan disampaikan Kepada Yth :

1. Ka. Kantor Kesbangpol Kab. Klaten
2. Camat Wedi Kab. Klaten
3. Dekan Fak. Bahasa dan Seni UNY
4. Yang Bersangkutan
5. Arsip.

PETA DESA CANAN

KABUPATEN
KECAMATAN
DESA

: KLATEN
: WEDI
: CANAN

0 50 150 250

Ds. Kalitengah

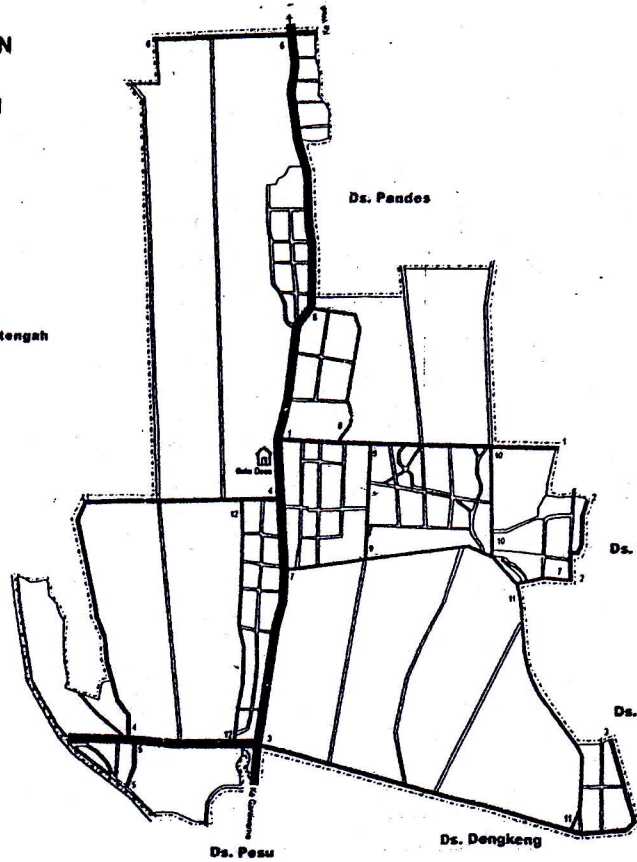
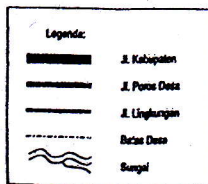
Ds. Pandes

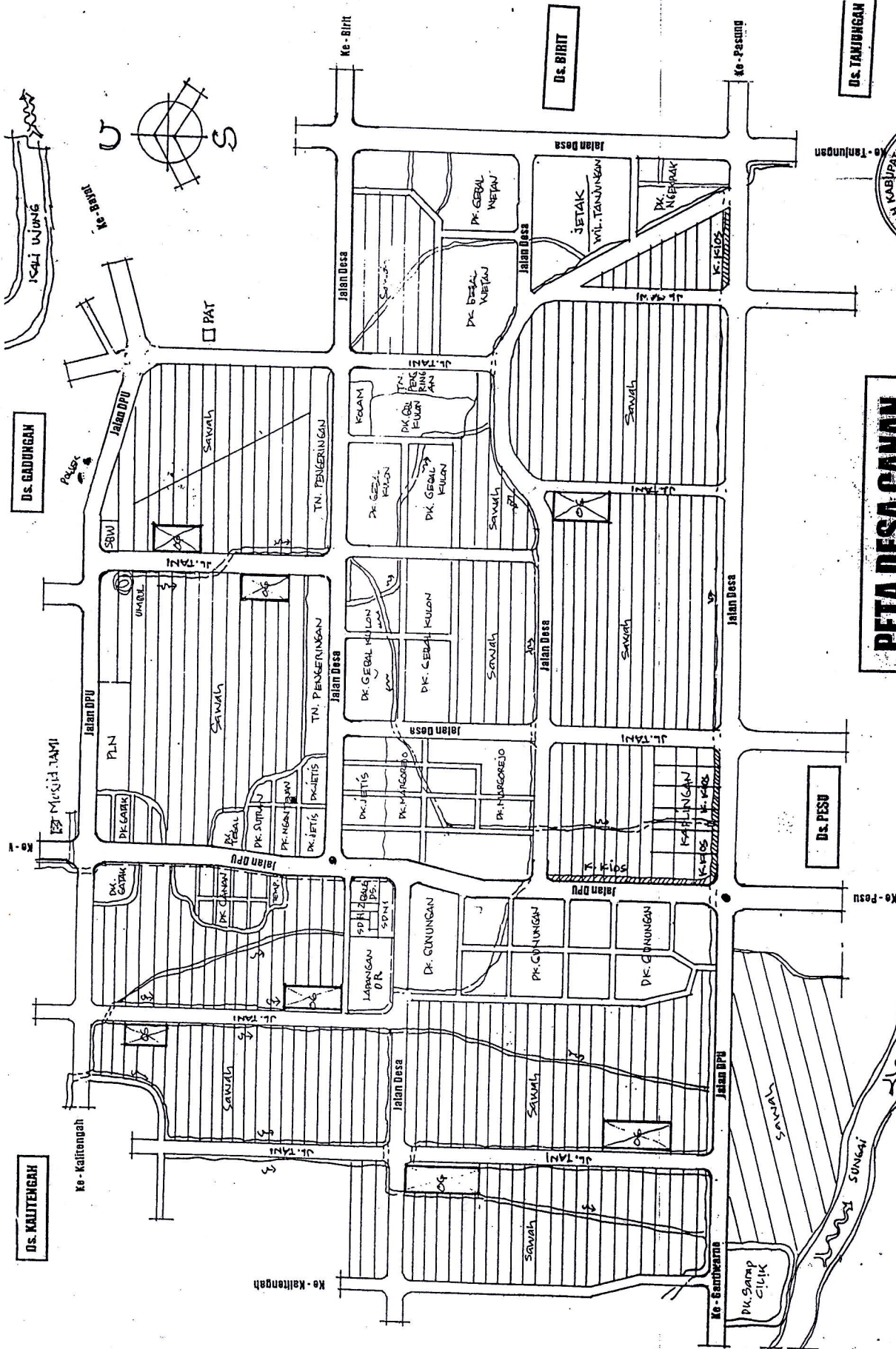
Ds. Birit

Ds. Tanjung

Ds. Pesu

Ds. Dengkeng

PETA DESA CANAN